STJEPAN KRPAN

hrvati u keči

STJEPAN KRPAN (r. g. 1922) srednjoškolski je profesor u Zagrebu. Surađuje prilozima na temu hrvatskih narodnih manjina u okolnim zemljama, prije svega s područja njihove prošlosti, u **»Matici«,** časopisu Matice iseljenika Hrvatske u Zagrebu, kao i u njenom **Iseljeničkom kalendaru,** te u publikacijama Zavoda za migracije i narodnosti u Zagrebu. Suradnik je Jugoslavenskog leksikografskog zavoda »Miroslav Krleža« u Zagrebu, gdje za Biografski leksikon Hrvatske piše priloge o zaslužnim rumunjskim, slovačkim i gradišćanskim Hrvatima. Opširnije radove o manjinskoj problematici objavljuje i u **Pitanjima,** časopisu za društvo, znanost i kulturu, te u **Etnološkoj tribini,** godišnjaku Hrvatskog etnološkog društva, oba u Zagrebu. Suradnik je »Gradišća«, kalendara i ljetopisa gradišćanskih Hrvata u Že-

Strana:	Red:	Piše:	Treba da piše:
81.	Tablica dolazi dva reda više iza — kako slijedi: Iza tablice slijedi novi odlomak.		
82.	4 odozgo	trajnim	tajnim
	8 odozgo	Džombolje	Žombolje
83.	Tekst ispod ove slike pripada slici na str. 178, a tekst sa str. 178 dolazi pod sliku na str. 83.		
91.	8 odozgo	Čakan	Čokan
93.	17 odozgo	provoden	proveden
97.	18 odozgo	krčme	krčma
106.	22 odozgo	1953.	1933.
109.	1 odozdo	bogoslužija	bogoslužja
116.	19 odozgo	u kojoj	u koju
137.	10 odozgo	služi	služi se
138.	9 odozdo	jedan	jeden
140.	9, 11 i 13 odozgo	širije	širje
	10 odozgo	patlike	pantlike
	3 odozdo	glasovitih	glasovnih
146.	4 odozdo desno	presljuk	prusljuk
147.	10 odozgo desno	suvarač	suvačar
159.	2 odozgo	izvan toga	toga
162.	10 odozgo	prestavku	predstavku
165.	2 odozgo	sunardnjacima	sunarodnjacima
181.	4 odozdo	mi	im

ERRATA CORRIGE

Strana:	Red:	Piše:	Treba da piše:
6.	6 odozgo	predstavimo	predstavim
11.	3 odozdo	Borovsky	Borovszky
16.	8 odozgo	izvršne	izvršene
	6 odozdo	kilometara	kilometra
26.	1, 2, 3 odozgo zadnji su redovi teksta na toj strani Fusnota 10 dolazi iza fusnote 9 na istoj strani.		
40.	5 odozgo	opeke	opekom
42.	7 odozdo	sjediti	sjedati
50.	1 odozdo treba biti drugi po redu. Postojeći 2. redak fusnote je suvišan.		
54.	3 odozdo	Wurmlingeri	Wurmlinger
61.	21 odozgo	utrnuća[26]	utrnuća[26]/
64.	14 odozgo	slagala se	i slagali
67.	18 odozgo	okopanje	okapanje
	18 odozdo	služila je	služila su
71.	10 odozdo	koji	konji
74.	18 odozgo	reda	roda
	18 odozdo	kasnije su	kasnije kad su
75.	Iznad crteža dolazi naslov NEKI DOMAĆI ALATI		
		Bat za zabivanje	Bat za nabivanje

STJEPAN KRPAN

NAKLADNI ZAVOD
MATICE HRVATSKE

UREDNIK
BRANIMIR DONAT

Tisak: SOUR VJESNIK, OOUR TM — Zagreb, 1983.

STJEPAN KRPAN

HRVATI U KEČI

NAKLADNI ZAVOD MATICE HRVATSKE
Zagreb
1983.

PREDGOVOR

U ovoj se knjizi govori o Hrvatima-kajkavcima u Keči (Checea), selu rumunjskog Banata koje leži u visini našeg naselja Radojeva (prije Klarija), na samoj rumunjsko-jugoslavenskoj granici. Keča danas pripada općini u Čeniji (Cenei) koja je u sastavu županije Tamiš (Timiş) sa sjedištem u Temišvaru (Timişoara). Do općinskog središta u Čeniji ima u jugoistočnom pravcu 7 kilometara, a do Temišvara, Keči na istok, ima 38 kilometara. U zapadnom dijelu sela, u dvije ulice, žive naši sunarodnjaci čiji su se preci, pokupski predijalci, doselili ovamo 1801. godine. U novom banatskom zavičaju rađa se sada njihov sedmi i osmi naraštaj. Po vremenu svog doseljenja čine kečanski Hrvati najmlađu skupinu naših sunarodnjaka u Rumunjskoj. Davno prije njihova doseljenja nalazilo se na ovom nekoč istočnougarskom prostoru više skupina Hrvata. Najstariji među njima svakako su karaševski Hrvati u osam sela banatskog rudogorja južno i zapadno od grada Ričice (Reşiţa) koji su i najbrojniji. Šokački Hrvati u Rekašu (Recaş) istočno od Temišvara i bunjevački Hrvati u Radnji (Maria Radna) istočno od Arada, čine dvije daljnje hrvatske oaze. I brinjski plemići Vučetići u nedalekoj Čeniji došli su u ovaj kraj ranije negoli kečanski Hrvati. O hrvatskom življu u Sulini, u delti Dunava, na istoku Rumunjske, postoje samo os-

kudni podaci iz kojih se ne može razabrati vrijeme njihova doseljenja. Svojim su dolaskom kečanski Hrvati povećali broj naših narodnih skupina na ovom tlu. Danas oni čine, uz karaševske i šokačke Hrvate, jedan od tri hrvatska narodna otoka u susjednoj Rumunjskoj.

Namjera mi je da ovdje predstavimo hrvatski dio Keče i njene žitelje, da iznesem povijesnu uvjetovanost njihova preseljenja iz Pokuplja u Banat, da prikažem njihov život u obiteljima, selu i na salašu-odaji i njihove gospodarske prilike. Iznijet ću i nekoliko raspoloživih podataka o postojanju i radu hrvatske općine, škole i društava, te hrvatsku običajnu baštinu i domaći kajkavski govor. U završnim poglavljima bit će riječi o dodirima kečanskih Hrvata sa sunarodnjacima u Rumunjskoj i matičnoj zemlji da bih na kraju prikazao sadašnji trenutak njihova življenja.

Osim izvora u Nadbiskupskom arhivu u Zagrebu i Arhivu rimokatoličke župe u Karpinišu, te literature koja je o njima objavljena i kojom sam se služio, moram reći da je ona veoma oskudna i jednostrana, u ovom sam se poslu koristio ponajviše rezultatima vlastitih istraživanja obavljenih u Keči 1974, 1978, 1979. i 1981. godine. Zapaženu pomoć u tome pružio mi je Šimo Mikšić-Vincekov, rođeni Kečanin koji živi u Vršcu*. On je svojim zalaganjem i predanošću predobio više kečanskih Hrvata da se zauzmu u otkrivanju i priopćavanju podataka za kojima sam tragao. Ovo je potrebno posebno naglasiti jer su mi svugdje rekli da arhive hrvatskih društava i ustanova u mjestu više ne postoje. Moram istaći da mi je i njegova majka, Ana Mikšić-Vincekova, rođena Mikšić-Sučeva iz Vršca pomogla, informiravši me o nekim hrvatskim kečanskim narodnim običajima. Mila Mikšić-Vincekova iz Keče, posljednja hrvatska učiteljica, također je bila dobar informator, napose o posljednjim godinama rada naše škole u Keči. I podaci koje mi je pružila Marija Mikšić-Reulj, r. Kaurić iz Keče, dobro su mi došli. Betika Morović, r. Mikšić-Števina, iz Zagreba, iznijela je autoru više zanimljivosti o položaju žene u obitelji kečanskih Hrvata. O dječjim igrama i nekim običajima u selu, kao i o liječenju domaćih životinja obavijestio me

---

* U međuvremenu, 8. kolovoza 1982. nažalost umro.

je Kečanin Franjo Mikšić-Rošulj. Informator, gotovo bez premca, bio je Adam Mikšić-Rošulj, zvan Hodi iz Keče. Čovjek koji se u svom 60-godišnjem društvenom radu među Hrvatima u tom selu nalazio u žarištu gotovo svih društvenih, prosvjetno-školskih i gospodarskih zbivanja.[1] Njegova iscrpna usmena kazivanja i marljiva pismena priopćavanja odnose se na sve oblike života kečanskih Hrvata u prošlosti i danas. Mikšićeva sjećanja sežu do vremena djeda mu Franje-Peje (r. 1843), a posredno preko ovoga i do pradjeda Jakoba (r. 1818) čiji je otac Nikola rođen 1798. u Hrvatskoj. U njegovim obavijestima o prethodnim naraštajima svugdje je prisutan osjećaj za važno i bitno, pa je očigledno da je njegov udio u informiranju, u već spomenutom pomanjkanju pismene dokumentacije, doista velik. Svima navedenima, na čelu s Adamom Mikšićem-Hodijem i Šimom Mikšićem-Vincekovim koji su mi svesrdno pomogli i u skupljanju priložene foto-dokumentacije, kao i onima od kojih potječu i najsitnije informacije, a nisam ih imenovao, najsrdačnije se zahvaljujem.

Osjećam svojom ugodnom obavezom da se zahvalim dru Mariju Petriću, direktoru Etnografskog muzeja u Zagrebu i višem znanstvenom suradniku, za korisne savjete i upute, napose u pogledu što potpunijeg prikaza seoskog gospodarstva u Hrvatskoj Keči i starog zavičaja naših sunarodnjaka o kojima je u knjizi riječ.

Vesni Banfić, dipl. inž. geografije i Andriji Girardiju, dipl. inž. arhitekture i akad. slikaru lijepo se zahvaljujem za njihove crteže.

Priloženim rodoslovljem pokušao sam prikazati razvoj Mikšić-Rošuljevog roda od dolaska u Hrv. Keču do današnjih dana. Kako sam do jednog dijela podataka mogao doći samo posrednim putem, to su uzmanjkali podaci o godinama rođenja i smrti nekih članova roda.

---

[1] S. Krpan: *Adam Mikšić, rođen 1896,* u publikaciji »Hrvatska narodna manjina u Rumunjskoj«, Zagreb 1980, str. 62—68.

HRVATSKA NASELJA U RUMUNJSKOJ

Crtala: Vesna Banfić

○ NASELJE U KOJEM ŽIVE SAMO HRVATI ILI SU U VEĆINI.

◐ NASELJE U KOJEM SU HRVATI U MANJINI, A TO SU BILI I U PROŠLOSTI.

◉ GRAD S HRVATSKIM DOSELJENICIMA.

● NASELJE U KOJEM SU HRVATI ODNAROĐENI.

HRVATSKI I RUMUNJSKI NAZIVI NASELJA

Žombolj - Jimbolia
Keča - Checea
Čenija - Cenei
Arad - Arad
Radnja - Maria Radna
Temišvar - Timișoara
Rekaš - Recaș
Tirol - Tirol
Ričica - Reșița

Lupak - Lupac
Vodnik - Vodnic
Ravnik - Rafnic
Klokotić - Clocotici
Nermić - Nermet
Jablča - Iabalcea
Karaševo - Carașova
Sulina - Sulina

Adam Mikšić-Hodi usmjeruje putnike u posjetu »Orvatima« u Keču, 1979. g.

Poznavanje našeg narodnog ogranka u Rumunjskoj u nas je prilično slabo. Nadam se da će ova monografija, pružajući zaokruženu sliku o životu Hrvata u Keči, upotpuniti znanje o našim sunarodnjacima u toj zemlji pa je u to ime predajem javnosti.

S. K.

SELO KEČA

Ako od Novog Sada pođemo cestom na istok, stižemo u Zrenjanin, i nastavimo li put u pravcu sjeveroistoka, nađemo se nakon nepunog sata vožnje na graničnom prijelazu u Srpskoj Crnji. S onu stranu državne međe prvo je rumunjsko naselje, gradić Žombolj (Žombolja, rum. Jimbolia). Nakon što smo se provezli njegovom glavnom ulicom, usmjerivši put k jugoistoku prema Temišvaru, naći ćemo se na jedanaestom kilometru ceste pred putokazom na kome stoji natpis »Checea«. Prešavši željezničku prugu Temišvar—Kikinda koja na ovom mjestu vodi uza samu cestu krenut ćemo odvojkom asfaltiranog puta dugim šest kilometara k jugu. Tako smo stigli u središte sela otkud se upućujemo na zapad u kraj gdje žive Hrvati.

Na tlu današnje Keče čovjekova prisutnost datira iz brončanog doba.[2] O tome svjedoče arheološki predmeti nađeni krajem prošlog stoljeća na lokalitetu zvanom Kurjačka greda. Potvrda naseljenosti ovog mjesta u kasnijim razdobljima su različiti novci pronađeni na tom lokalitetu i oko njega. U

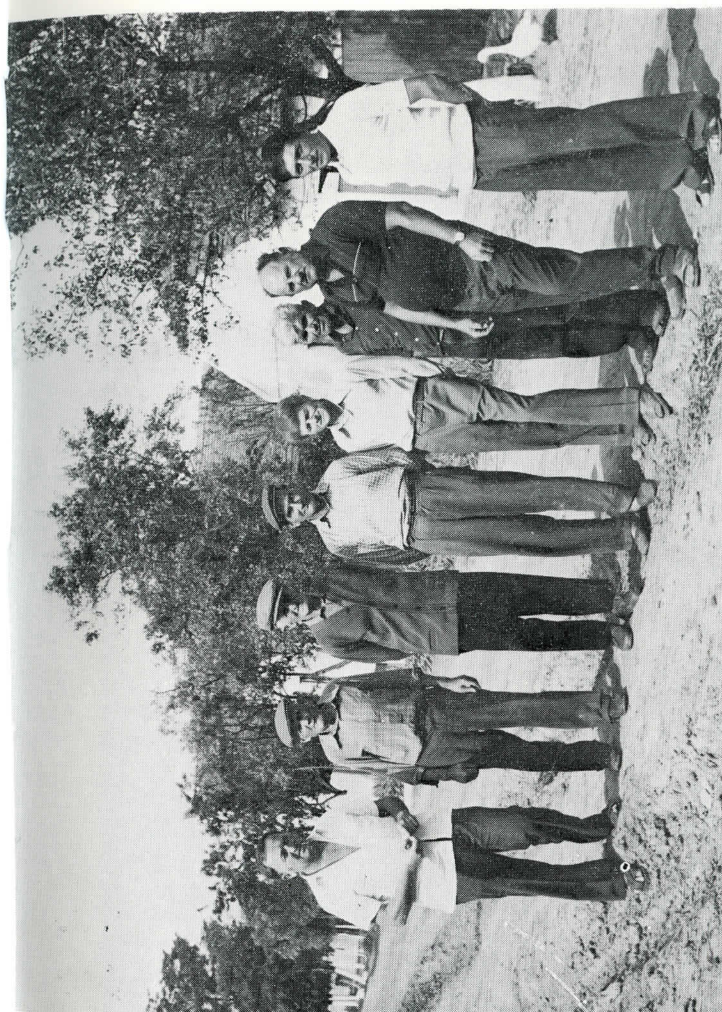
[2] Borovsky Samu: »*Magyarország vármegyéi és városai* — Torontál vármegyé«, Budapest (bez godine izdanja), str. 321.

srednjem vijeku mjesto je pripadalo Tamiškoj županiji.[3] U ispravi iz 1470. selo je zapisano imenom Köcse. Dvadeset i četiri godine kasnije zapis govori o naselju s imenom Külsököcse (Vanjska Keča). U tursko doba Keča nije bila porušena. Nakon oslobođenja Banata od Turaka Keča je (1717) iskazana kao jedno od naselja u temišvarskom kraju. Kad je zagrebački biskup došao u posjed kameralne gospoštije Biled, naselio je 1801. u Keču, koja je toj gospoštiji pripadala, hrvatske predijalce iz Pokuplja.

Keča danas broji 1804 stanovnika četiriju nacionalnosti, i to: 1300 Rumunja, 260 Srba, 125 Hrvata i 119 Mađara. Svaka od ovih nacionalnosti ima, uglavnom, svoj kraj, svoj sokak, jedan ili više njih. Rumunji pretežno obitavaju u istočnom dijelu sela, Srbi u srednjem, a Hrvati u velikoj većini u njegovom zapadnom dijelu. Mađara ima i u istočnom i u srednjem dijelu naselja. Podvojenost u stanovanju na osnovi nacionalnosti danas je manje primjetljiva pa ima slučajeva da je Rumunj susjed Hrvatu, a Srbin Mađaru. Kuće kečanskih Hrvata nalaze se u Orvatskom sokaku, kilometar dugoj ulici koja se proteže u pravcu sjever-jug.

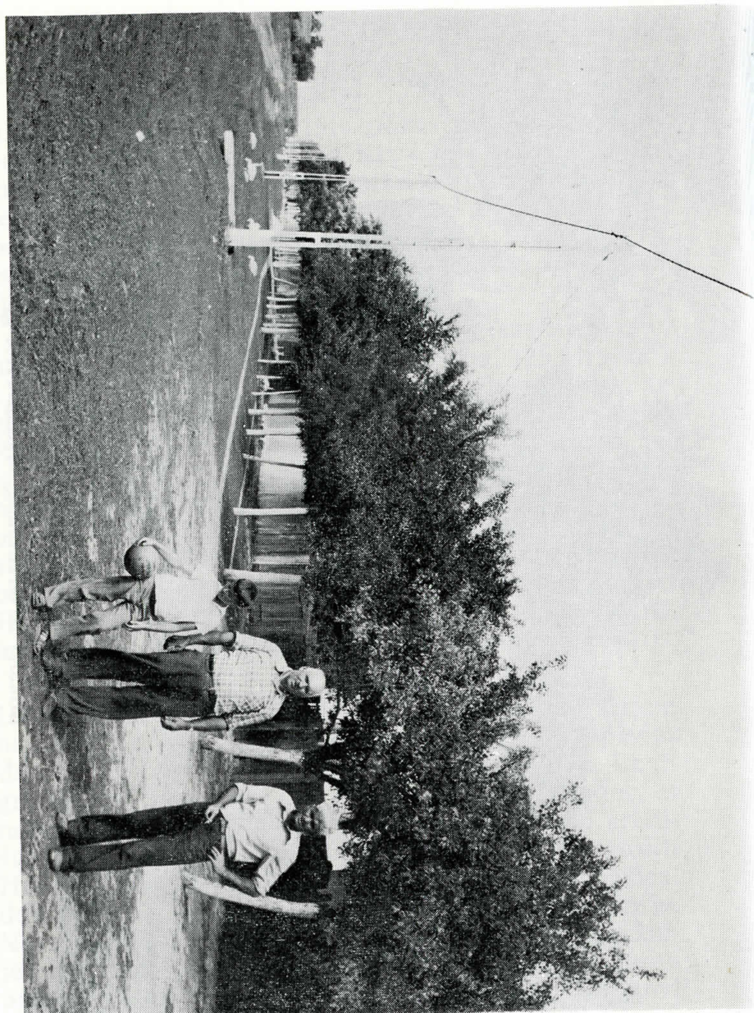
Idući sokakom na sjever, dolazimo s desne strane na njegovu kraju do hrvatskog groblja. U prvim desetljećima svog života u Keči Hrvati su imali groblje na položaju nešto južnije od sadašnjeg, u neposrednoj blizini općine i škole, u samom središtu sela. U tom predjelu bile su i kuće najimućnijih Hrvata, Bedekovića, Bužana, Delimanića i Uzbašića, dok su se kuće Mikšića i Kaurića nalazile južnije. Na suprotnoj strani od groblja, nešto malo južnije, širi se oveća jama, Čikina bara, dijelom napunjena vodom. Kečani kažu da su je iskopali njihovi stari kad su došavši ovamo gradili kuće. Za nabijanje zidova trebalo im je mnogo zemlje. Tu se iskapala zemlja i u kasnijim decenijama. Ispod južnog kraja Orvatskog sokaka širi se nizina usred koje leži Cvikerešova bara. Stotinjak metara zapadno od Orvatskog sokaka proteže se Mačev kraj, so-

[3] Borovszky Samu: Isto, str. 70.

Mikšići iz Orvatskog sokaka 1979. g.

kak s nekoliko hrvatskih kuća. Obje ove ulice sačinjavale su Hrvatsku Keču, Horvát Kecsa, pod Mađarskom, a Checea (Checia) Croata, pod Rumunjskom. Kuće u Orvatskom sokaku nanizane su u dva reda, sve u prizemnice, široke 7—8, a duge 20 i više metara. Obično su postavljene tako da su širinom okrenute k cesti dok se dužinom pružaju u

Motiv iz Mačevog kraja, 1979. g.

dvorište. Cijelom dužinom mnogih kuća pruža se otvoreni hodnik, g a n a k, sa drvenim ili opekom zidanim stupovima. Pročelja kuća u Mačevu kraju u većini okrenuta su zapadu, prema bližoj rumunjsko-jugoslavenskoj granici.

Mahom su to u oba sokaka zidanice, no ima ih još i sa ziđem od nabijene zemlje. Iza kuće, dalje u

Crkva u Orvatskom sokaku koju su sagradili naši sunarodnjaci 1926. g.
Snimljeno 1979. g.

dvorištu, nalazi se spremnica a u ponekom dvorištu i kolnica, staja i druge gospodarske zgrade. U svakom je dvorištu bunar, ponegdje još sa đermom. Dvorišta su inače prostrana, travnata, a uz kuće raste cvijeće, i nerijetko, oblikujući sjenice, vinova loza. Iza gospodarskih zgrada šire se vrtovi i bašće, čineći okućnice koje su Kečani kao poljodjelci zadržali nakon kolektivizacije sela izvršne pedesetih godina našeg stoljeća. Ispred svakog reda kuća vodi staza, p u t a n j i c a, koja je u širini jednog metra popločena opekom, a uz nju, s jedne i druge strane uz cestu iskopani su plitki odvodni jarci. Široka cesta nije izdašno nasuta tucanikom pa za sušnih dana ne oskudijeva prašinom, a za kišovita vremena blatom. Pročelja kuća i ograde od opeke lijepo su okrečeni, a ulazna vrata, drvena ili metalna, oličena živim bojama. Na zabatu poneke kuće čita se godina gradnje i ime graditelja kuće ili sadašnjeg gospodara. Gotovo da nema kuće pred kojom ne raste neko drvo. Usred Orvatskog sokaka je crkva.

Selo Keča ima osnovnu školu (u trajanju od osam godina), poštu, ambulantu, nekoliko prodavaonica, Poljoprivrednu radnu zadrugu »Pariška komuna« (Cooperativa Agricola de Productie »Comuna din Paris«), željezničku stanicu, srpsku i rumunjsku pravoslavnu crkvu, dok je općina, u nedalekoj Čeniji.

Svuda po ravnici oko sela pružaju se zadružne njive, a zapadno od Orvatskog sokaka i Mačevog kraja, preko oranica, ali i preko granice u Jugoslaviji, na daljini od 2—3 kilometara, leži selo Radojevo, koje Kečani po starom još zovu Klarija. Sa svojim sunarodnjacima u tom selu napose s Pozojevićima i Milošićima, kečanski su Hrvati sve do nedavnih poratnih godina održavali žive veze zasnovane na rodbinstvu i prijateljstvu.

U STAROJ POSTOJBINI

Davni zavičaj kečanskih Hrvata je donje Pokuplje, kraj od Pokupskog na lijevoj obali Kupe, pa na istok do Glinske Poljane, sela na desnoj obali Gline, nešto južnije od njenog utoka u Kupu. Od početka 13. st. ovo je područje bilo u sklopu velikog posjeda cistercitske opatije u Topuskom koju je 1205. utemeljio ugarsko-hrvatski kralj Andrija II.[4] Po kraljevom ovlaštenju opat je Topuski neke svoje kmetove učinio slobodnjacima, davši im na uživanje neke zemlje svojeg posjeda, a oni su mu zato obavljali određene službe. U tom je odnosu opatija bila senior, a slobodnjak vazal. Zemlje koje je slobodnjak uživao sačinjavale su predij (praedium). Ako je neki plemić postao uživalac dijela opatijske zemlje — predija, a što nije bila rijetkost, i za uzvrat obavljao opatiji, svom darodavcu, neke službe, on je dobio i kmetove koji su mu obrađivali zemlju. I slobodnjaci i plemići, uživaoci opatijske zemlje, bili su predijalci (praedialistae).

Zbog opće nesigurnosti izazvane čestim turskim provalama napuštaju cisterciti 1463. Topusko pa u slijedećim decenijama posjedi opatije mijenjaju go-

[4] Ante Messner-Sporšić: *Kolonije hrvatskih plemića u Banatu,* »Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena«, JAZU, knjiga XXVIII, sv. 1, Zagreb 1931, str. 162—164.

Motiv iz Pokupskog 1978. g.

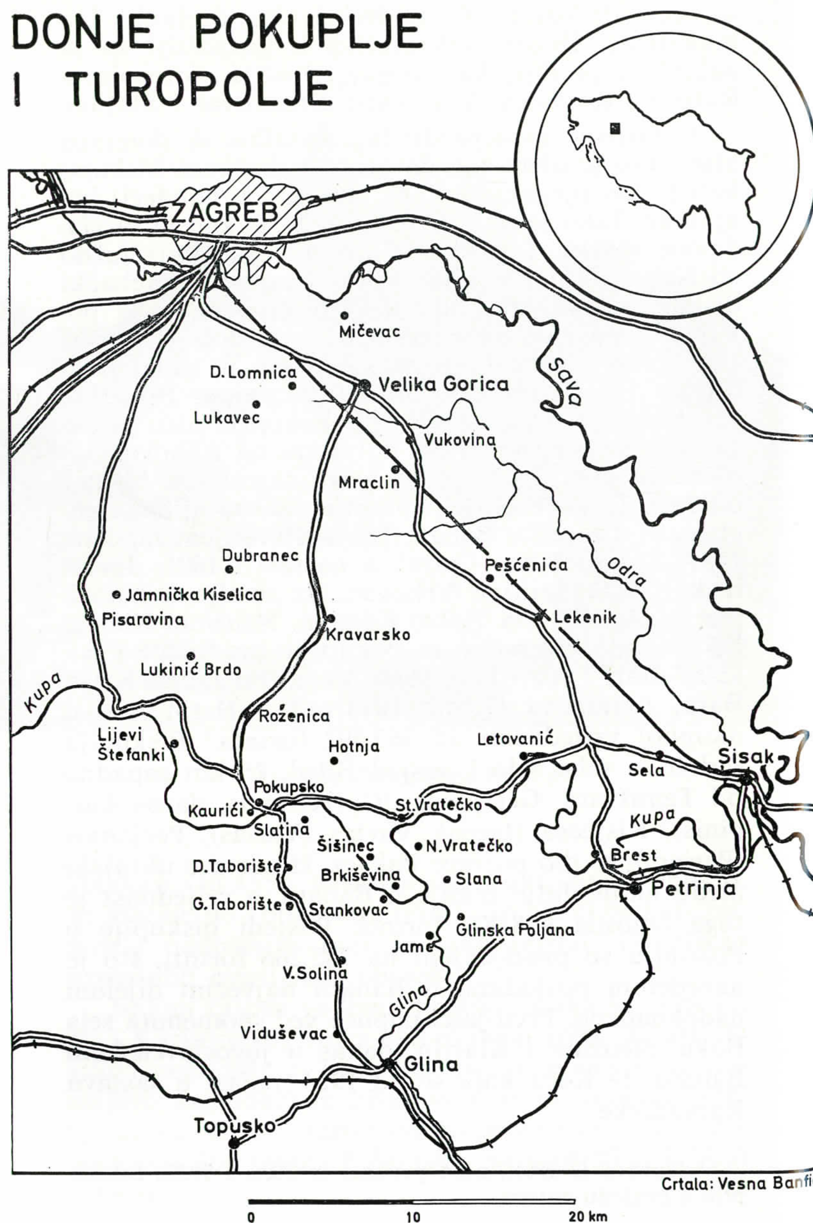
spodare. Od 1558. naslov opata Topuskog (Abbas B. V. Mariae de Topuszka), nosi zagrebački biskup, odnosno nadbiskup koji je tako postao vlasnikom preostalih opatijskih posjeda.

Nakon ratova vođenih protiv Turaka krajem 17. st. i Karlovačkog mira sklopljenog 1699. dolaze dijelovi nekadašnje Topuske opatije ponovno u vlasništvo zagrebačkog biskupa koji na njenim zemljama sjeverno i južno od Kupe osniva veliku gospoštiju, dominium Pokupsko, sa sjedištem u tom mjestu.

Gospoštija se sastojala od više feuda od kojih su veći bili Šišinec, Cerje, Brkiševina, Štefanki, Lukinić-Brdo, Hotnja i Vratečko. U gospoštiji su se nalazili i prediji, kao Degoj, Opatija, Strezojevo, Rusovec, Roženica, Viduševac, Stankovac i Slatina.

U vrijeme rata predijalac, vasallus ili dominus utilis, bio je obavezan davati zagrebačkom biskupu koji je bio njegov dominus directus, u banderij konjanike. Tako je to potrajalo do 1750. kad je za vladavine Marije Terezije odlučeno da se kraj južno od Kupe uključi u pojas Vojne krajine. Zagrebački biskup ostane tako bez velikih dijelova svog pokupskog posjeda pa u naknadu za to dobije od carske komore gospoštiju sa sjedištem u banatskom mjestu Biledu (Billiet, Billed, dominium Billietense). Kako graničarske vlasti u Pokuplju nisu predijalcima priznavale prava dobivena od njihovog seniora, to je na traženje tih vlasti zagrebački biskup odlučio da se 98 obitelji predijalaca, uz njihovu suglasnost, preseli u Banat. S preseljavanjem započne 1788. biskup Tomo Galjuf, a nastavi i 1801. dovrši biskup Maksimilijan Vrhovac. Uz zemlje u hatarima banatskih sela Boke, Konaka, Neuzine, Klarije i Keče, predviđene su za pokupske predijalce i pustare Stari i Novi Lec, Mala Međa, Pirinđija, Kriva Bara, Avramova Greda, Idvarnok i Hetin, sve u ukupnoj vrijednosti od 363.492 forinta.[5] Biskupija zadrži za sebe selo i posjed Biled, 25 km zapadno od Temišvara, Gertjanos, (Gyercsamos, danas Carpinis), Kisjecsa (Iecea), Varjas (Varias), Perjamos (Periam), te dio pustare Pakacz, što se sve ubrajalo među najplodnije zemlje u Banatu, a vrijednost je toga iznosila 418.000 forinti. Posjedi biskupije u Pokuplju su procijenjeni na 782.266 forinti, što je navedenim posjedima u Banatu najvećim dijelom nadoknađeno. Predijalci napuče već spomenuta sela Boku, Neuzinu i Klariju, danas u jugoslavenskom Banatu, te Keču koja se od 1924. nalazi u sastavu Rumunjske.

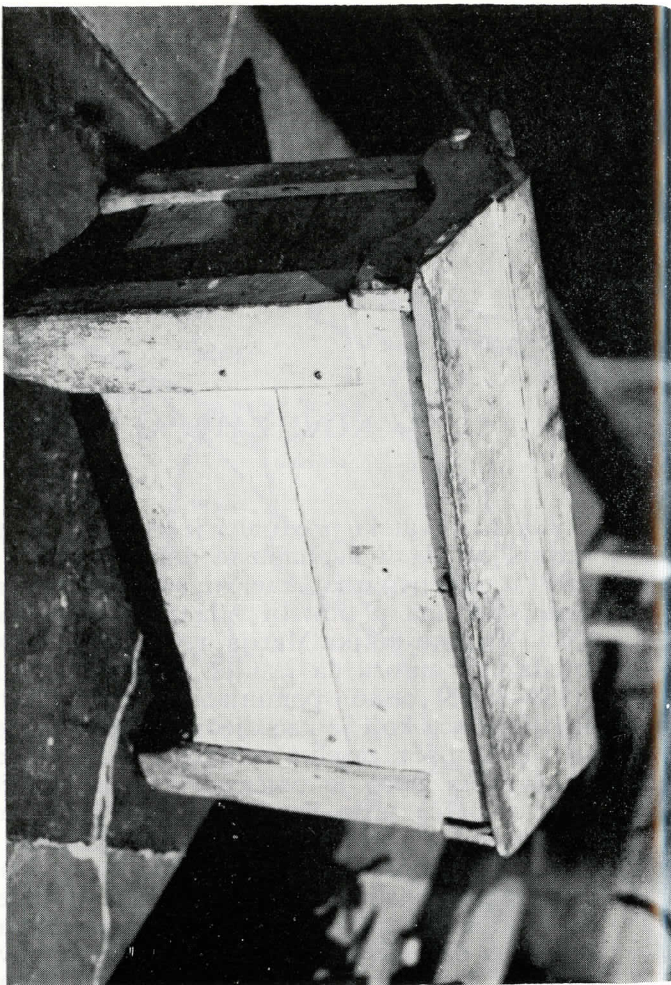
[5] Isprava iz 1801., njen prijepis iz 1806. i 1935., fotokopija u posjedu autora.

NOVI ZAVIČAJ

Da su hrvatski predijalci iz Pokuplja i te kako razmišljali da li da napuste dobro poznati stari i pođu u novi nepoznati zavičaj, svjedoči usmena predaja sačuvana u obitelji Adama Mikšića-Reulja u Keči. Njegova majka Marija, r. Kaurić (1912) pripovijedala je autoru da je njen djed Imbrica Kaurić (1858—1933) često spominjao svojeg djeda Đuru Kaurića-Ćaću koji je kao dječak došao s ocem i obitelji iz Kaurića, zaselka sa sedam kuća, zapadno od Pokupskog. Đuro je običavao kazivati da je kraj njihove bašče tekla Kupa otkud su nosili vodu za pranje »ruva i linja«. Svoje sluge i čobane »pogajali su na raboš«. Mnogo su se bavili »iz marvum« i na sajmove išli u Petrinju i Glinu. Godine 1800. došlo je iz Pokuplja u Keču izaslanstvo budućih naseljenika da vide kraj koji će im postati novim zavičajem. I dopalo im se, pričao je Đuro Kaurić, jer je Banat obećavao bijelog pšeničnog kruha kojega se na stolu u Pokuplju nalazilo samo u rijetkim prilikama. Tako usmena predaja.

Došavši u Keču, Hrvati osnuju u zapadnom dijelu već postojećeg naselja svoj dio sela. Iako se za njih i za doseljenike u Klariji ne navodi ni broj ni narodnost dodijeljenih im kmetova, može se reći da su to bili najvećim dijelom tamošnji Srbi, te

Marija Mikšić-Reulj, rođ. Kaurić, s pažnjom čuva i s ponosom pokazuje ovu škrinjicu koju su njeni preci donijeli iz starog pokupskog zavičaja. Snimak 1979. g.

Mađari i Bugari jer je takav slučaj bio u selima Boki i Neuzini. Broj njihov ovisio je o veličini posjeda koji je uprava gospoštije u Biledu predala pojedinoj obitelji na uživanje. Naime, njihova plemićka prava, posredovanjem biskupa Vrhovca, potvrdio je kralj i u Mađarskoj gdje su hrvatski predijalci postali mali plemići, nemeši.

U Keču je u mjesecu svibnju 1801. došlo 13 obitelji kojima su poznati kućegospodari.[6]

1. Ivan Kaurić iz Kaurića, zaselka nadomak Pokupskom

Plemstvo im je podijelio kralj Rudolf II 1578.

2. Mihael Mikšić I
3. Josip Mikšić
4. Nikola Mikšić
5. Petar Mikšić I
6. Mihael Mikšić II
7. Baltazar Mikšić
8. Petar Mikšić II

Mikšići su došli iz Slatine, sela koje leži na desnoj obali Kupe nasuprot Pokupskom.

Ovaj rod vuče lozu iz Donjeg Lukavca u Turopolju gdje se 1363, prvi puta spominje njihov praotac Mikša.[7] Unuk njegov, Nikola, već se preziva Mikšić. Godine 1412. dobili su Mikšići sa Stanilovićima od kralja Sigismunda darovnicu na posjed Donjeg Lukavca. Tada im je podijeljen i grb koji se sve do kraja II svjetskog rata mogao vidjeti u desetak Mikšićevih kuća u Hrv. Keči, a danas ga još imaju Adam Mikšić-Hodi u Keči i Šimo Mikšić-Vincekov u Vršcu. Ovaj je grb najstariji od tri poznata grba ovog roda.

Mikšići iz Donjeg Lukavca spominju se u mnogim listinama izdanim u Turopolju, Pokuplju i drugdje.

Povelja kralja Ferdinanda iz 1560. kojom je on potvrdio plemstvo Turopoljcima sadrži i ime Jurja Mikšića. Prijepis isprave od 3. siječnja 1751. koju je izdao i potpisao notar Nikola Domitrović u Pokupskom, govori o Mikuli Mikšiću koji se oko 1650. doselio iz Donjeg Lukavca u Pokupsko, a 1751. g. nalazimo njegove praunuke preko Kupe u Taborištu. 1758. žive ovdje Nikola, Juraj, Matija i Vuk Mikšić.[8] Njima je kao i donjolukavečkim Mikšićima, u

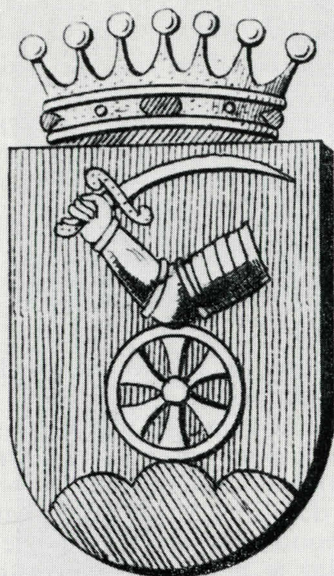
---

[6] A. Messner-Sporšić: Isto, str. 165—166.

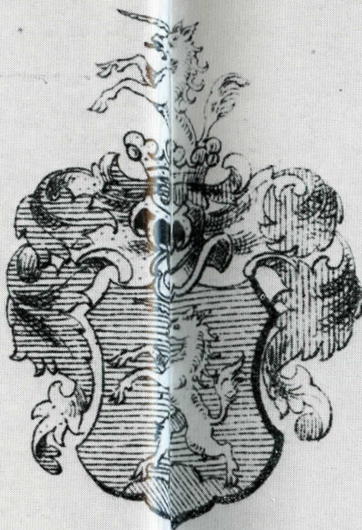
[7] E. Laszowski: *Plemenita općina Turopolje* — zemljopis, narodopis i povijesni pregled, sv. I, Zagreb, 1910, str. 310—320.

[8] U posjedu Adama Mikšića-Hodija u Keči

BEDEKOVICH de KOMOR (a.)

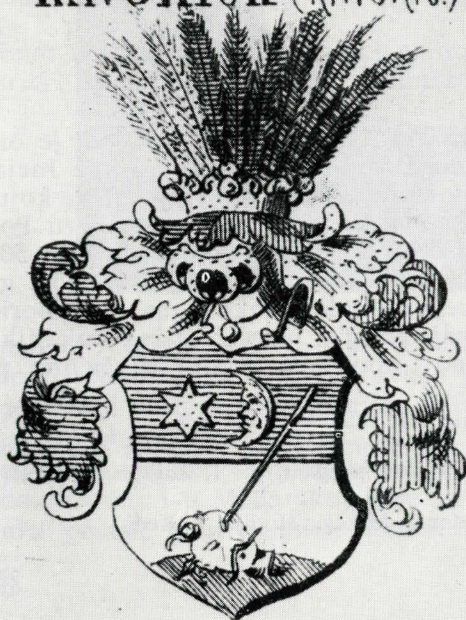
BUSAN

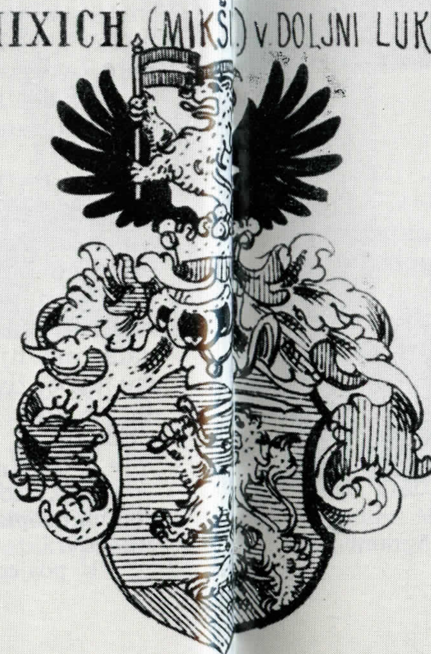
DELIMANICH (DELIMANIC)

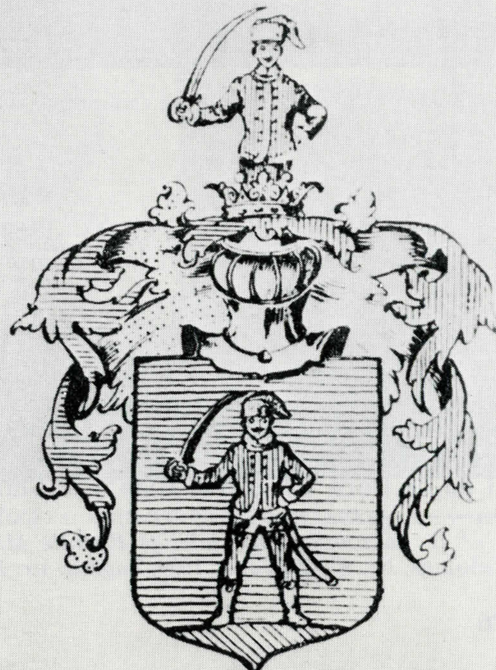

KAVORICH (KAVORIĆ)

MIXICH (MIKŠI) v. DOLJNI LUKAVEC

UZBASICH

Pogled na Slatinu, snimak iz 1978.

Kečanina Lacka Mikšića (1800—1862), rođenog u Taboristu, a da je umrla, kao i muž joj Lacko, u Hrv. Keči.[10]

travnju iste godine, hrvatski sabor u Zagrebu potvrdio plemstvo. Već od kraja 17. st. postoji u Turnu kraj Karlovca jedna grana Mikšića koji su također doseljeni iz Donjeg Lukavca.[9] Zapis u matičnoj knjizi vjenčanih župe u Karpinišu (10 km sjeveroistočno od Keče), kojoj je Keča filijala, govori da se Dora Dragovec, rodom iz Slatine, udala za

[9] E. Laszowsky: *Die adelige Familie Mikšić*, »Agramer Zeitung«, Nr. 41, 20. Feber 1909, Zagreb, str. 2—3.

Adam Mikšić-Hodi s obiteljskim grbom slikan u svom dvorištu 1978. g.

Turopoljski grad Lukavec — danas

9. Delimanići su stigli u Keču iz Stankovca, sela na desnoj obali Kupe, udaljenog od Slatine desetak kilometara na istok. Plemstvo im je podijelila Marija Terezija 1747. Još početkom ovog stoljeća ova

Dom obitelji Delimanić u Kurjačkom, srušen krajem 2. svjetskog rata.

je obitelj imala posjed od 360 jutara zemlje i manji dvorac u Kurjačkom nedaleko od Hrv. Keče, koji je postojao do kraja II svjetskog rata. Izumrla je s Lajošem Delimanićem, velikim županom Torontalske županije sa sjedištem u Velikom Bečkereku (danas Zrenjanin) 1919.

10. Bužan potječe iz sela Vratečkog koje leži na obje obale Kupe, 15 km istočno od Pokupskog. Plemstvo su dobili od kralja Ferdinanda II 1621. a predij u Vratečkom od biskupa Tauszyja sredinom

[10] Pismeno priopćenje Adama Mikšića-Hodija autoru, 1. XII. 1980.

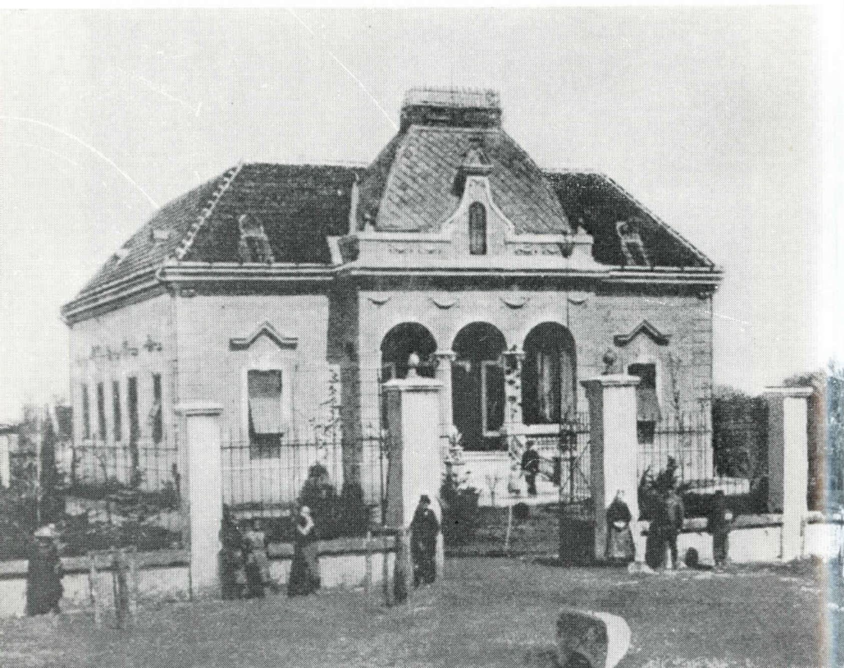
Lajoš Delimanić (1883—1919), veliki župan Torontalske županije

18. st. Početkom druge polovice 19. st. prešao je njihov kečanski posjed ženidbenim vezama u vlasništvo obitelji Jordis čiji je posjed početkom ovog

Gajo Uzbašić (1861—1912), kotarski predstojnik u Čeniji. Slikano oko 1905 g.

stoljeća zapremao površinu od 600 jutara. Naziv parcela »Kod Bužanke« u nekadašnjem hataru Hrv, Keče i danas svjedoči o toj izumrloj obitelji. Njihov »kaštel«, tj. dvorac, u selu postojao je do oko 1930.

Uzbašićev »kaštel« u Ćeniji, snimljen oko 1910.

11. Tomo Bedeković vuče lozu iz Hotnje, sela što je smješteno pet kilometara istočno od Pokupskog. Posjedi u Hotnji ovoj su obitelji dodijeljeni već 1267. Kečanski posjed Bedekovića dijelom je promijenio vlasnika već prije sredine 19. st. kada ga drži obitelj Kušević.

12. Stjepan Uzbašić (Juzbašić) doselio se u Keču iz Glinske Poljane. Ovo selo pruža se uz desnu obalu Gline, nešto južnije od njenog ušća u Kupu. Uzbašići su porijeklom iz varaždinskog kraja. Imali su zemlje u Hrv. Keči, a i u Ćeniji, gdje je Gajo Uzbašić (1861—1912), kotarski predstojnik u Ćeniji, 1903. podigao lijep dvorac (kaštel, kažu Ćenijci) koji i danas tamo stoji. Jedina preostala obitelj ovog roda živi danas, pomađarena, u Oteleku (Otelec), 9 km južno od Ćenije.

13. Kaurić, bez naznake imena mjesta odakle je došao, te imena glave obitelji, trinaesti je rod hrvatskih predijalaca koji je u Hrv. Keči našao svoj novi zavičaj.[11]

Ubrzo nakon doseljenja vratile su se u Pokuplje jedna obitelj Mikšić i jedna obitelj Kaurić. Preostalih jedanaest obitelji dobilo je od zagrebačkog biskupa 8011 jutara zemlje. Obitelji Bedeković, Bužan, Delimanić i Uzbašić dotirane su sa 5.511 jutara zemlje ukupno, a jedna obitelj Kaurić i šest obitelji Mikšić sa 2.500 jutara zemlje. Svaka od ovih posljednjih sedam obitelji dobila je posjed od po 250—400 jutara zemlje. Bile su to najvećim dijelom oranice, a pašnjak na površini od 100 jutara bio je zajednički.

Na zemlju tako primljenu na uživanje plaćali su kečanski predijalci gospoštiji u Biledu, a preko nje svom senioru zagrebačkom biskupu, godišnju naknadu u novcu (canon), i to o Martinju (11. XI), kako se to i u Hrvatskoj običavalo.[12]

Godine 1802. zabilježene su hrvatske obitelji, s imenom kućegospodara, u spisu koji ih iskazuje kao platioce canona zagrebačkom biskupu. Ističemo da obitelj Delimanić predstavlja Ivan, obitelj Bužan Pavao i Đuro (kapetani), dvije obitelji Mikšića Ivan Ev. i Mihael, te obitelj Kaurić Đuro, dok obitelj Bedeković nije zapisana.[13] Ostalih kućegospodara imena naznačena su u našem popisu doseljenih od r. br. 1 do 13.

---

[11] Rodovi s prezimenima naseljenika u Hrv. Keči, osim Delimanića, nalaze se u Pokuplju i Turopolju i danas. Leksik prezimena SR Hrvatske bilježi Bedekoviće (str. 33) u velikom broju u selima Mičevec i Kosnica, a brojne Bužane (str. 86) u mjestima Vukovina i Orle. Veoma rašireni rod Kaurića (str. 287) obitava u desecima kuća u Velikoj Solini i Donjoj Bučici te u zaselku Kaurići kraj Pokupskog, dok Uzbašića (str. 700) ima u više obitelji u Brkiševini. Prilikom naših posjeta Hotnji 1978. i 1983. ustanovili smo da u tom selu ima šest obitelji Mikšića.

[12] A. Messner-Sporšić: Isto, str. 174.

[13] *Acta oeconomica-Dominium Banaticum*, vol. CLXXI, 1800—1809, pod *In possessione Ketsa*...

Plaćanje canona moralo se obavljati prvih decenija po doseljenju, a nakon 1850. sasvim je prestalo.

Stambene i gospodarske zgrade podignute su uz pomoć uprave gospoštije u Biledu, a ona im je pomogla i u nabavi poljodjelskog alata i oruđa.

Sporove koje su predijalci imali sa svojim kmetovima, a ti nisu bili rijetki, rješavao je dvorski župan (comes curialis).[14] Za međusobne sporove predijalcima je bio nadležan njihov sudac, *iudex nobilium, iudex feudalistarum,* kojega su sami sebi birali. Tako »szudacz« Mihael Mikšić podnosi 11. lipnja 1805. g. »Slavnoj gospoštiji Biledskoj« tužbu protiv svojih ukućana, a napose protiv Janka Mikšića.[15] Ovaj je u više navrata Mihaelu predbacivao da on s posjeda nema nikakvog prihoda, te se stoga želi odijeliti. Navodi Jankovi, međutim, nisu točni jer se sav prihod dijelio na ukućane, odnosno zajednički se trošio. Mihael, sada već starac, dao je u kuću po preseljenju iz Hrvatske svojih 80 forinti što mu danas nitko ne priznaje. U kući je zavladala nesloga pa nitko ne vodi računa o zajedničkim dužnostima, ni o dugovima, već svatko želi svoj dio. U svemu prednjači Janko koji ni za koga nema lijepe riječi.

Za neslogu među braćom Josipom i Jankom Mikšićem s jedne strane, te bratom njihovim Matom Mikšićem, saznajemo iz tužbe koju su dvojica prvoimenovanih uputila »Slavnoj zemaljskoj gospoštiji« u Biled.[16] Iako nije datirana, tužba se zasigurno odnosi na prilike u toj kući nastale kratko vrijeme po doseljenju. Josip i Janko tuže brata Matu da ih je prevario prilikom diobe zemlje kad su došli u Banat. Mato nije želio s njima zajednički živjeti nego je od uprave gospoštije priskrbio sebi novo kućište. Josip i Janko traže jednak dio u dijeljenju posjeda. Kad je vidio da su njih dvojica nakon diobe sebi uredili ljepše kućište, Mato se predomislio i zaželio da opet živi zajedno s njima. U izgradnju zajedničke kuće Josip i Janko su sve uložili, no brat ih je Mato istjerao iz kuće i zatražio diobu pokretne i nepokretne imovine sebi u korist. Oni su bili oštećeni jer su dobili samo trećinu zemlje, a u gradnji kuće Mato je sudjelovao samo u podizanju zidova. Prihod je dijeljen na tri dijela, a ne po broju radnika. Na kraju, Josip i Janko su oštećeni i u diobi pustare u Hetinu.

Kao plemići (svaki od njih bio je paedialista, odnosno nobilis Kecsensis) imali su oni aktivno i pasivno pravo glasa kojim su se koristili prilikom županijskih restauracija, tj. izbora za županijske skupštine koje su birale činovnike Torontalske županije.

Život hrvatskih predijalaca u novom zavičaju počeo je u uvjetima materijalne osiguranosti i povoljnog položaja prema gospoštiji u Biledu i biskupu u Zagrebu. Kako su im društveni odnosi toga doba osiguravali kmetsku radnu snagu koja im je obavljala svu ručnu i kolnu rabotu te poslove u kući i oko nje, to su svi uvjeti za prosperitet bili ispunjeni.

---

[14] A. Messner-Sporšić: Isto, str. 175.

[15] *Acta oeconomica — Dominium Banaticum,* vol. CLXXIV, 1804—1827, str. 174.

[16] *Acta oeconomica:* Isto. Nr. 38.

U KUĆI I OKO NJE

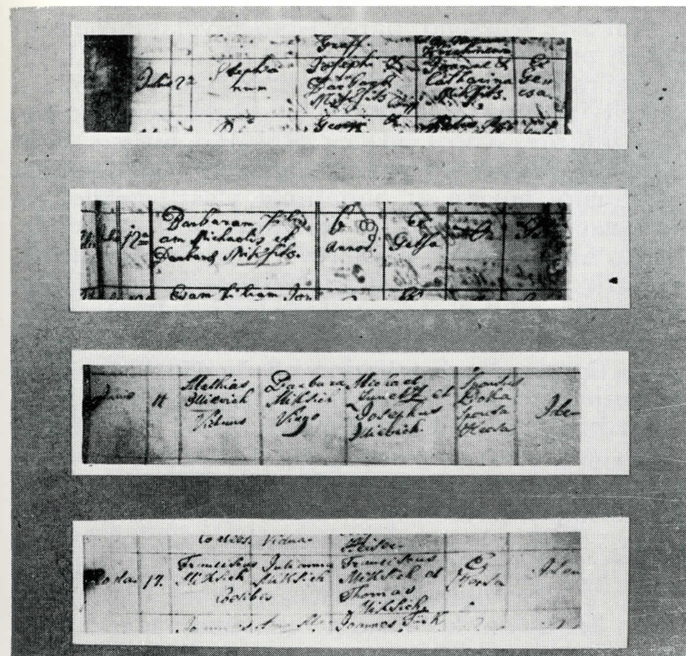
Hrvatska prisutnost u Keči zabilježena je u maticama karpiniške župe već nepuna dva mjeseca nakon doseljenja. Prvo hrvatsko dijete rođeno u novom zavičaju je Stjepan Mikšić, sin Josipa i Barbare. Kumovali su Ivan i Katarina Mikšić iz Keče. Bilo je to 2. srpnja 1801.[17]

Idućeg mjeseca zabilježena je i prva smrt među hrvatskim doseljenicima. Dana 12. kolovoza 1801. umrla je Barbara Mikšić, kći Mihovila i Barbare, šest godina stara, rođena dakle u starom zavičaju.[18]

Proći će šest godina od dolaska pa da se u Hrv. Keči proslavi i prva svadba. Dana 11. lipnja 1807. udala se kečanska djevojka Barbara Mikšić za, vjerojatno bokinskog, udovca Matu Ilijevića. Kumovi su im bili Mihovil Žunac i Josip Ilijević. Mladenci su rođeni u Hrvatskoj.[19] Iste godine, 17. studenog, proslavljena je među doseljenim Hrvatima u Keči i prva ženidba. Toga dana vjenčani su Franjo i Julijana Mikšić, momak i djevojka, rođeni u Hrvatskoj. Kumovi su im Franjo i Tomo Mikšić.[20]

---

[17] *Liber Baptizatorum* I, str. 86.
[18] *Liber Defunctorum* I, str. 63.
[19] *Liber Copulatorum* I, str. 31.
[20] Isto, str. 33.

Prvi zapisi o kečanskim Hrvatima u maticama župe Karpiniš: Stjepan Mikšić, rođen 2. VIII 1801, Barbara Mikšić, umrla 12. VII 1801, Barbara Mikšić i Mato Ilijević, vjenčani 11. VI 1807, i Franjo i Julijana Mikšić, vjenčani 17. VI 1807.

Broj hrvatskih obitelji u Keči u narednim se desetljećima znatno uvećao. Predaja pamti da je u šest obitelji Mikšića bilo osamnaest sinova, u jednoj obitelji Kaurića šest sinova, te u jednoj obitelji Uzbašića dva sina. Ovi podaci bjelodano svjedoče o visokom natalitetu među kečanskim Hrvatima u prvo vrijeme njihova boravka u novom zavičaju. Momci iz Hrv. Keče, iz naraštaja u naraštaj, ženili su se s hrvatskim djevojkama iz svog sela ili iz obližnje Klarije, odnosno Čenije, a poneki i iz udaljenije Boke i Neuzine. Posljedica je toga bila da su gotovo sve hrvatske kečanske obitelji bile međusobno u rodu, a isto tako i u rodu s mnogim hrvatskim obiteljima u Klariji i Čeniji, te s nekima u Boki i Neuzini.

Kako je izneseno, najveći dio hrvatskih obitelji u Keči prezivao se Mikšić, pa su im vlasti, da bi ih mogle razlikovati, davale nadimke koji su bili u funkciji prezimena. Najstariji su nadimci ovi: Đurin, Izidorov, Kureš, Mačev, Rošulj i Sučev. Kad se stablo Mikšićevog roda s najstarijim nadimcima razgranalo, novim su obiteljima vlasti davale sve nove nadimke. Đurini su dali Andresove, Arađane, Beliće, Coce, Crniće, Kolareve, Kovačeve, Lacine, Šćopulje, Talijane, Vagnere i Vincekove. Od Izidorovih su se razvili Adamovi, Brkačevi, Busije, Petrakovi, Števini i Šušteri, a rod Kurešovih se razgranao u Bombe, Reulje, Vrtine i Žuže. Od Sučevih su grananjem nastali Antalovi i Rozini, a Rošulji su se razdijelili u Hodije i Perčeve. Samo je rod Mačev ostao na svom prvobitnom nadimku. Daljnjim diobama nastajale su nove obitelji Mikšića s nadimcima Banjaš, Cvikeraš, Feračko, Guguc, Ivkov, Jakobov, Kiflin, Langimus, Lenardov, Lacin, Mrcin, Rickeš. Kaurića kuće dobile su nadimke Gajini i Vevini, a jedna obitelj Uzbašića nadimak Čičini, dok nekim hrvatskim kečanskim rodovima nadimci nisu nadijevani.

Život u kućnoj zadruzi održao se samo za doba naraštaja koji je rođen u Pokuplju i doselio se u Hrv. Keču, te dijelom za generacije koja se prva rađala u Banatu. Sinovi su nakon ženidbe napuštali roditeljsku kuću, podizali sebi nove domove i gospodarske zgrade jer među kečanskim Hrvatima rijetko da je do sredine 19. st. zabilježeno drugo zanimanje osim poljodjelskog. Tako 1827. nalazimo u Hrv. Keči već osamnaest obitelji čije glave, naznačene imenom i prezimenom, uživaju posjede u vrijednosti od 82.503,2 forinta, te na ime toga plaćaju za tu godinu zagrebačkom biskupu canon u iznosu od 448,59 forinti.[21]

Grananje roda i nastajanje novih obitelji vidimo na primjeru Jakoba Mikšića-Rošulja (1818—1858) i žene mu Julijane r. Pozojević (?—1858), s posjedom od oko 90 jutara zemlje. Imali su tri sina i tri kćeri. Svaki je sin, nakon što se oženio, dobio po 30 jutara zemlje, a kako je svakom i žena donijela još po 10 jutara u miraz, to su nove obitelji započinjale samostalan život sa po 40 jutara zemlje. Na ove diobe međutim, gledala je uprava biledske gospoštije prijekim okom, nekad ih je i zabranjivala, no u tome uglavnom, nije uspijevala.

[21] *Acta oeconomica — Dominium Banaticum*, vol. CLXXIV, 1804—1827, Consignatio, spis br. XVII, D. T. 19.

Popis hrvatskih kućegospodara u Keči od 1. XI 1827. g., s naznakom kućnog broja, vrijednosti posjeda i iznosa canona u forintama. Nadbiskupski arhiv Zagreb, Acta oeconomica — Dominium Banaticum, vol. CLXXIV, 1804—1827.

Stare kuće koje su izgrađene za doseljenike u Hrv. Keči postale su dakle pretijesne. Kako one tako i nove građene su na isti način kroz cijelo 19. i početak 20. stoljeća. Način građenja, raspored stambenih prostorija i izgled kuće u Hrv. Keči bio je isti kao i kod pripadnika ostalih, već tamo zatečenih narodnosti. Ovo vrijedi i za gospodarske zgrade.

Dužina kuće iznosila je 20—30, a širina 7—8 m. U temelj se stavljalo 4—5 redova opeke vezane blatom. Visina temelja iznad razine zemlje iznosila je 20—30 cm. Gradnju kuće vodio je jedan majstor, upućen u zidanje opeke i nabijanje zemljom. Nakon što je bio postavljen temelj, počinjalo se s izgradnjom zidova. Graditelji, a to su bili uzovnici koji su radili u mobi, te rodbina i prijatelji, postavili su u tu svrhu niske oplate od dasaka i u njih sipali i drvenim batovima na zapovijed poslovođe nabijali napola vlažnu zemlju iskopanu na dubini od 60—70 cm. Nosivi zidovi od nabijene zemlje bili su debeli 60—75 cm, a oni poprečni 30—40 cm. Kad je zid bio nabijen do visine oplate, ova se skidala i postavila više. U nju su nastavili sipati i nabijati zemlju. Tako je to išlo dok zidovi nisu podignuti do potrebne visine. Nakon podizanja zidova isijecali su šupljine za vrata i prozore, na mjestima naznačenim u nabijanju manjim rupama. Potom su u otvore stavljani drveni okviri a nad njih nadvoji od opeke. Zatim su na sva četiri glavna zida postavili deblje daske, vjenčanice. Na njih su došle poprečne grede koje su u kvadratnom presjeku imale dimenzije 15—20 cm. Razmak među gredama iznosio je obično 90 cm. Jednom znatno jačom uzdužnom gredom zvanom b a l v a n, vezale su se poprečne grede željeznim klinovima utaknutim s donje strane svake grede, a maticom pritegnutim na gornjoj strani balvana. Sa krajeva svake grede podizan je ukoso po jedan rog koji je svojim č e p o m ulazio u ž l i j e b grede. Rogovi, m u š k i i ž e n s k i, u parovima su se spajali pa se dobio krov na dvije vode. Par rogova, na visini od oko 1,80 m od tavana, bio je učvršćen poprečnom gredicom, m a č k o m, čiji su čepovi ulazili u žljebove rogova. Da se krovna konstrukcija ne bi »vozila«, prišivene su sa svake strane rogova, ukoso ispod njih, po dvije duge jake letve. Potom su tavan zatvorili zabatnim zidovima od opeke ostavivši na svakom od njih jednu šupljinu za prozorčić, zvan p e n d ž e r e k. U starije vrijeme pokrivali su krov trskom, a od oko 1860. crijepom. Na b a s k i j e, tj. letve prišivene na rogove, pričvršćivali su žicom snopiće trske počevši

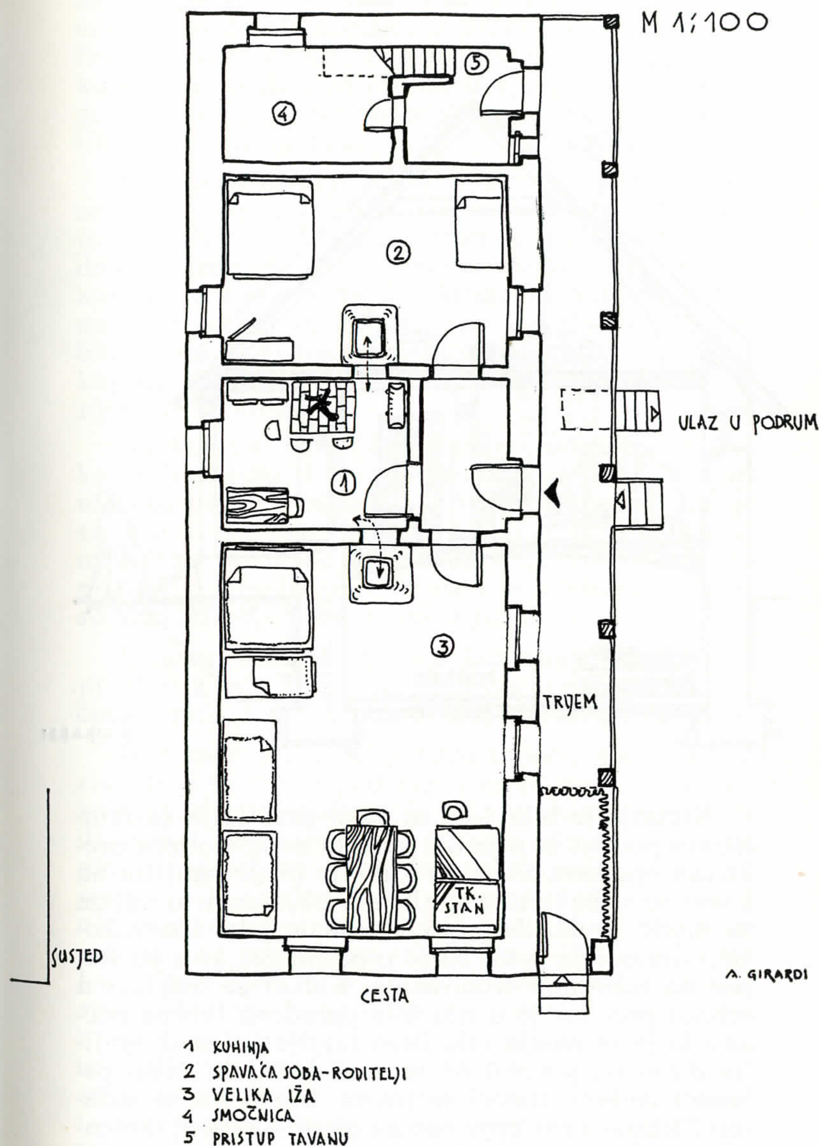
od sredine kuće povrh strehe pa prema sljemenu. Snopovi su nabijani drvenim batovima da bi se jedan do drugog što tješnje priljubio kako ne bi propuštali vodu. Tako nabijene snopiće šivali su uz pomoć posebnih igala žicom odozdo prema gore. Sloj trske na letvama trebao je biti debeo u prosjeku 30—40 cm, pri vrhu nešto tanji a pri okapu nešto deblji. Posao oko srezivanja, podizanja i sklapanja krovne konstrukcije — sva je građa bila od mekog drveta — nadzirali su tesari. Najteži radovi u gradnji kuće bili su nabijanje zidova i uređenje tavana. Postavljene tavanske grede bile su s nutarnje strane pri dnu ižljebljene, u širini i dubini od oko 4—5 cm. U žljebove dviju susjednih greda uvlačene su c e p l j i g e, čvrste tesane daske, koje su tako zatvarale tavan nad prostorijama. Kako je žljebljenje greda i zavlačenje cepljiga zadavalo mnogo posla, to su stali pri dnu svake grede s unutrašnje strane čavlima prišivati po jednu letvu, pa na njih, između dviju susjednih greda, polagati cepljige, razmaknute na prst širine. Tako nastali prostor među gredama na cepljigama ispunjavao se blatom pomiješanim sa slamom do visine povrh greda. Takvim su blatom premazane i cepljige odozdo. Za sve vrijeme premazivanja tavana blatom grede su bile poduprte stupovima, a kad se maz na tavanu osušila, tada su stupovi uklonjeni. Ovo se blato priređivalo na zemlji, tako da se na hrpu birane zemlje ilovače izlijevala voda i posipala slama, a zatim su na to natjerali konje koji su po blatu gackali miješajući ga sa slamom. Kad je blato bilo dobro umiješano, dizali su ga na tavan. Na ovaj prvi, već prosušeni sloj blata, dolazio je drugi, tanji, u kome nije bilo slame nego pljeva. Kad se i ovaj sloj osušio, premazan je tankim slojem kravlje balege rastopljene u vodi. Da bi se tavan nad cijelom kućom pokrio debelim slojem blata, trebalo je dovesti i prirediti mnogo zemlje i u to uložiti mnogo truda. Ovim poslom bavili su se napose banatski Romi koji su za nj bili i dobro plaćeni. Blatom pomiješanim s pljevom premazana je u debljini od 4—5 cm i donja strana tavana, dakle sobni strop. U isto vrijeme nabijeni su u svim prostorijama ze-

mljani podovi, a onda zaglađeni blatom miješanim s kravljom balegom, na sitno stucanom. Od toga bi se na plohi poda stvorila tanka tvrda kora. Kad s žene sve stropove i zidove okrečile i *izmolovale*, te kad su bili stavljeni vrata i prozori, a također i oličeni, kuća je bila osposobljena za stanovanje.

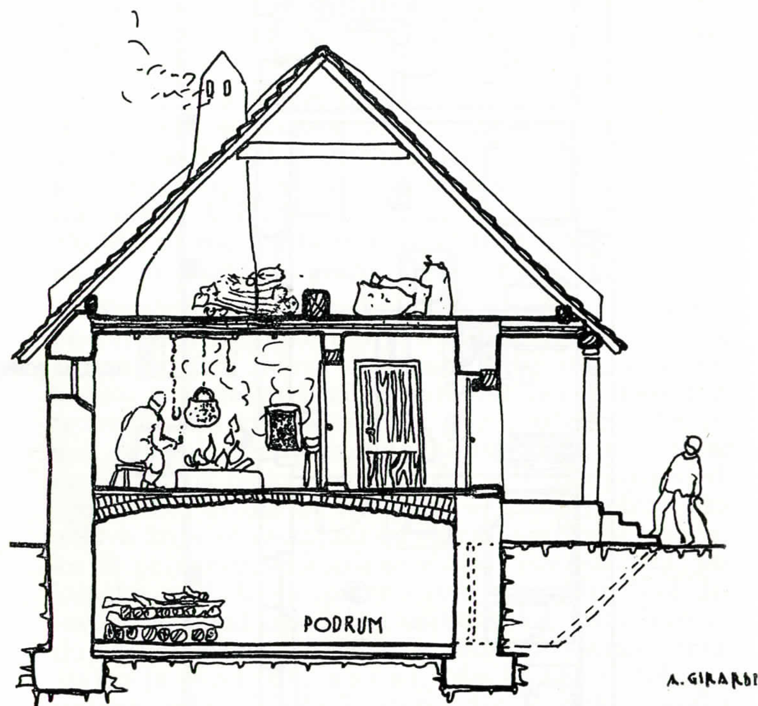
U kući koja je svojom širinom bila okrenuta cesti, a takve su kuće u Hrv. Keči u većini, prva je prostorija do sokaka velika družinska soba, *velika iža*. Duga je bila 7—8 m, a široka 6—7 m. Do nje je bila kuhinja, *kujna*, pred kojom je moglo biti manje predsoblje, a do ovih manja soba, te na kraju smočnica, zvana *komora*.

Namještaj u družinskoj sobi, a i u ostalim stambenim prostorijama, bio je u starije vrijeme veoma skroman. Uza zidove družinske sobe stajalo je nekoliko kreveta za bračne parove i ostale ukućane, jedan ili dva visoka ormara, a u pročelju sobe, ispod ogledala i raspela, te nekoliko slika, nalazio se ormar sa tri ladice, zvan *dolov*. U donjoj i srednjoj ladici držalo se rublje, a u gornjoj obiteljska arhiva koja se sastojala od starih isprava u izvorniku ili prijepisu, iz kojih se vidjela starost roda, pokupsko porijeklo i imovno stanje obitelji. Nad dolovom, a ispod ogledala i usred slika, visio je o zidu obiteljski grb. Usred sobe, bliže pročelnom zidu, stajao je oveći stol, *astal*, oko kojega su bile poredane stolice. Tkalački stan i dječje zipke također su bile dio sobnog inventara — *poištva*. Uz kuhinjski zid nalazila se oveća peć, u tlocrtu kvadratnog oblika, zidana od opeka i omazana iznutra i izvana debelim slojem blata miješanim s pljevom. Na visini od oko 50 cm počinjala je poprimati oblik stošca koji je na vrhu ostao krnj. Na spomenutoj visini korpus peći je bio proširen, pa se na to proširenje, zvano *banak*, moglo sjediti. Takva je peć bila i u manjoj sobi, a obje su bile ložene iz kuhinje, svaka kroz otvor veličine 80×60 cm, zvan *žerelo*. Dim se kroz otvor žerela vraćao u kuhinju, a otud je odlazio na tavan u dimnjak. Krajem prošlog stoljeća počeli su Kečani sobni pod prekrivati daskom.

TLOCRT STARIJE KUĆE U HRVATSKOJ KEČI

POPREČNI PRESJEK STARIJE KUĆE
U HRVATSKOJ KEČI
M 1 : 100

Kuhinja je bila 4—5 m duga prostorija sa zemljanim podom koji je od početka ovog stoljeća prekrivan opekom. Stare su kuhinje imale ognjište na kome se u bakrenim kotlićima obješenim o verige na motki preko dvije grede kuhalo jelo. Meso, kolač i druga jela pekla su se u posudama koje su stajale na željeznim tronošcima. Kuhati se moglo i u sobnoj peći jer je u nju bila ugrađena limena pećnica koja se mogla vrlo brzo zagrijati. Iznad ognjišta dizao se, počevši od tavana, dimnjak, zidan pečenom ciglom. Dižući se prema krovu on se sužavao i izlazio kroz krov van na otvor s kapom dimenzije 70×80 cm. Kako je širina dimnjaka u osnovici

bila srazmjerno velika, a tako se i do ispod krova dizao, stvarao je dosta velik prostor koji je služio za sušenje mesa. U Keči se klalo mnogo uhranjenih svinja, po 3—10 komada u svakoj kući, ovisno o broju čeljadi u kući i imovnom stanju. Kako je svako svinjče imalo i do 150 kg žive vage, bilo je mnogo mesa koje je trebalo osušiti, a sve je stalo u veliki prostor dimnjaka.

Kuhinjski namještaj bio je vrlo jednostavan. Tu se nalazio ormarić ili polica za suđe, manji stol s jednom ili dvije klupice, i tronošci, te posuda s vodom. U jednom uglu stajale su naćve, n o g a č i s koritom u kome se mijesio kruh. Dio kuhinje zapremalo je gorivo za loženje peći u sobama, a to je bila slama, kukurozovina, kao i k l o p i n j e, otučci klipova kukuruza. Drvima se ložilo rjeđe jer se na njima oskudijevalo.

Do kuhinje nalazila se manja soba namještena kao i družinska. Tu je spavao najstariji bračni par, te neko dijete. Posljednja prostorija u nizu bila je smočnica, k o m o r a, u kojoj su se čuvale živežne namirnice potrebne za svakodnevno trošenje. U tu prostoriju ulazilo se iz trijema, a iz kuhinje vodila su vrata u obje sobe, te na trijem.

U nekoj kući bio je pod kuhinjom podrum. Ta prostorija bila je nadsvođena opekom, a u njoj se čuvalo piće, kao i krumpir, kupus i druga zimnica.

Duž kuće obično se pružao trijem, g a n a k, širine do 2 m čiji je pod bio u visini poda soba. Dio krova nad njim počivao je na stupovima od drveta ili opeke. Na stupove su polagali vjenčanicu, a na njoj su poprečno ležale tavanske grede. Strop trijema bio je uređen kao i stropovi u sobama. Onaj njegov dio što se pružao duž dijela družinske sobe zakrivao se ponjavama od proljeća do jeseni, a nekad i zimi, jer tu je stajao krevet i na njemu je spavao kućegazda sa suprugom. Oni su čuvali kuću i stanje, a posebno konje, jer pojava krađe konja nije bila rijetka. Ako bi gospodar primijetio nešto sumnjivo, mašio bi se puške koja je uza nj stajala i jednim pucnjem alarmirao ukućane i susjede. Zastirači koji su taj par trebali štititi ljeti od koma-

raca, zvali su se prema mađarskom *sunkalo* (od szunyoghalo), pa se po tome i sav taj prostor tako zvao.

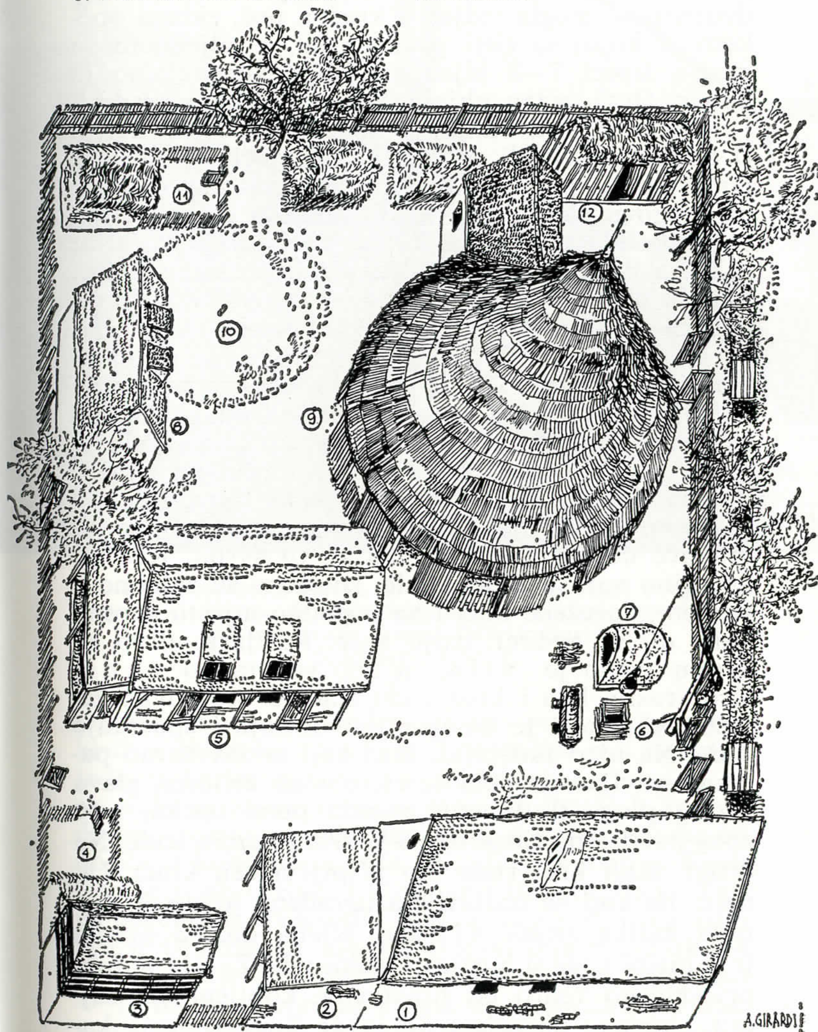
Rekli smo da stariji Kečani nisu mnogo marili za namještaj u svojim stambenim prostorijama. Više se gledalo na to »... da kaj ima u krevetu, ormaru...«. U postelji je morala biti blazina, jastuci i dunja, sve dobro napunjeno perjem, te jorgan izrađen od vune. Jastuci i jorgani bili su *oblečeni* platnenim presvlakama ukrašenim vezom. Tako je bio ukrašen i stolnjak na stolu, a i ponjava, *koperta*, kojom se zastirao svaki pojedini krevet. Na podu su bili prostrti ćilimi navezeni šarenom vunom. Kad bi se otvorila vrata ormara, vidjelo bi se kako je krcat posteljnim i drugim rubljem, ručnicima (*rušnjik*) i ostalim proizvodima otkanim i izrađenim u toj kući ili u kućama otkuda su ovamo došle mladenke.

U najstarije vrijeme boravka Hrvata u Keči prostorije je osvjetljavao *žižek*. Bila je to posudica od pečene gline slična lončiću u koju se stavljala svinjska mast slabije kvalitete, a u nju lanena krpica. Ona je jednim svojim krajem bila izvedena iz posude i taj kraj, pošto je bio zapaljen, natopljen mašću gorio je dajući slabašno svjetlo. Petrolejske svjetiljke ušle su u uporabu oko 1860.

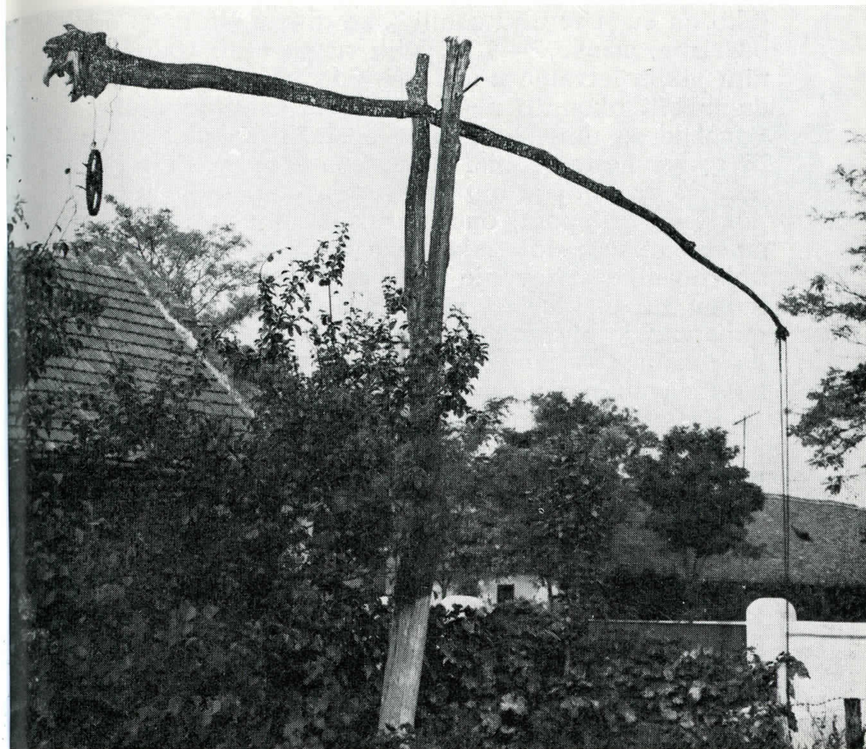
Na kuću su se nastavljale u nizu dalje, gospodarske zgrade. Prvo je dolazila *šopra*, zgrada s kolnicom. Tu su stajala kola, sijačice, kosačice i veće poljodjelsko oruđe. Zatim je slijedio *štalog*, tj. staja, jedna ili više njih, gdje je stajalo blago koje nije na odaji-salašu. Šopre i staje bile su građene od opeke i drva i nijedna nije bila na kat. Odvojena zgrada bila je *kotarka* ili kukuruzana. Imala je dva dijela: donji je bio zidan opekom, visok do dva metra i razdijeljen u više manjih prostorija zvanih *kočine*, u koje su zatvarane svinje. Gornji dio građen je od drva. Razmaknute letve kojima je bio opšiven zatvarale su prostor pokriven crijepom, a u taj se prostor spremao kukuruz u klipu. U produžetku staja ili nasuprot njima, a mogla je biti pod jednim krovom sa stajom, stajala je šopra, spremnica za pljevu ili *plevara*.

OKUĆNICA U HRVATSKOJ KEČI
POČETKOM 20. st. (IZOMETRIJA M : 250)

1. KUĆA
2. ŠOPRA, KOLNICA
3. KOČINE, KOTARKA
4. TOR ZA SVINJ6
5. ŠTALOG SA NASLONOM
6. BUNAR NA ĐERAM
7. KRUŠNA PEĆ
8. PLEVARA I SENJARA
9. SUVAČA
10. GUVNO
11. TOR ZA OVCE
12. PAJTA

Tu je bila i šopra, spremnica za sijeno, zvana s e n j a r a. Obje su bile građene kombinirano, tj. od opeke i drva. U nekom dvorištu stajao je i o m b a r tj. hambar, dijelom drvena a dijelom od opeke zidana zgrada u koju se spremala pšenica, ječam, zob i raž. Cijela je zgrada imala samo jednu prostoriju i u nju su se na hrpe sipale žitarice. Na dvorištu se mogla vidjeti i krušna peć, zidana opekom, u kojoj se ljeti pekao kruh, a odjednom se moglo ispeći 7—8 hljebova. Blizu kuće stajao je bunar. Ovaj važan objekt kopali su b u n a r d ž i j e. U promjeru bunar je imao dva do tri metra. U kopanju izvlačili su zemlju okrećući vratilo nad bunarom na kome je bilo pričvršćeno dugo uže, a na njegovu slobodnom kraju nalazila se oveća drvena posuda u koju je kopač ubacivao u početku suhu, a dalje vlažnu zemlju, odnosno samo blato. Kad se došlo na dubinu od 6—7 m, načinjen je od dasaka na dvorištu jedan valjkast drveni okvir zvan k a c a, visok 4—5 m, a u promjeru nešto malo manji od bunara. Taj se valjak spustio u bunar da bi kopača štitilo od odrona zemlje i omogućio obzidivanje. Ograda oko bunara ili o p s e g a bila je napravljena od dasaka. Voda se crpila uz pomoć đ e r m a. Izgrađivao ga je gospodar sam, i to od bagremovog drveta. Mladice bagrema pogodne za dijelove đerma njegovane su za tu svrhu. Kad su dovoljno narasle i odebljale, izvađene su zajedno s panjem, dovezene kući i na pogodno mjesto spremljene da se godinu, dvije suše. Rašljasto drvo za đeram zvano je v i l a, a ono vodoravno r u d a. Kroz rašlje kao i kroz rudu išao je vodoravno željezni klin koji je omogućivao dizanje i spuštanje rude. Na njen zadebljali kraj koji se završavao panjem stavljao se neki teret, obično željezna glava starog pluga ili limena posuda puna opeka, i to zbog postizanja ravnoteže s vedrom punim vode. Na drugi, tanji kraj rude bio je pričvršćen kraći l a n e c na koji se nastavljala ugrađena jelova ili borova motka zvana š i p k a. Njena dužina ovisila je o razini vode u bunaru i visini vile. Za nju je bilo pričvršćeno vedro od hrastovine kupljeno na sajmu, okovano obručima od jakog lima. Dvjema ka-

Od dva postojeća đerma u Orvatskom sokaku ovaj je u vlasništvu Eduša Mikšića-Šćopulja, a podigao ga je prijašnji vlasnik kuće Tomaš Mikšić-Đurin 1948. g. Snimljeno 1981. g.

rikama bila je za vedro odozgo pričvršćena polukružna željezna r u č i c a, i to preko v u š e s a, a jednom karikom za šipku. Potezanjem šipke na gore voda se vedrom vukla van i izlijevala u kopano drveno korito za piće stoci ili u posudu koja se odnosila u kuhinju za piće čeljadi ili kuhanje. Kvaliteta je vode u Keči i u cijelom Banatu slaba. Zato je početkom tridesetih godina našeg stoljeća izbušen u Orvatskom sokaku arteški bunar dubok 190 m, a kasnije je u istom sokaku izbušen još jedan.

U nekom dvorištu mogla se u prošlosti vidjeti i p a j t a, zgrada za sušenje duhana. Gradili su je

tako da su u zemlju zabili jake drvene stupove od bagrema, visoke 3—4 m. Njih su povezali vodoravnim jakim letvama u dva, tri reda, a na njih su onda pribili okomito nešto malo razmaknute daske. Ponekad su umjesto dasaka poslužili snopići sirka ili trske. Pajta je bila pokrivena trskom ili crijepom, a krov joj je bio dvostrešan. Ako je krov bio pokriven crijepom, onda su ispod njega na letve stavljali tanak sloj trske kako bi se za ljetnih žega ublažavalo zagrijavanje pajte preko crijepa. Ubrani duhan tu se odlagao, razvrstavao, nizao i sušio. S duhanom je bilo mnogo posla — već od veljače pa do prosinca — stoga su Kečani sav posao s duhanom davali napoličarima.

Katkad se u dvorištu nekog Kečanina mogla naći i zgradica, zvana p i v a r a, jer se u njoj u davnije vrijeme od ječma varilo pivo. No to je prestalo već sredinom druge polovice 19. st., pa sjećanja na varenje piva ne postoje. Zgrada je kasnije služila kao prostorija za pečenje rakije.

Sasvim na kraju dvorišta nalazio se (od oko 1890) zahod, izgrađen od drveta. Ranije je u istu svrhu služio slobodan prostor za kamarom slame.

U dvorištima nekih kečanskih Hrvata, kao uostalom i na cijelom banatskom prostoru, nalazio se mlin na konjski pogon zvan s u v a č a. U drugoj polovici 19. st. bilo je u cijeloj Keči, u rumunjskom i hrvatskom dijelu, devet suvača, od toga tri u vlasništvu Hrvata. Kako su one građene, vidjet ćemo na slijedećem primjeru.

Već spominjani Jakob Mikšić-Rošulj sagradio je oko 1840. suvaču u svom dvorištu. Kako je za njenu gradnju trebalo mnogo drveta, a Banat u tome oskudijeva, to se on, unajmivši dva drvodjelca, s njima uputio na svojim zaprežnim kolima daleko na istok u Erdelj.[22] Put ih je vodio u šumovite krajeve sve tamo do mjesta Sarvişin, na desnoj obali rijeke Muriš (Mureşul), a i dalje u tom pravcu do Deve i Hunedoare. U tim krajevima bogatim listopadnom i crnogoričnom šumom bilo je mnogo sje-

[22] Pismeno priopćenje Adama Mikšića-Hodija autoru, CLXXIV, 1804—1827, Consignatio, spis br. XVII, D. T. 19. 31. III i 28. V 1981.

Mimica Mikšić-Reulj, r. Kaurić, s preslicom svoje prabake Bare. Preslica je od »črešnje«, a izradio ju je prije 1870. g. Mato Berković iz Neuzine. Snimak 1979. g.

će, a u tamošnjim pilanama drvo se odmah i pililo, pa kako su i cijene bile povoljne, nije čudo što se Jakob Mikšić uputio na tako dalek put. Kad su drvodjelci, njegovi pratioci, svu potrebnu građu izabrali i kad je ona na pilani obrađena, te nakon što je Jakob sve to naplatio, prevezli su ispiljenu građu do plovne rijeke Muriš i na njoj od te građe načinili splav. Pošto su se oni, dakako s kolima i s konjima ukrcali na splav, otisnuli su se rijekom nizvodno u pravcu zapada na put dug 150 km. U blizini mjesta Perjamoša, pristali su i sišli sa splavi, a otuda su, pošto su splav demontirali i građu

natovarili na kola, pošli u Hrv. Keču, udaljenu u južnom pravcu 30 km. Ovaj poduzetan put trajao je šest tjedana, a na takav se put polazilo i kad je trebalo drvene građe za podizanje kuća i većih gospodarskih zgrada.

Suvača se sastoji od tri dijela. Prvi je zgrada kružnog tlocrta čiji je krov stožast. Drugi njen dio sastoji se od pogonskog uređaja na konjsku vuču, a smješten je pod tim stožastim krovom. Treći dio je sam mlin, a on se nalazi u manjoj kući prigrađenoj stožastom zdanju.

Stožasta građevina počiva na jakim stupovima od tvrdog drveta ukopanim u zemlju i poredanim u krug na razmacima od 3—4 m. Promjer kruga što ga čini dvadesetak stupova iznosi do 20 m. Od zemlje do vrha stupa razmak je 1,80—2 m. Svi stupovi povezani su jakim vjenčanicama. Prostori među stupovima zatvoreni su daskama osim onoga kroz koji prolaze konji. Sa svakog stupa diže se ukoso prema sredini po jedan rog, dužine do 10 m. Svi se rogovi sastaju u sredini na vrhu u okomitoj motki. Sa svake strane svaki je rog poduprt sa po dvije rožnice koje također izlaze iz vjenčanica. Po rogovima se pričvrste letve, a na njih se slažu daščice. One se u slaganju malo zaklapaju i pribiju za letve, svaka sa po dva čavla. Na vrhu krova načini se vijenac od dasaka ili lima, a iz njegove sredine izlazi motka.

U središtu pogonskog mehanizma stoji okomita obla greda zvana v r t e n o, promjera 60—70 cm, a visine 8—10 m. Njegov vrh ulazi među jake letve ili p r e k l j i c e koje tu vežu rogove. Na donjem kraju vretena, na metar visine od zemlje, utaknuto je 12 pravnih m o t o r u g a, gredica koje su, izlazeći iz vretena, na vanjskom kraju razmaknute 4 m. Za dvije pravne motoruge, pri njihovu kraju, pričvršćena su po dva d r u p č e n i k a, tj. amišta, gdje se upregnu konji koji će vučom pokrenuti mlin. Završeci motoruga međusobno su povezani gredicama koje, pričvršćene na krajevima motoruga, čine s njima i vretenom jedno veliko kolo. Svaku pravu motorugu drži odozgo po jedna kosa, a to su m a č k e. Rub ili vijenac kola izbušen je s vanjske strane na svakih 7—8 cm i u te rupe utaknuti su drveni zupci, p r a l i ć i. Njih ima u vijencu s opsegom od oko 20 m preko 200. Utaknuti tako u vijenac čine svojevrstan zupčanik. U donjem dijelu vretena, u izbušenu rupu, utaknuta je željezna osovina koja se okreće u ležaju okrugle željezne podloge promjera 30—40 cm. Ova je podloga učvršćena na dvije jake ukrštene grede položene na zemlju, a duge 2—3 m. Između vijenca s pralićima, tj. kola sa zupčanikom, i stupova suvače slobodan je prostor od oko 50 cm, ali samo do oble žlijebljene grede mlina gdje nije moglo biti prolaza.

Mlin u kući koja ima dimenzije 5×4×3 m, a koja je prigrađena čunastoj zgradi, sastoji se od valjkaste grede promjera 70 cm, a visine 1,50 m. Iz nje dolje izlazi željezna motka uglavljena u metalni ležaj položen na drvenu podlogu. Na svojoj površini ima obla greda okomita ižljebljenja, u koja u okretanju, ulaze pralići. Iz oble grede izlazi druga osovina prema gore koja prolazi kroz dva mlinska kamena smještena u drvenom sanduku. Oni su jednakih dimenzija: 1,5 m u promjeru i oko 25 cm debeli. Svaki je okovan sa po dva željezna obruča. Donji je kamen fiksiran, a gornji se vrti i na taj način zrna drobe, dakle melju. Gornji kamen mora s u v a č a r, tj. mlinar, svakih 10—14 dana č a k a n c e m k l e p a t i, nakon što ga podigne od donjeg sa strane. I mlinsko kamenje dovozili su Kečani iz Erdelja. Iznad gornjeg kamena, na visini od oko 2,5 m od zemlje, nalazi se koš, u koji mlinar, nakon što se popne po ljestvama, istresa i do 150 kg zrnja. Jednostavnom napravom može se regulirati puštanje zrna pod gornji kamen, kao što se podizanjem ili spuštanjem oble grede sa užljebljenjima može regulirati mljevenje, sitnije ili krupnije. Ispod donjeg kamena postavljena je svilena vreća i u nju pada brašno, a otuda u sanduk. Posije, t r i c e, cure izvan sanduka.

Kad se pšenica ili neka druga vrsta žitarice doveze na m e l j a č i n u, vlasnik mora dati svoje konje da pokreću suvaču. Ako ih nema, mora ih unajmiti jer suvačar nema konja. Da bi se konji uveli, mora se podići veliko kolo s pralićima. Na gornjem

kraju vretena ima jednostavan uređaj koji povlačenjem jakog užeta omogućuje dizanje vretena velikog kola iz njegovog stalnog ležaja i nakretanje na jednu stranu. S one strane gdje je kolo dovoljno odignuto od zemlje uvede se jedan ili dva para konja, a potom se vreteno i cijelo kolo uz pomoć užeta dovede u prvobitni položaj. Pošto se konji upregnu za drupčenike, suvačar ih potjera da korakom okreću veliko kolo. Njegovi pralići ulaze u užljebljenja okomite oble grede u mlinu i tako počinje mljevenje. Kroz svoj p e n d ž e r e k mlinar upravlja konjima koji moraju ići dobrim korakom, ni mlitavo, ni prebrzo. Ako bi pokasali, moglo bi doći do pucanja pralića što bi uzrokovalo neravnomjernu vrtnju okomite oble grede s užljebljenjima.

Sto kilograma pšenice mljelo se jedan i pol do dva sata. Kruh pečen od toga brašna, iako nešto crnji, bio je dobre kvalitete, a od njega su kućanice pekle i kolač.

U š o r, dakle ušur, naplaćivao se brašnom mjerenim f r t a l j k o m, mjerom od 12,5 kg. Preračunato, od 100 kg žita uzimalo se 8—9% od samljevenog brašna. Nakupljeno brašno od ušura dijelilo se na onoliko dijelova koliko je bilo suvlasnika suvače, dodavši im i mlinara. Ovaj je stanovao u kućici prigrađenoj samoj suvači. Kod Mikšića-Rošuljevih uživao je i besplatan ogrjev i četvrt jutra zemlje gdje je za svoje potrebe uzgajao povrće.*

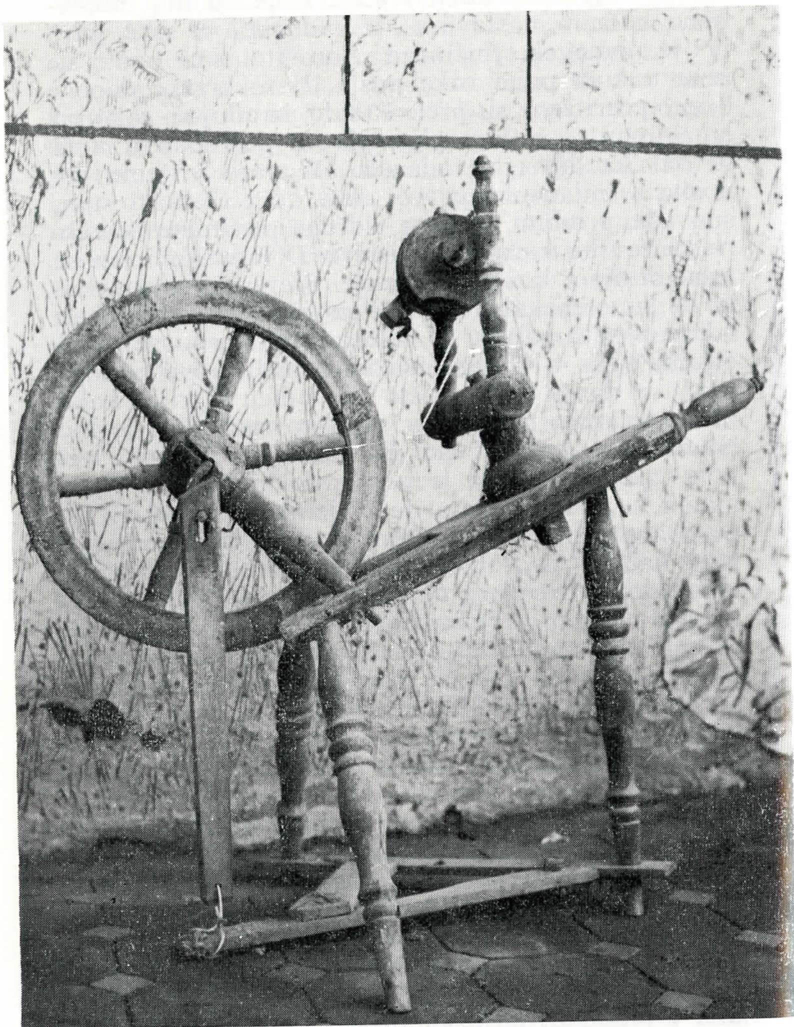
Jakobova suvača sagrađena od drveta iz dalekog Erdelja postojala je još i u vlasništvu njegovih sinova, unuka i praunuka, sve do 1910. godine. U sedam decenija svog postojanja njen se mehanizam bezbroj puta pokrenuo da bi zrno ubrano u polju dalo brašno, a ovo kruh.

Sasvim na kraju dvorišta nalazio se veći prostor g u v n o, na kome se vršilo.

Dok su muški članovi kečanskih hrvatskih obitelji boravili dijelom kod svojih kuća u selu a dijelom na salašima-odajama, dotle je ženski svijet rijetko napuštao kuću i selo. Žene su bile zabavljene kućnim poslovima, te radovima u vrtu gdje im je pomagala služinčad. Naročito zimi imale su žene u kući pune ruke posla. U te kratke dane i duge večeri žene su prele i tkale, izrađujući tako od lana, manje od konoplje, platno potrebno u kući ili pak za djevojku udavaču. U staro vrijeme donosila je mladenka u svoj novi dom tkalački stan, snovače, preslicu, vretena i druge predmete potrebne za ženske kućanske poslove. U Hrv. Keči lan se mnogo sijao, konoplja manje. Sjetva lana obavljala se koncem kolovoza, a konoplje u travnju. Lan i konoplja čupali su se u žetvi, potom su se u ručicama kroz 4—5 dana u vodi kvasili, a nakon toga lan bi se danju dobro sušio i na suncu zagrijao kako bi se večerom na s t u p i mogao tući. Kad je bio istučen, na t r l i c i su ga trličili pa na g r e b e n j u grebenali. Kad je povjesmo bilo posve čisto, moglo se presti, u starije vrijeme na ruke, tj. uz pomoć preslice zataknute za pojas čiji se gornji kraj nalazio pod mišicom lijeve preljine ruke, te vretenom u preljinoj desnoj ruci, a u novije vrijeme kolovratom. Ako se željelo tkati platno, niti su se nakon predenja bijelile vrućom vodom. To je bijeljenje izostalo kad su htjeli tkati vreće ili grube ponjave. Nakon bijeljenja prišlo se snovanju pa navijanju na vratilo tkalačkog stana, a potom su se niti uvodile u brda i n i ć a n i c e na istom stanu. I osnova i potka bile su od lana, odnosno konoplje, dok sedamdesetih godina prošlog stoljeća nije počeo ulaziti u upotrebu pamuk. Udavaču je majka morala opskrbiti ne samo posteljinom, ručnicima, ćilimima i dakako osobnim rubljem, nego i vrećama, i to sa dvadeset i više komada, te sa desetak ponjava od konoplje za sušenje žita. I danas se u Keči mogu još naći ručnici tkani od lana ili od lana i pamuka, koje su otkale prabake sadašnjih srednjih naraštaja, kao i poneka preslica iz doba tih prabaka.

Iste te prabake znale su zajedno posjediti u manjim skupinama gdje se naglas čitalo hrvatsko zabavno i nabožno štivo. Starija izdanja Šenoinog

* Posljednji Mikšić-Rošuljevi suvačari bili su Michael-Mischi Wurmlingeri, nakon njega njegov rođak Klosi Wurmlinger, do 1905. Otada pa do rušenja suvače vlasnici su sami opsluživali mlin.

Kolovrat koji smo snimili kod Adama Mikšića-Hodija 1981. g. pripadao je Katici Pozojević (1870—1956) iz Klarije, udanoj u Hrv. Keču, prvi puta u Mikšić-Mačevu, a drugi puta u Mikšić-Vincekovu kuću.

Ručnik na slici otkala je oko 1875. g. Rozika Mikšić-Vincekova (1831—1920), a pripao je unuci Iluški (1892—1965).

»Zlatarovog zlata« i Kačićevog »Razgovora ugodnog naroda slovinskog«, te molitvenici zapadnougarskih (gradišćanskih) te bunjevačkih Hrvata mogu se i danas naći u Keči. Među ovdašnjim Hrvatima naime, nije bilo nepismenih. I muška i ženska čeljad pohađala je mjesnu hrvatsku školu. Uz hrvatski jezik, svoju pokupsku kajkavštinu, stari su Kečani govorili i mađarski, a neki i njemački jezik. Ilustrativan je primjer Adama Mikšića-Hodija.[23] U svom autobiografskom zapisu *Tako je bilo* navodi on kako je u najranijem djetinjstvu počeo učiti njemački jezik, dijalekt banatskih Švaba, od njihovog »suvačara Švabe«, dok je u školi, svaki dan po jedan sat nakon redovne nastave, kod učitelja Karolja Kovalika, privatno učio njemački književni jezik. Družeći se s djecom Mikšić-Rošuljevih čobana Rumunja, naučio je i taj jezik, a kako je u mjesnoj hrvatskoj osnovnoj školi u doba njegova pohađanja 1902—1908. nastavni jezik bio mađarski, to je ovladao i tim jezikom. Poznavanje jezika narodnosti uz koje žive naši ljudi posljedica je praktičnih potreba proizašlih iz tamošnje životne realnosti. Kečanski hrvatski gospodari morali su se tim jezicima služiti u ophođenju s upravom gospoštije u Biledu, s upravnim vlastima u općini, kotaru i županiji, s trgovcima i drugima na koje su bili životno upućeni.

Ukinuće feudalnih odnosa 1848. pogodilo je predijalce u Hrv. Keči. Upravitelj biskupske gospoštije u Biledu piše 26. ožujka 1848. biskupu Hauliku u Zagreb, uz ostalo, i ovo: »... predijalci veoma mrmljaju zbog izgubljenog prava i službnosti kmetova.«[24] Dotadašnji kmetovi koje su oni znali i te kako tlačiti postali su slobodni »od službnosti« prema svojim »zemaljskim gospodarima« te su na malim parcelama svoje zemlje započinjali nov život. Njihovim je donedavnim gospodarima preostalo da zasuču rukave i prionu poslu. Najveći broj hrvatskih predijalaca u Keči tako je i postupio. O tome i poznijem vremenu svjedoči kečanska narodna pri-

[23] Rukopis u posjedu autora, 1979, str. 1—2.

[24] A. Messner-Sporšić: Isto, str. 179.

Vinko Mikšić-Števin (1868—1945), jedan od vodećih kečanskih gospodara u prvim desetljećima našeg stoljeća.

Franjo Mikšić-Števin (1872—1941) koji je ugostio Antu Messner-Sporšića.

ča *Riđan se korombeči:*[25] »Pre četrdesetosme svi Orvati u Keču su bili nemeši. Imali lepe iže, nosili prusljuk na gumbe i čižme na birange. Stari ljudi išli s velikom lulom od pene, pa dugački kamiš, srebreni poklopec. Lepi konji bili. Svaki kazal: *Konj, to je moja fala.* Došla četrdesetosma, došlo za mloge prdačljivo vreme. Mlogi je otišel u pomrčinu. Ondak se popevalo: *Ne buš više nemeš.* Oni koji su bili štedljivi ti su kupovali, a onaj što je bil nemeš posle se zval — nemaš.«

Sad su se i kečanski hrvatski predijalci stali ponašati kao da su njihove obveze prema senioru prestale. Ovdje treba tražiti uzrok njihovim izvjesnim simpatijama koje su gajili prema Kossuthu. Tako se oni sad počinju smatrati vlasnicima posjeda a ne samo njihovim uživaocima. Kad je oko godine 1860. uređen katastar i kad su ustrojene gruntovne knjige (posljednji spisi banatske gospoštije sa sjedištem u Biledu, u vlasništvu zagrebačkog biskupa, obuhvaćaju razdoblje od 1853—1859, što znači da je u tom vremenu došlo do njegova utrnuća[26] bila je to samo formalno-pravna potvrda stvarnog stanja.

Nastale promjene kečanski su Hrvati u većini slučajeva dobro prebrodili. Posjedi u ranijoj veličini uglavnom su se održali, a u znatnom broju slučajeva i povećali do čega je došlo naročito u razdoblju između 1880. i 1914. kad su mnogi gospodari uzeli povoljne bankovne kredite, dugoročne i s niskim kamatama, te kupovali zemlje u Keči i u obližnjoj Ćeniji. Tako je Augustin Mikšić-Števin kupnjom povećao svoj posjed na 350 jutara, Šandor Mikšić-Števin na 250 jutara. Vinko Mikšić-Števin na 210 jutara, a Imbro Mikšić-Števin na 150 jutara. Više od deset obitelji posjedovalo je po oko 100 jutara zemlje, deset njih imalo je između 50 i 100 jutara zemlje, a ostali manje od 50 jutara.

---

[25] B. Vujkov: *Cvjetovi mećave,* Zagreb, 1971, str. 358.

[26] *Acta oeconomica — Dominium Banaticum,* vol. CCXIII, 1853—1859.

ODAJA I POLJE

Temeljno zanimanje kečanskih Hrvata od dolaska u Banat pa do početka pedesetih godina našeg stoljeća bilo je poljodjelstvo. Uz ratarstvo oni su se bavili i uzgojem stoke, te nešto vinogradarstvom i voćarstvom. U tom razdoblju od jednog i pol stoljeća, dva su naraštaja još rođena u Hrvatskoj, njih pet na svijet je došlo u Banatu, u okvirima feudalnih odnosa do 1848. i nakon toga. Svi su oni bili neraskidivo vezani za zemlju koja im je pružala sve mogućnosti napretka. Dobar dio poslova što je tražila zemlja odvijao se kroz naraštaje na salašu koji je prema mađarskom nazvan o d a j a (hódalytor, obor). Odaje su sačinjavale područna središta jednog gospodarstva, nastale zbog veće udaljenosti polja od sela i kuće, kamo se nije lako moglo dolaziti. Ta je udaljenost iznosila i do 10—12 km. Sa odaje išlo se na rad u sva polja koja su se nalazila podalje od sela, a gravitirala su odaji. Polja su se sastajala od parcela veličine jednog jutra pa do dvadeset i trideset jutara. Njih je obilazio i čuvao, napose od proljeća do kasne jeseni, seoski poljar ili g o r n j i k. Na svakoj je odaji stalno boravio jedan upravitelj zvan b i r i š ili b o š č o v a n. On je tu stanovao s obitelji i obrađivao okolne zemlje dotičnog gospodara, obično na volovima mađarske

pasmine, snažnim i visokim, s dugim rogovima, kojih je na odaji bilo 4—8. Zemlje bliže selu obrađivale su se od kuće na konjima. Uz volove, u stajama na odaji, stajala je telad i junad, koju su ljeti napasivali na pašnjaku, a zimi hranili u stajama. Krave muzare bile su u stajama kod kuće, a tjerali su ih svako jutro, od proljeća do jeseni, na pašnjak, a podvečer natrag kući. Oni gospodari koji su imali odaje uz kanal Beregsov, napasivali su svoju stoku na širokom i visokom nasipu uz kanal zvan d o l m a. Uz rogatu marvu držali su na odaji i svinje rase *mangalica* koje tu nisu dobivale nikakve hrane nego su živjele od paše, dok koncem ljeta ne bi dio njih bio otjeran kući i zatvoren u kočinu gdje su ih hranili za smok. Na odaji je bilo i ovaca, pretežno rase *cigaja,* u stadima od 10—100 komada. Svako proljeće dolazili su u Hrv. Keču trgovci »Toti« (Slovaci) da kupuju ovce. Kupivši ih veći broj, tjerali su ih u stadima preko Mađarske na sjever, u južne krajeve Češke i Slovačke. Čuveni su bili godišnji stočni sajmovi u mjestu Čakovi (Ciacova), 20 km južno od Keče. Kečanski gospodari gonili su na te sajmove svoju stoku i prodavali je trgovcima koji su ovamo stizali čak iz Beča i Budimpešte. Oni su kupljenu marvu tovarili u vagone i transportirali na odredišta. Na odaji se držala i perad, naročito guske i pure.

Biriši su bili većinom Mađari, a tako i sluge i nadničari nakon 1848. Svi ti govedari, svinjari i ovčari dobivali su male plaće, dijelom u naravi. Nakon prvog svjetskog rata plaća je jednog čobanina izgledala ovako: 10 kg žita, 5 kg kukuruza, 2—3 kg slanine, te 10 leja — sve po komadu čuvane stoke godišnje. Bili su to bezemljaši koji su, često s obiteljima, tu i stanovali. Svi su oni generacijama ostajali na selu jer u tadašnjim uvjetima nije bilo drugog zaposlenja za njih. Krajem prošlog stoljeća biriš je za svoj rad dobivao godišnje 18 mtc pšenice, 2 mtc ječma, sa jednog jutra zemlje godišnji urod kukuruza, četvrt jutra zemlje za sadnju povrća, 30 kg slanine, 30 kg soli, 20 l petroleja, 2 para opanaka, jedan par cipela, 4—5 kg vune, jedno uhranjeno svinjče, mlijeko od jedne krave, nešto pe-

radi i besplatan ogrjev. Pogodbu je sklapao 1. travnja s gospodarom kad je započinjala sezona poslova u polju. Dužnost je biriševa bila da na zemlji koja je pripadala toj odaji radi sve potrebne poslove cijelu godinu. Njegova žena bavila se poslovima u vrtu, te oko peradi donesene iz sela. Za to je od gospodarice dobivala dio u naravi. Ako je išla na rad u polje, za to je bila posebno plaćena. Posljednje odaje održale su se do pedesetih godina našeg stoljeća, tj. do kolektivizacije.

Srednje gospodarstvo u Hrv. Keči iznosilo je oko 100 jutara zemlje. Na polovici tih površina sijale su se žitarice, najviše pšenica. Pokošenu pšenicu vezali su užima u snopove slagala se u polju u kupove zvane p e t i c e od po 14 snopova, ako je pšenica košena ručno, odnosno od 21 snopa, ako je košena kosilicom. Snoplje se s polja dovozilo kući u vozovima, a svaki od njih imao je 10—12 petica. Voz je bio složen na kolima s dugim l o j t r a m a, stranicama kola, na koje se poprečno sprijeda i straga stavljala po jedna motka zvana p r e č a g a, a one su na krajevima bile spojene sa po jednom uzdužnom motkom koja se zvala p o m o š n i c a. Ove četiri motke čineći pravokutnik proširivale su osnovicu kola kako bi se mogao složiti veći voz. Kod kuće se snoplje slagalo u velike kamare te se, u starije vrijeme, na guvnu na konjima vršilo.

Prije vršidbe guvno se moralo dobro urediti. Najprije se, u krugu promjera 15—20 m, očistila zemlja, zatim se poravnala te pokvasila vodom. Kad se površina malo osušila, po njoj se prostro debeo sloj slame na koju su natjerali konje. Oni su hodajući po tome utabali zemlju pod slamom. Potom se slama odgrnula, i ako je površina guvna bila svugdje ravna, vršidba je mogla početi. U tom je poslu sudjelovalo 7—8 poslenika. Najprije su se snopovi n a s a đ i v a l i, tj. slagali na guvno počevši od sredine, tako da je klasje bilo okrenuto gore. Snopovi u sredini, oni prvi, bili su okomito postavljeni, a svi ostali koji su se oko njih u krug slagali, bili su malo ukoso položeni. Klas je kod svih bio okrenut gore. Pri tome su poslenici srpovima razrješavali v u ž a,

tj. uža, koja su bacali na stranu, da bi ih, kad je jedno nasađivanje bilo gotovo, bacili na snopove. Kad je cijela površina guvna bila popunjena snopljem, natjerao je kočijaš na njih konje, obično njih četiri, pa su oni, međusobno vezani, išli u parovima jedni za drugim. Kočijaš je stajao nasred guvna i uz pomoć užadi dugih 6—8 m, a koja su povezivala konje, njima upravljao. Kad su konji ugazili jedan dio, kočijaš ih je navodio na drugi dok žito cijelog guvna ne bi bilo ugaženo. Tada su konje izveli, a poslenici su drvenim vilama prevrtali ugaženo snoplje pazeći pri tom da preostalo cijelo klasje dođe gore. Nato je kočijaš ponovno natjerao konje na guvno da dalje gaze. Slijedilo je potom novo prevrtanje slame i klasja, i kad se gaženje i prevrtanje ponovilo naizmjence 3—4 puta, pristupilo se konačnom uklanjanju slame sa zrnja koje je ostalo na površini guvna. Uklanjanje i treskanje slame obavljalo se veoma pažljivo kako u njoj ne bi ostalo zrnja. Ta slama odlagala se na dvije motke zvane d r u š c i koji su, dugi 4—5 m, postavljani usporedno na zemlju uz samo guvno. Na drušce slagao se navilak do navilka slame, pa kad se napravila veća hrpa, odnosila su je dva muškarca do kamare. Dok je kamara bila niska, slamu sa družaca jednostavno su prevrtali na kamaru. Tu su je prihvaćali poslenici koji su radili na kamari, te je raznosili i gazili. Kad je kamara porasla u visinu, na nju su naslanjali duge ljestve, na koje su se, jedan povrh drugoga, rasporedila 3—4 jača muškarca. Oni su primali vile s navilcima slame od poslenika sa zemlje, i tako je slama, iz ruke u ruku, dospijevala na kamaru. Nakon što je sva slama uklonjena s guvna i spravljena u kamaru, a ova završena u obliku dvostrešnog krova da ne zakisne, pristupilo se skupljanju zrnja s pljevom u hrpe. Otud se zrnje grabilo rešetom i vijalo kako bi se očistilo od pljeve. Ako je u zrnju i nakon toga ostajalo pljeve, kukolja i drugih primjesa, ono se, obično kasnije, čistilo na t r i j e r u, vijalici — stroju koji se pokretao ručno. Žito s guvna nosilo se u vrećama na tavan i tu se sipalo po cijeloj površini pokrivenoj zemljom koja se svake godine pred vršidbu, ako je

gdje bila ispucala, premazivala tankim slojem mazi od blata. Sloj žita na tavanu iznosio je i metar debljine, pa ga je na jednom tavanu moglo biti i do 200 mtc. Pšenica se morala, osobito ako je bila vlažna godina, često prevrtati, a to se radilo drvenim lopatama, kako se zrnje ne bi uparilo, popljesnivilo i tako pokvarilo, kao i da se ne bi zalegao žižak. Gospodar koji je imao hambar, dio je žitarica spremao i u nj.

Vršidba konjima na guvnu mogla je duže potrajati. Sve je bilo dobro kad je vrijeme bilo suho. Ako se međutim okišilo, taj se posao znatno otegao pa je znao trajati i šest tjedana. U nekim dvorištima radilo se u isto vrijeme i na tri, pa i četiri guvna, što je zahtijevalo mnogo radne snage, ali je zato posao brže napredovao. Krajem 19. st., počele su ulaziti u upotrebu male vršalice na ručni pogon. Takav stroj zvan g e p l zamjenjivao je dio dotadašnjih poslova u vršidbi konjima, ali mu je nedostatak bio u tome što je okretanje njegovog zamašnjaka bilo teško, a i što zrnje nije bilo odvajano od pljeve pa se opet rešetima moralo vijati.

Prva vršalica na parni pogon došla je u Hrv. Keču oko 1900., a njeni suvlasnici bili su braća Franjo-Pejo i Šimun Mikšić-Rošulj, te još dvojica mještana.[27] Parna vršalica je olakšavala vršidbu. Ona istina, nije bila samohodna nego su je iz jednog dvorišta u drugo prevozila po dva jaka bivola koje su suvlasnici vršalice kupovali uoči svake vršidbe. Ako je zbog raskvašene zemlje prevoženje bilo otežano, uprezali su pred bivole i par konja. Kako uz dreš prvih vršalica nije bilo stroja za prenošenje slame na kamaru, e l e v a t o r a, to je ovaj dio posla iziskivao još uvijek mnogo truda. Inače, parni stroj uz vršalicu zvali su b i k, a samu vršalicu, tj. dreš, d o b a.

U idućim decenijima nabavljeno je u Hrv. Keči više vršalica, pa ih je 1930. bilo već osam, a sve su bile samohodne. Svaka je vršalica imala i svoje radnike, njih 18—20, pa gospodari nisu više trebali

---

[27] Usmeno priopćenje Šime Mikšića-Vincekovog autoru, 4. i 28. V 1981.

da sa svojim ukućanima i nadničarima sudjeluju u vršidbi. Vršilo se naime i z r i s a, što je značilo da se za obavljeni posao plaćalo u naravi, to jest stanovit postotak žita, a on se, ovisno o urodu dotične godine, kretao od 8—12%. Polovica toga pripadala je radnicima r i s a r i m a, a polovica vlasniku vršalice koji je 1% od toga davao strojaru. Na dan se moglo ovršiti i do 200 mtc žita.

Prinos pšenice po jednom jutru iznosio je sredinom druge polovice 19. st., u dobroj godini, 7—9 mtc. Tržne viškove pšenice i drugih žitarica prodavali su kečanski gospodari vlasnicima mlinova u Kikindi ili žitarskoj tvrtki Jakoba Deutscha u Vel. Bečkereku (danas Zrenjanin). Osim pšenice sijalo se dosta ječma, a upotrebljavao se za tovljenje svinja, te zobi, kojom su hranili konje. U starije vrijeme sijao se i pivarski ječam. Mnogo se sijao i kukuruz koji se okapao dva puta (drugo okopanje zvalo se z a g e r ć a n j e). Nakon branja kukuruza sjekla se kukuruzovina, t u l u z i n a, pa potom vezala u snopove i slagala u k u p e od po 12—15 snopova. S polja se odvezla kući i tu, uz kamare slame i plastove sijena i djeteline, bila poslagana u v e l i k e k u p e, od kojih je svaka brojala 200—300 snopova. Kukuruzovina je bila važna hrana stoci preko zime, a ogrižena batva služila je za loženje.

Od krmnog bilja mnogo se sijala djetelina lucerka, te muhar i grahorica čime su kečanski gospodari hranili konje, te kukuruz nagusto. Stoku su krmili i sijenom jer su dio poljoprivrednih površina zapremale i livade. Rekli smo da se u Keči sadio i duhan, no to su za kečanske gospodare napoličarili Mađari iz obližnjeg Hetina.

Zemljišna mjera bila je u ovom kraju katastarsko jutro (1600 četvornih hvati), nazivano među kečanskim Hrvatima l a n e c. Jedan četvorni hvat iznosio je približno 3,60 m². Hvat je bio i dužinska mjera, a jednak je 1,89 m. On se dijelio na 6 š u k a (stopa), a svaki šuk na 12 palaca. Stara mjera za težinu žitarica u ovom kraju bila je f r t a l j ili f r t a l j e k koji je težio oko 12,50 kg, dva frtalja činili su jednu m e r i c u, a dvije merice jednu k i b l u. Sve ove stare mjere bile su u punoj ili dje-

lomičnoj upotrebi u Hrv. Keči do iza I svjetskog rata.

Postojeći podaci daju nam djelomičan pregled dvaju većih gospodarstava u Hrv. Keči 1911, dijelom s vrstom i brojem uzgajane stoke, te ratarskim kulturama (bez kukuruza) koje su se tamo u to doba sijale, te prinosima.[28]

Uz ratarstvo bavili su se kečanski Hrvati, i to mnogo, i marvogojstvom. Vidjeli smo da su dio stoke držali na odajama. No konje su većinom držali u stajama kod kuće. Dio rogate marve, te stoke sitnog zuba, one s odaja, istjerivali su od ranog proljeća do kasne jeseni, osim na vlastite pašnjake, i na zajednički pašnjak, zvan izlaz. Ovaj je pašnjak postojao od vremena doseljenja pa do kraja dvadesetih godina našeg stoljeća, kad je podijeljen te je svaki gospodar pretvorio svoj dio u oranicu.

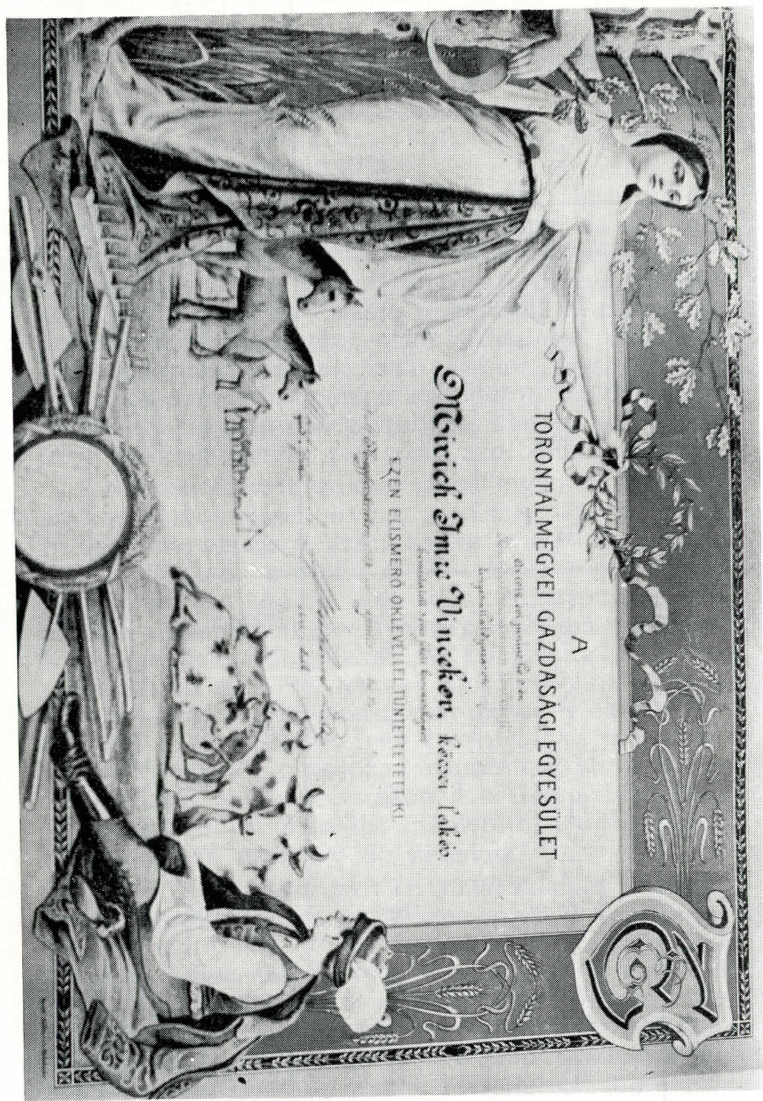
Kečanski Hrvati pročuli su se nadaleko kao uzgajivači konja rase *nonius*, a kasnije i *lipicanera*. Iz husarske ergele u Vršcu svake je godine, u travnju i listopadu, poslano u Hrv. Keču 6—7 rasnih pastuha ili hajgira, dok su u druga mnogo veća mjesta slana samo po dva-tri rasplodna pastuha. Kečanska grla odnosila su na izložbama prve nagrade. Tako su 1896. Kečani sudjelovali na velikoj izložbi konja u Budimpešti priređenoj u okviru milenijske proslave *(Ezeréves honfolglalási jubileumi kiállitás)*. Konji za izložbu otpremani su iz Keče željeznicom, a tako su nakon dva tjedna i vraćeni. Priznanja dobivena na toj znamenitoj izložbi mogla su se u Keči naći sve do nedavna.

Vince Mikšić-Vincekov (r. 1824) izlagao je osamdesetih godina 19. st. na izložbi konja u Temišvaru šest kobila i isto toliko ždrebadi od sise, te šest ždrebica.[29] Sva su ova grla bila privezana uz troja kola. Izložbu je, našavši se u Banatu, posjetio i car Franjo Josip I te došavši s pratnjom do Mikšića, stao se diviti krasnim grlima. U znak priznanja potapšao je po ramenu vrsnog konjogojca, inače jed-

[28] Borovszky Samu: Isto, str. 211.

[29] Usmeno priopćenje Šime Mikšića-Vincekovog autoru, 31. VII 1978.

VLASNIK	Veličina posjeda u kat. jut.	BROJ STOKE				PROSJEČAN PRINOS U MTC PO 1 JUTRU 1911. GOD. I DESETOGODIŠNJI PROSJEK						
		Konji nonius	Goveda Mađ. pasmine	Svinje mangalice	Ovce cigaje	Pšenica	JEČAM Ozimi	JEČAM Jari	Zob	Šećerna repa	Lucerka	Mak
VINKO MIKŠIĆ-ŠTEVIN	210	18	34	100	130	10—9	8—7	—	12—10	—	—	—
LAJOŠ DELIMANIĆ	360	—	—	—	—	9,5—9	—	13	12—10	115	2,5	3

A
TORONTALMEGYEI GAZDASÁGI EGYESÜLET
Mixich Imre Vincekov Kecsi lakós
EZEN ELISMERŐ OKLEVELLEL TÜNTETTETETT KI

Diploma konjogojca Imbre Mikšića-Wincekovog iz 1913. g. U posjedu njegovog unuka Šime u Vršcu.

rog Mikšića, rekavši: »Gesunder Kroat'!« Da je i njegov sin Imbro (1856—1924) bio vrstan konjogojac, svjedoči sačuvana diploma, pisana mađarski, a koja u hrvatskom prijevodu glasi: »Torontalska gospodarska zadruga priredila je 9. lipnja 1912. g. u županijskom mjestu Sečanj izložbu priplodnih grla. Mixich Imre-Vincekov, žitelj kečanski, izložio je crnog pastuha trogoca, koji je nagrađen prvom nagradom. U Velikom Bečkereku, 20. travnja 1913. Sekretar (potpis), predsjednik (potpis).«

Izložba rasnih konja održana je 1913. i u Hrv. Keči, u organizaciji mjesnog Gazdačkog (gospodarskog) društva.

Adam Mikšić-Hodi posjeduje dokumentaciju o konjima koje je uzgojio od 1914. do 1951. U nepuna četiri decenija iz njegovih je staja izišao 101 rasni konj. Sve te Vilme, Lile, Dore, Liske, Nani, te Gidrani, Noniusi, Furiusi i dr. uzgojeni su znalačkim timarenjem koje se u Hrv. Keči decenijama prakticiralo i usavršavalo. U selu nije bilo staje u kojoj se ne bi našlo 6—10 konja, a neki gospodari imali su i 20—30 grla. Na početku ovog stoljeća dobar je konj postizao cijenu od oko 200 forinti, no ždrijepci i rasne kobile uzgojeni u stajama kečanskih Hrvata prodavani su i po 700 forinti. Konj je u Hrv. Keči bio prava »fala«, dakle ponos i dika gospodara, kako to kaže domaća narodna priča.

I kad Vinko Mikšić-Vincekov piše svom sinu Imbri u katane, tj. u vojsku, u Vel. Bečkerek, najviše prostora u njegovu pismu zauzimaju vijesti o usjevima i o stoci u stajama i na pašnjaku. U pismu od 11. lipnja 1880. piše: »Marva je na miru, volovi su se malo nagoili, bolje nego lane koji su (. . .) debeli, jedan kako drugi ali ovce su herđave i jaganci slabi, trave ima dosta na pustari ali ne valja (. . .) svi ćedu jaganci poginuti, sam sam poslal da je doteradu kući da je šišamo, kukuruz smo počeli zagerćati (. . .) a i žito se malo doteralo ali ima mlogo travuljine.«[30]

21. siječnja 1881. piše on opet sinu vojniku, ovaj puta na službi u dalekom Trstu, te uz spominjanje

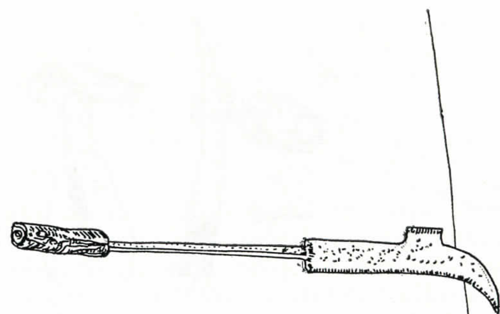
[30] Oba pisma u posjedu Šime Mikšića-Vincekovog.

Kečanski mladići na svojim konjima u dvorištu
Tome Uzbašića oko 1930. g.

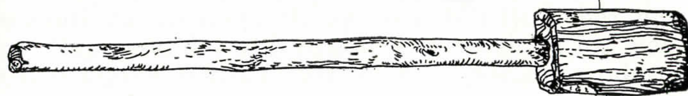
prilika na gospodarstvu javlja mu i neke novosti iz sela: »... fala Bogu milim mi smo zdravi i namiru dosad, i ovde ima snega dosta, ovce su nam kući, sad jedu tuluzinu, i još jedno ti pišem dasam kupil od Šarula pol paora zemlje na uvek za 2000 forinti, i još je novo Petrich Sučev je umro 5.og januara, 7og su ga saranili. Njegov sin Jakich je došel kući na deset dana i sad će na 24tog natrag u Komaron.«

Volovi su u Hrv. Keči držani uglavnom za oranje. Četiri vola činili su jedan u p r e g, a na odaji je znalo biti jedan do dva uprega. Na volovima se oralo sve do pred II svjetski rat, kad je, 1934. prvi traktor zaorao brazdu u polju Hrv. Keče. Njegov je vlasnik bio agronom Đuro Vojkica, nekad u službi na imanju grofa Čekonića u Žombolju, a nakon I svjetskog rata, pošto se oženio s jednom djevojkom iz reda Mikšića, nastanio se u Hrv. Keči, na posjedu koji je stekao ženidbom. Boraveći tu veoma se zbližio s kečanskim Hrvatima.

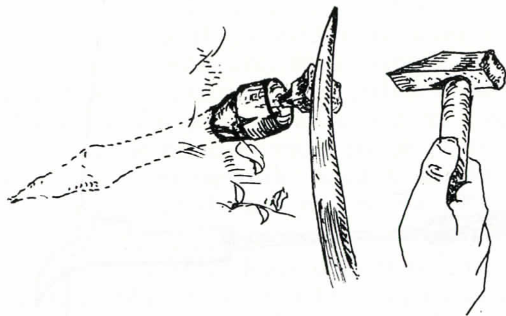
U selu su se mnogi gospodari bavili i vinogradarstvom, no ne u većoj mjeri. Uzgoj vinove loze bio je poznat već u najranije vrijeme nakon doseljenja. Vinograde su podizali zapadno od Mačevog kraja, a i na drugim mjestima. U njima je uspijevao *rizling, kardinal, mađarka,* a kasnije su ove sorte učestalo stale napadati različite bolesti, prije svega peronospora, kečanski su vinogradari sadili lozu vrste *otelo* koja je bila otpornija prema naletima bolesti i nije zahtijevala mnogo posla. Lozu su vezali č e j o m, rafijom ili likom, a s proljeća su je, na 2—3 pupa, rezali k o s e r o m. Bilo je gospodara koji su imali i do 2 jutra vinograda. Kad bi loza dobro ponijela, prinos je na toj površini dostizao i do 30 pa i 40 hl. Ubrano grožđe drobilo se t r o š i l i c o m, a iscjeđivalo p r e s o m. Ako su htjeli imati i rakije, grožđe nisu jako cijedili pa su od komina pekli rakiju. Napuštanje vinograda započelo je nakon I svjetskog rata, kad su se oni jednim dijelom našli sasvim blizu granice. Spomen na mjesto gdje su nekoč uz samo selo bili vinogradi čuva se u oznaci lokaliteta »Priko vinograda«, kuda se nekad, poprijeko, išlo u Klariju.

KOSER

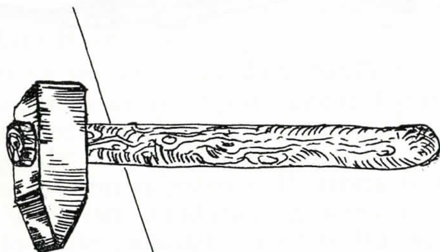

ORITEK

BAT ZA ZABIVANJE

Voćnjake, većinom šljivike, imali su kečanski gospodari na okućnici, ili rjeđe na odaji. Ti šljivici nisu bili veliki jer se najbolja računica nalazila u posjedovanju i obradi oraće zemlje. Rijetki su bili gospodari čiji je šljivik zapremao površinu od jednog jutra. Urod šljive upotrijebljen je za pečenje

BABICA I ČAKANEC

BAROŠ

ZAGLAVEK

rakije. Piće, i tekućine uopće, mjerili su u starije vrijeme mjerom zvanom o l j b a koja je iznosila 0,75 l. Jedan a k o v imao je 56 litara.

Manji broj gospodara u Hrv. Keči bavio se i pčelarstvom. Neki od njih držali su i po 40—50 košnica, u l i š t a.

Dakako da je među kečanskim gospodarima bilo i takvih čiji su posjedi iznosili i svega nekoliko jutara zemlje. Svoje male posjede obrađivali su sami, nisu imali odaje, a stoke su držali toliko koliko im je bilo potrebno, odnosno moguće. Njihovi poljodjelski tržni viškovi bili su mali ili ih uopće nije bilo. Dijelom su ovisili o većim gospodarima. Neki su znali toliko osiromašiti pa su imućnijim suseljanima išli na nadnicu ili im obrađivali zemlju i z č e t v r t o g a, što znači da je obrađivač dobivao četvrtinu uroda sa zemlje koju je obrađivao vlasnikovom stokom i oruđem, a vlasnik tri četvrtine. Nakon prvog svjetskog rata zemlja se radila i z t r e ć e g a a to će reći da je obrađivaču pripala trećina, a vlasniku dvije trećine uroda. Od tridesetih godina zemlja je davana u obradu n a p o l e.

Osiromašivanje pojedinih hrvatskih kečanskih obitelji posljedica je nesnalaženja u uvjetima privređivanja nakon 1848, nenaviknutosti na rad, pretjeranog trošenja i gospodarskih kriza. Treba spomenuti da kečanski Hrvati nisu bili ljudi bez mane. Naprotiv, dio njih pratio je u prošlosti loš glas. Od nekoliko poroka najviše ih je pogađalo odavanje piću. Nije bio rijedak slučaj da je muž pijanica najprije propio dio imanja koji mu je žena donijela u miraz, a da ona to, zbog mira u kući nije sprečavala. Među njima bilo je i takvih koji su se zbog svoje raskalašenosti s punim pravom mogli nazivati bekrijama. Kaže se da su ti Kečani bili najbolje mušterije temišvarskih svirača-Roma. Obijest nekih kečanskih gospodara bila je upravo nevjerojatna. Tako je jedan od njih, vozeći se na četiri konja blatnom cestom za Biled, ubio jednog upregnutog konja, sve zato da bi pokazao kako on lako može kupiti drugoga. Oklade da će neki Kečanin popiti velike količine piva padale su kao od šale.

Naravno, dobivao ih je neumjereni potrošač. I karte su bile privlačna zabava nekih kečanskih gospodara. Tako se dogodilo da se jedna bogata Kečanka ogledala i na ruletu kockarnice u Monte Carlu gdje je izgubila veći dio imetka.

Početkom dvadesetih godina ovog stoljeća iznosio je hatar Hrv. Keče 8000 jutara oranica i 100 jutara pašnjaka, sa 47 odaja. Većina ove zemlje bila je u rukama kečanskih Hrvata. Nakon pripojenja Hrv. Keče Rumunjskoj 1924. hatar se smanjio jer je dosta odaja ostalo u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca. Tako je to potrajalo do pedesetih godina kad je izvršena kolektivizacija zemlje.

HRVATSKA OPĆINA

U sjevernom dijelu Orvatskog sokaka, nešto južnije od hrvatskog groblja, stoji velika niska prizemnica, danas u vlasništvu umirovljene učiteljice Mile Mikšić r. Vincekove, u kojoj je od njene gradnje (misli se 1806) pa do 1929. djelovala institucija jamstva posebnosti Hrvata u Keči — hrvatska općina.

U dodatnom članku svom radu o banatskim Hrvatima navodi Ante Messner-Sporšić ovaj podatak: »Hrvatska Keča pripadala je prije općini u Hrvatskoj Klariji. Oko godine 1880. postala je samostalna općina i dobila svog *nataroša* (bilježnika)«[31] S ovom tvrdnjom koja se zasniva na izvještaju učitelja Karolja Kovalika iz 1900, ne slaže se Kečanin Adam Mikšić-Hodi iz više razloga.[32] Evo nekih od njih: 1) Djed njegov Franjo-Pejo (1843—1904) bio je općinski blagajnik, a to je moralo biti u Hrv. Keči i prije 1880. Česte posjete općinskog bilježnika, i to kečanskog, blagajnikovoj kući događale su se sva-

[31] A. Messner-Sporšić: *Kolonije hrvatskih plemića u Banatu,* (Dodatak članku u »Zborniku« XXVIII, sv. 1, 1931., »Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena«, JAZU knjiga XXIX, sv. 2, 1934. str. 237.

[32] Pismeno priopćenje Adama Mikšića-Hodija autoru, 16. X i 27. XII 1979.

Tri Mikšića pred zgradom nekadanje hrvatske općine u Keči, 1978. g.

kako prije 1880. 2) Vince Mikšić-Vincekov (r. 1824) bio je više godina općinski načelnik, što je dijelom bilo i prije 1880, i to u Hrv. Keči. 3) Kečani rođeni između 1860—1880. koji su živjeli i 1910. i duže, a kojih se Adam Mikšić-Hodi vrlo dobro sjeća, nikad

nisu spominjali pripadnost Hrv. Keče općini u Hrv. Klariji. 4) Mikšići-Rošulji bili su u drugoj polovici 19. st. u javnom životu Hrv. Keče veoma aktivni, no nikad nisu spominjali nešto slično gornjoj tvrdnji. 5) Među hrvatskim predijalcima koji su 1801. došli u Hrv. Keču bilo je njih nekoliko koji su se svrstavali u velike posjednike, što pretpostavlja i potrebu samostalnosti tog sela.

U spisima gospoštije u Biledu iz 1805. i 1806. u više navrata se spominje Elias Klinkowszky kao »notarius kecsensis« i »notarius klariensis«. Kako se zapisi o njegovoj funkciji u oba mjesta nahode istovremeno, to se može pretpostaviti da su dvije općine, ona u Hrv. Klariji i ova u Hrv. Keči, imale jedan notarijat, ili pak da je spomenuti notar taj posao vršio istovremeno u oba sela.[33]

Svakako da bi ove dileme bile do kraja razjašnjene uvidom u arhivu kečanske hrvatske općine za koju nam je rečeno da više ne postoji.

Osim samog hrvatskog dijela sela općina Hrvatska Keča (Horvát Kecsa, Checea Croata) obuhvaćala je i selo Hetin, 8 km južno od Keče, u kome su pretežno živjeli Mađari, te 47 odaja u hrvatskom kečanskom hataru od kojih su 20 bile u vlasništvu kečanskih Hrvata dok su ostale pripadale drugim vlasnicima. Broj domaćinstava i žitelja iznosio je u hrvatskoj kečanskoj općini početkom dvadesetih godina ovog stoljeća kako slijedi:

Glava općine bio je knez. Pod Mađarskom, do 1918, birali su ga, kao i općinski odbor od 10—12

Naselja	Kućnih brojeva	Stanovnika
Hrv. Keča	110	oko 350
Hetin	20	oko 100
Odaje	47	oko 300
Svega	177	oko 750

[33] *Acta oeconomica — Dominium Banaticum,* vol. CLXXV, 1805, više spisa.

članova, na javnom zboru svi odrasli žitelji općine. U vremenu kad je Hrv. Keča bila u sastavu Kraljevine SHS, do 1924, knez i općinski odbor birani su trajnim glasanjem. Nakon pripojenja Rumunjskoj birači su tajnim glasanjem izabirali odbornike, a oni između sebe kneza. I pod Mađarskom i u Rumunjskoj, izboru je kneza prisustvovao kotarski predstojnik iz Čenije, odnosno Džombolje. Općinski knez kao i odbornici bili su uvijek Hrvati. Pamte se ovi knezovi:

pod Mađarskom:
Vince Mikšić-Vincekov
Stevo Mikšić-Rozin
Imbrica Mikšić-Vincekov (1892—1912)*
Franjo Mikšić-Števin
Stevo Mikšić-Števin

pod Kraljevinom SHS:
Šandor Mikšić-Mačev
Jože Kaurić

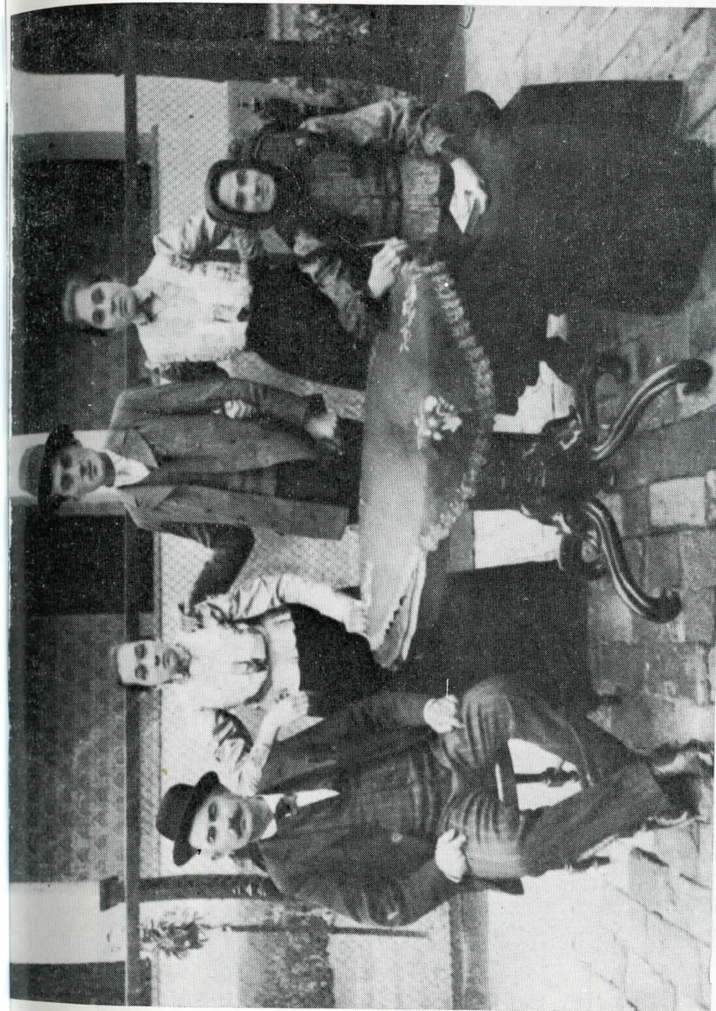
pod Rumunjskom:
Janko Mikšić-Rošulj
Jože Kaurić
Aleksandar-Bato Mikšić-Vincekov
Stevica Kaurić

Općinsku administraciju vodio je bilježnik zvan n a t a r o š. Spominjemo među njima ove: Hostinsky, Kvatšak, Neco, Kerepes, Toth, Kiss (1919—1924), a njegov podbilježnik je bio Šanji Vučetić, zatim Mojem, Micu i Serdineanc. Bilježnika je na prijedlog kotarskog predsjednika birao općinski odbor.

Knez i bilježnik kao izvršni organi općinskog odbora, u skladu s propisima, ubirali su porez kojega je jedan dio ostajao na raspolaganju općini za njeno funkcioniranje. Ta su se sredstva izdavala za komunalne radove, za pomoć školi i crkvenoj općini, te u novije vrijeme za pomoć hrvatskim društvima.

Od svog dolaska u Keču 1801, pa do sloma Monarhije 1918. naši su sunarodnjaci živjeli na području Mađarske. U vrijeme neposredno nakon I svjetskog rata najveći je dio Banata bio u sastavu Kraljevine SHS. Dana 19. studenog 1918. ušao je u Hrv. Keču odred srpske vojske kojemu je na čelu bio

* Na njegovoj posjetnici čita se: Alsólukaveczi Mixich Imre, k. biro, H. Kecsa (dakle: od Donjeg Lukavca)

Obitelj Imbre Mikšića-Mačevog (u drugom redu prvi zdesna) s rodbinom, slikano 1978. g.

Aleksandar-Bato Mikšić-Vincekov (umro 1938), pretposljednji knez hrvatske općine u Keći. Snimljeno oko 1925. g.

jedan poručnik.[34] On je sazvao u općini narodni zbor, pa je uz ostalo pitao ima li tko od prisutnih

[34] Adam Mikšić-Hodi: *Tako je bilo,* Isto, str. 22—23.

neku molbu ili žalbu. Pošto na to nitko nije reagirao, pitao je dalje jesu li svi zadovoljni s radom općinske uprave. Kečani starijih naraštaja izjavljivali su da stara uprava dobro radi i da treba i nadalje ostati, no tako nisu mislili mladi, a napose oni koji su se vratili iz rata. Ovaj sukob generacija dostigao je svoj vrhunac kad su mladi zahtijevajući smjenjivanje općinske uprave za kneza izvikivali Šandora Mikšića-Mačevog koji je u onim prilikama smatran ljevičarom, a za bilježnika Gaju Kaurića. Na skorim izborima za općinsko vijeće ove su promjene potvrđene, samo je bilježnikom postao Toth, pošto se Gajo Kaurić na toj funkciji zahvalio.

Koncem mjeseca lipnja 1919. došla je u Keču, u hrvatski i rumunjski dio sela, francuska vojska.

Idućih dana po dolasku počeli su francuski ofifiri, uz asistenciju srpskih i rumunjskih, s određivanjem nove granične linije u tom kraju. Dolazeći sa sjeverozapada od Žombolja, pred Kečom su stali. Zahtjev naših članova mješovite komisije da cijela Keča pripadne Kraljevini SHS nisu prihvaćali Rumunji. Nato je francuski oficir, pošto je uzeo kartu obadviju općina u Keči, povukao po njoj crtu koja je razdvajala selo. Kad se to s karte prenijelo na zemlju, ispalo je da granična linija krivuda sokacima, siječe dvorišta i prelazi preko bašči. Zapadni dio sela s Orvatskim sokakom i Mačevim krajem pripao je Kraljevini SHS, a istočni Rumunjskoj. Tako je to ostalo do 18. siječnja 1924. kad su Hrv. Keča, Žombolj i Čenija ušli u sastav Rumunjske, a sela Pardanj (danas Ninčićevo), Međa i Modoš (danas Jaša Tomić, već od 13. ožujka 1923.[35]) pripojena Kraljevini SHS. Stariji žitelji Orvatskog sokaka i Mačevog kraja prisjećaju se tih prvih siječanjskih dana 1924. godine koji su prethodili priključenju Rumunjskoj. U te su dane naime, poreski činovnici Kraljevine SHS revno utjerivali porez na dohodak (dohodarinu) za protekle četiri godine koji dotada nije bio zatraživan. Kako je taj zahtjev došao iznenada, a radilo se o popriličnim svotama, to

[35] Vidi Felix Milleker: *Geschichte der Gemeinde Jaša Tomić* (Modos, Modosch) *in Banat,* Vršac 1935, str. 37.

su kućegospodari u Hrv. Keči, navrat-nanos i usred zime, morali prodavati svoje zalihe žitarica kao i stoku da bi namirili porez. Pometenih tavana, praznih hambara, staja i torova ušli su u 1924. godinu.

U Keči su postojale dvije općine, hrvatska, vidjeli smo, sa oko 750 žitelja i sa 8.000 jutara oranica i 100 jutara pašnjaka, i rumunjska općina koja je brojala oko 2000 žitelja, pretežno Rumunja te nešto Srba i Nijemaca, a svi su oni posjedovali oko 4.000 jutara zemlje. Odmah po pripojenju Hrv. Keče Rumunjskoj počela je rumunjska strana raditi na tome da se hrvatska općina pripoji rumunjskoj općini što su Hrvati odlučno otklanjali. U to je vrijeme bilježnik hrvatske općine bio Micu. Spretnošću i bezobzirnošću uspio je zagospodariti općinom. Da bi mogao provoditi u djelo svoje naume i tako se održati, osnovao je stražu od šest članova koja je bila uniformirana. Srećom po Hrv. Keču otišao je 1926. u drugu općinu. I njegov nasljednik Serdineanc zamjerio se žiteljima općine čiji je bio bilježnik. Knez je tada bio Jože Kaurić, a odbornici Đuro Vojkica, Stevo Kaurić, Stevica Kaurić, Oto Mikšić-Števin, Ivan Mikšić-Števin, Gajo Mikšić-Sučev, Tomo Mikšić-Vagner, Mato Mikšić-Vincekov, Pero Mikšić-Reulj i Adam Mikšić-Rošulj. Serdineanc je izradio prijedlog općinskog budžeta za 1927. koji je dosezao svotu od blizu 2 milijuna leja. Ovako pretjerano visok iznos odbornici su smanjili na polovicu jer su bili uvjereni u nepoštene bilježnikove namjere. U pokušaju da podvoji općinski odbor nije uspio pa je poslužívši se propisom da općinski odbornici ne smiju biti u rodu, uspio da iz odbora makne Stevu Kaurića, Ota i Ivana Mikšića-Števinog i Peru Mikšića-Reulja. Knez Jože Kaurić zahvali se na dužnosti, a naslijedi ga Aleksandar-Bato Mikšić-Vincekov koji je nastavio da se s odbornicima bori za održanje općine i njen probitak. No Serdineancu pođe za rukom da se Aleksandar-Bato Mikšić-Vincekov odrekne kneštva, pa kako su odbornici redom odbijali da se prihvate te funkcije, knezom postane Stevica Kaurić, čovjek pošten ali tome zadatku nedorastao. Ovo drugo Serdineancu je dobro došlo. Silazak s vlasti liberala i dolazak na vlast nacional-caranista 1928. umanjio je izglede hrvatske općine da opstane. Uskoro bude objavljen zakon o objedinjavanju manjih općina u jednu, no uz prethodnu privolu svekolikog stanovništva. Do referenduma u Hrv. Keči međutim nije došlo. Posjeta specijalne komisije prefekture iz Temišvara Hrv. Keči ubrzala je pripojenje hrvatske općine rumunjskoj. Naime, predstavnicima hrvatske općine je obznanjeno kako je svakako potrebno da se dvije općine u selu ujedine. Nisu pomogli ni hrvatski prosvjedi u prefekturi, na sudu i na najvišim mjestima u Bukureštu. Naredba o ujedinjenju došla je posljednjih dana prosinca 1929. a sam čin ujedinjenja obavljen je prije Nove godine 1930. U novom općinskom odboru jedinstvene kečanske općine Hrvatima su pripala dva odbornička mjesta. Fuzijom općina Checea Croata i Checea Romana nastala je nova općina s imenom Checea* pa se naziv Checea (Checia) Croata (Hrvatska Keča) otad iz upotrebe sve više gubi.

Pripojenjem hrvatske općine onoj u rumunjskom dijelu sela prestala je djelovati ustanova koja je kroz dugo razdoblje bila instrument autonomnosti žitelja općine Hrv. Keče. Tim su činom smanjene mogućnosti očuvanja hrvatskog lica Keče, a daljnji napori u tom pravcu bit će, kako će to pokazati idućа desetljeća, znatno otežani.

Aktivnost kečanskih Hrvata u društvenom životu u okvirima svoje općine i kasnije one jedinstvene, bila je zapažena. O njihovom sudjelovanju u političkim zbivanjima Mađarske i kasnije Rumunjske, nema pouzdanijih podataka. Već smo rekli da su oni sa izvjesnim simpatijama gledali na Kossuthov pokret 1848. u nadi da će se osloboditi ovisnosti o zagrebačkom biskupu. Nije zabilježeno da su se oni jače angažirali na izborima za županijske restauracije kojom su se prilikom služili pravom glasa što su kao plemići imali. Godine 1900. i kasnije kečanski su Hrvati pristalice vladajuće stranke.[36] Između 1924. i 1928. glasali su na parlamentarnim izborima za kandidate rumunjske Liberalne stran-

* Žig mjesne pošte i danas nosi natpis Checea Romana.
[36] A. Messner-Sporšić: *Dodatak*, Isto, str. 234.

ke u nadi da će tako hrvatska općina lakše opstati. Jedan podatak iz 1938/39. godine govori o političkoj aktivnosti Hrvata u Keči u okviru Srpske zemaljske narodne stranke koja se trebala prozvati Srpsko-hrvatska zemaljska narodna stranka.[37] Stranačko vodstvo pripremalo je samostalan istup stranke na idućim parlamentarnim izborima. No, uskoro je izišao zakon po kome svaka etnička manjina treba da na 10.000 svojih pripadnika pošalje po jednog svog zastupnika u bukureštanski parlament. Političke promjene nastale početkom 1939. u Rumunjskoj osujetile su izvršenje ovih planova.

[37] Pismeno priopćenje Adama Mikšića-Hodija autoru, studeni 1979.

RAD HRVATSKE ŠKOLE I DRUŠTAVA

Nešto južnije od zgrade nekadašnje hrvatske općine nalazi se dugačka, zapuštena i danas dijelom nastanjena prizemna zgrada, u vlasništvu države, u kojoj je od 1906. kad je sagrađena pa sve do 1951. radila hrvatska škola.[38] Početak rada naše škole u Hrv. Keči seže u prve godine boravka naših sunarodnjaka u novom zavičaju. Tada je na istom mjestu gdje stoji spomenuto zdanje, na poticaj uprave gospoštije u Biledu Čanadska biskupija izgradila prvu školsku zgradu koja je svojoj svrsi služila punih 100 godina. I u prvoj i u sadašnjoj zgradi bile su, uz stan za učitelja, dvije oveće prostorije odijeljene drvenom pomičnom pregradom. Jedna je prostorija služila za učionicu, a druga kao crkva. Prije mise pomična se pregrada uklanjala, a školske klupe služile su kao crkvena klecala. Tako je to potrajalo do 1926. kad je u Hrv. Keči izgrađena crkva.

O pojedinostima u radu kečanske hrvatske škole u prvim desetljećima prošlog stoljeća na žalost, nemamo podataka. Pouzdane vijesti o njenom dje-

[38] S. Krpan: *Prilog povijesti hrvatskog školstva u Keči i Rekašu,* u publikaciji »Hrvatska narodna manjina u Rumunjskoj«, Zagreb, 1980, str. 30—40.

Posljednja hrvatska učiteljica u Keči Mila Mikšić — r. Vincekova sa kćerkom Marijom, pred zgradom nekadašnje hrvatske škole, 1978. g.

lovanju potječu iz sredine 19. st. Tridesetak godina kasnije osnovano je u selu i prvo hrvatsko društvo, pa kako su neki učitelji bili i marljivi djelatnici na kulturno-prosvjetnom polju izvan škole, to ćemo rad hrvatske škole i društava prikazati usporedno.

Sredinom 19. st. poučavao je na kečanskoj hrvatskoj školi učitelj Čakan (1850—1860), katolički Bugar.

Za njegova nasljednika učitelja Pukljača (1860—1880) sklopljena je (1867) austro-ugarska nagodba. Na polju školstva i nastave ona je za nemađarske narode u Ugarskoj bila nepovoljna. No već 1868. donesen je zakon o narodnostima koji im je omogućavao upotrebu materinskog jezika u školi, crkvi i mjesnoj upravi. Ta je mogućnost ostvarena i u kečanskoj hrvatskoj školi.

Krajem osamdesetih godina, pri koncu Pukljačeva učiteljevanja, osnovano je u Hrv. Keči i prvo hrvatsko društvo. Bilo je to vatrogasno društvo, utemeljeno po uzoru na takva društva u većim okolnim mjestima. Kečani današnje generacije tumače njegov osnutak potrebom obrane od mogućeg požara, koji je — zbog mnoštva kamara slame u selu mogao lako buknuti.* Za ondašnje prilike društvo je bilo dobro opremljeno. Njegovi članovi, lijepo uniformirani, uz spasavanja imovine suseljana, uveličavali su i razne seoske svečanosti. Broj aktivnih članova, njih oko 35 u najstarijem dobu postojanja, pokazuje da je društvo u svojoj sredini bilo dobro primljeno. Fotografija koja prikazuje kečanske hrvatske vatrogasce najstariji je slikovni dokument koji smo u Keči pronašli. Društvo je prestalo s radom oko 1910. godine.

Učitelj Feher koji je došao nakon Pukljača, iako po narodnosti Mađar, dobro je poznavao naš jezik pa je njegovu poučavanju posvećivao dosta pažnje. U Hrv. Keči ostao je do svoje smrti 1902. godine. Njegov nadgrobni spomenik sadrži mađarski zapis

* O svakoj sigurnosti seoskih žitelja noću brigu je vodio noćobdija ili bokter.

Vatrogasci u Hrv. Keči, 1892. g.

koji u hrvatskom prijevodu glasi: »Feher — obiteljski spomenik podignut 1. studenog 1906. godine.«

Za službovanja učitelja Karolja Kovalika (1902—1921), koji je amo stigao iz Hrvatske Klarije, sagrađena je nova školska zgrada o kojoj je bilo riječi. Službeni je naziv škole glasio »Kecsai Horvát Népiskola« (Narodna škola u Hrv. Keči). I Slovak Kovalik dobro je vladao našim jezikom te u početku na njemu poučavao svoje hrvatske đake. No, 1907. objelodanjen je Lex Apponyi kojim je propisano da u školama narodnosti nastavni jezik bude mađarski. Na hrvatskom jeziku počinje se otad poučavati samo vjeronauk, no i to u sve manjem opsegu. U to je vrijeme hrvatsku školu u trajanju od šest godina i sa oko 60 učenika pohađao i Adam Mikšić-Hodi.[39] U školi a i izvan nje bilo je đacima zabranjeno govoriti hrvatski čemu se oni dakako, nisu pokoravali. Da bi propis o zabrani upotrebe hrvatskog jezika bio provođen, učitelj je među starijim učenicima odredio nadziratelja. Taj je učenik tužio prekršitelja učitelju pismeno na cedulji, na mađarskom: »N. N. horvátul beszélt,« (N. N. je govorio hrvatski). Kazna batinanjem po dlanovima ili stražnjici izvršavana je obično ravnalom. Kažnjeni je to dobro zapamtio pa je tužibabi na kraju godine batine izdašno vratio. U svojim majkama imali su hrvatski đaci podupiratelje. Oni su naime, morali prije početka nastave moliti »Očenaš« na mađarskom, našto su im majke znale reći: »Ti buš tak molil kak te ja vučim, pa nek te i Bog razume.«

Za Kovalikova učiteljevanja u Hrv. Keči utemeljeno je nekoliko društava. Tako je 1904. osnovano Pogrebno društvo koje postoji i danas. Društvo je znalo brojati i do 350 članova. Nakon pripojenja Hrv. Keče Rumunjskoj morala su biti izrađena nova društvena pravila, pa je jedan član pravila glasio da od 16 odbornika 10 moraju biti Hrvati. Ostala su odbornička mjesta bila određena za Rumunje i Srbe jer su se i oni, nakon 1924. počeli učlanjivati u društvo. Od članarine koja se plaća društvu pokrivaju se troškovi svakog pogreba.

---

[39] Pismeno priopćenje Adama Mikšića-Hodija autoru, 31. III 1981.

Učitelj Karolj Kovalik sa svojim đacima u Keči 1903. g.

Vince Mikšić-Vincekov (Langinus), višegodišnji predsjednik hrvatskog školskog odbora, sa obitelji, oko 1900. g.

Na prijelazu stoljeća osnovale su kečanske Hrvatice Bratovštinu sv. Krunice, čiji rad s prekidima traje do danas. Zadaća je društva da unaprijedi vjersku naobrazbu među članicama čitanjem nabožnog štiva iz knjiga i vjerske periodike, kao što su molitvenici, kalendari i glasnici, pretežno na materinskom jeziku. Na zidanom križu koji stoji usred hrvatskog groblja stoji ovaj zapis: »Ovaj je križ podignut god. 1892. Iznova ga podiglo Društvo sv. Krunice 1964.« Društvena zastava iz 1921. čuva se u kečanskoj crkvi i danas.

Godine 1910. udružili su se kečanski gospodari u svoje Gazdačko društvo (Hórvát Gazda Kör). Cilj je društva bio da se gospodarskim prosvjećivanjem članova podigne poljoprivredna proizvodnja. Član je društva mogao biti svaki odrasli poljodjelac. Broj članova penjao se i do 100. Organizator izložbe rasnih konja u Keči 1913. bilo je, vidjeli smo, upravo ovo društvo. Ono je obavljalo selekciju grla za konjogojske izložbe u Banatu i u Budimpešti. U sklopu Gazdačkog društva radila je i štedionica (Kecsai Gazdásági Hitelszövetkezet) koja je ulozima članova financirala gospodarske pothvate kečanskih ratara i stočara. Društvo kečanskih poljodjelaca i seoska štedionica prestali su raditi iza 1930. godine.

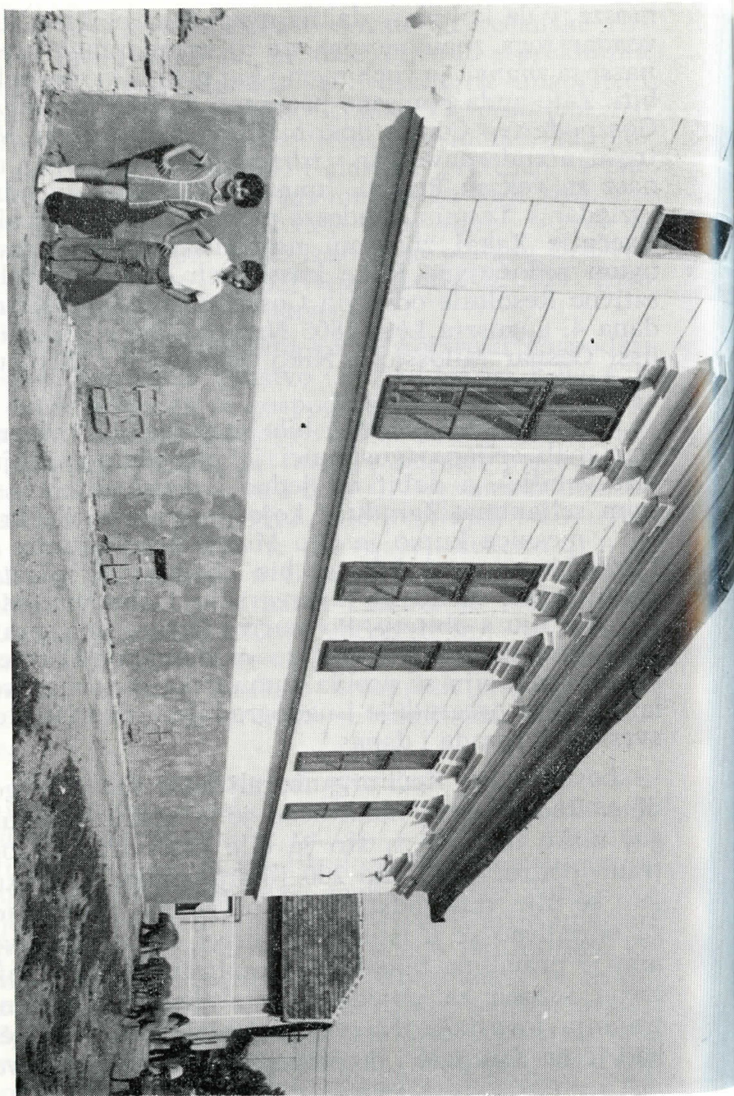
Krčma (i mesnica) u seoskom vlasništvu datiraju iz godine doseljenja Hrvata u Keču. Krčma je izdavana zakupniku iz redova seljana na izvjestan broj godina. Za ilustraciju donosimo nepromijenjen i u cijelosti izvoran tekst molbe dvojice Pozojevića i jednog Milošića iz susjedne Hrv. Klarije upućene upravi gospoštije u Biledu u vezi s licitiranjem krčme. Osim sadržajne zanimljivosti tekst je neobično interesantan i s jezične strane, a glasi ovako: »Spectabilis et Perillustris Dne Dne Comes Curialis Dne Dne nobis Gratiosissime! Pokedob, da Nyih Goszpodcztvo Goszpodin Comes Letta 1802 vu Banat biliszu dossli, y mi zdola podipiszani Praedialissi tusbu radi Birta onda Nyih Goszpodcztvu daliszmo, koji nama jeszu rekli, da kada vreme arendassa van izaide y na novo budesze Birt liczitiral, da onda mi mi Praedialissi na Licitatiu pozovemosze, y da koj visse da, na nyega Birt osztane, kaj vendar toga znali niszmo, ar to arendarenye presz nassega znanya je vuchinyeno kaj nebi bilo moguche biti. Zato anda poniszno proszimo da bi Nyih dobro Goszpodcztvo Comes dosztoiali ovo Letto okolo Mitrova arendarenye van izhadyajuche nadalye na nasz za vekssu Plachu zpusztiti (?), koja vendar vszigdar k Terminu budesze posztavila presz vszake Executie Zakaj znassum najponisznejssum prossnyum milosztivne Ruke kussuyuch chakamo milosztivne Resolutie od Nyih Goszpodcztva. Sgl. Klarii dana 4. auguszta Leta 1805 Najponisznessi Praedialissi Gaspar Milossich Niko Pozoievich Nicolaus Pozoievich.«[40]

I gostionica i mesnica bile su zajedničko vlasništvo svih seljana (gostionici je pripadalo i 10 jutara zemlje), a dobit od jedne i druge dijelila se svim seljanima. Zgradu u kojoj su se nalazile krčme i mesnica kupio je Oto Mikšić-Rošulj (umro u I svjetskom ratu) koji se bio obogatio eksploatacijom trske. Pošto ju je pregradio i obnovio, uselio se u nju s obitelji. Po smrti njegova sina, pravnika dra Nikole Mikšića, neposredno nakon II svjetskog rata, u nju se uselila rumunjska osnovna škola. Uz nove pregradnje i nadogradnje u dvorištu toj svrsi služi zgrada i danas.*

Lovci u Hrv. Keči organizirali su se već 1907. godine. Rad društva obuhvaćao je i organizirani uzgoj niske divljači za što je bilo rezervirano prostrano područje od oko 200 jutara zemlje, a na kojem se nije vršio odstrel bar tri godine. Nakon toga određivao se u istu svrhu drugi hatar. Društvenim je pravilima bilo točno regulirano kad počinje lovna sezona za pojedine vrste divljači i dužina trajanja lovostaja. Na velike lovove u Hrv. Keču kad je na dan palo i do 300 zečeva, dolazili su lovci

[40] *Acta oeconomica — Dominium Banaticum,* vol. CLXXV, 1805, br. 58.

* Zgrada se nalazi u srpsko-rumunjskom dijelu sela u kome je u prošlosti bilo desetak hrvatskih kuća.

Zgrada osnovne škole u Keči (nakon 1945. g.), nekoć kuća Ota Mikšića-Rošulja. Snimak iz 1979. g.

Kečanski lovci slikani 1923. g.

uzvanici iz bliže i dalje okolice. Broj članova ovog društva nije bio nikad manji od 15. Plodan rad lovačkog društva potrajao je do 1945. godine.

Adam Berković, rođen u Neuzini kraj Vel. Bečkereka (danas Zrenjanin), u hrvatskoj predijalskoj obitelji porijeklom iz Brkiševine u Pokuplju, poučavao je u kečanskoj hrvatskoj školi samo kratko vrijeme (1921—1922) jer ga je tu mladog pokosila smrt.

Naslijedio ga je Julije Knežević, bunjevački Hrvat iz kraja oko Subotice. Iako je u Hrv. Keči proveo samo dvije godine (1922—1924), ostavio je za sobom vidan trag. U školskom radu bilo je njemu i njegovim dvama prethodnicima znatno lakše jer je u to vrijeme Hrv. Keča bila u okviru Kraljevine SHS, pa se do udžbenika lako dolazilo. Knežević je 1922. osnovao Hrvatsko tamburaško društvo. Nastupali su na priredbama i svadbama u selu i okolici, a u svibnju 1935. i na beogradskom radiju. Na povratku iz Beograda navratili su i u selo Boku, da pred potomcima hrvatskih predijalaca, što su Kečani i sami bili, izvedu program koji se slušaocima veoma dopao. Zapažen je bio i nastup kečanskih tamburaša kod šokačkih Hrvata u Rekašu, kad su 1936, praćeni od tridesetak svojih suseljana, uzveličali priredbu u Rekašu. Rad društva ugasio se 1941, a instrumenti se čuvaju i danas u selu.

Ilonka Mojem, r. Mikšić-Reulj, bila je prva učiteljica na kečanskoj hrvatskoj školi u novoj državi Rumunjskoj (1924—1931). Nastavu je izvodila pretežno na hrvatskom, a broj đaka iznosio je oko 40. Radila je i s omladinom pošto je osnovala pjevački zbor.

Hrvatsko kazališno društvo osnovano je za njenog učiteljevanja 1924. godine. Društvo je brojalo dvadesetak aktivnih članova, a vodila ga je učiteljica. Uz njenu pomoć uvježbavali su hrvatske pučke igrokaze, a izvodili su ih na seoskim priredbama. Kao i tamburaši, i kazališni amateri prestali su raditi 1941. godine.

Sjednice uprava većine društava, te članski sastanci kao i manje priredbe, održavani su u prostorijama seoske krčme u Orvatskom sokaku. Ova stara dugačka prizemnica koju je početkom 19. st. gradio Miško Mikšić-Žuža, promijenila je u funkciji krčme više vlasnika: Bugara Karađinu, Vincu

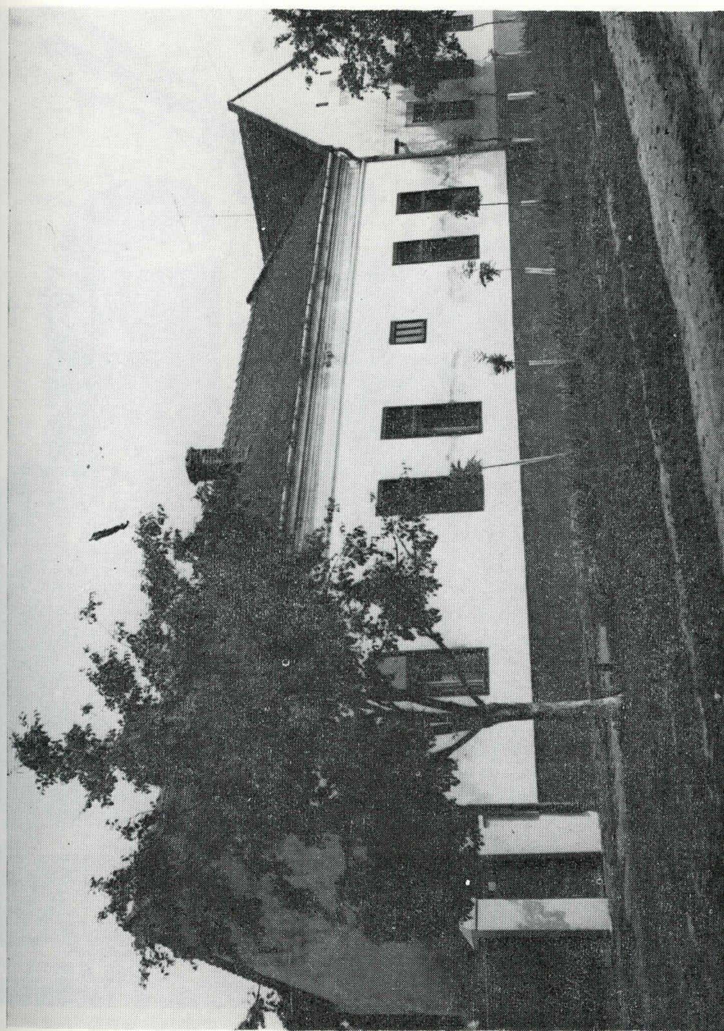

Kečansko hrvatsko tamburaško društvo s osnivačem i dirigentom Julijem Kneževićem, 1924. g.

Hrvatsko diletantsko (kazališno) društvo u Keči 1928. g.
(zdesna stoji Ilona Mojem r. Mikšić-Reulj).

Kaurića, te Đuru Mikšića-Izidorovog, u čijem je vlasništvu i danas. Stjecištem seoskih društva ova je zgrada ostala do 1938. kad je tu ulogu preuzeo seoski društveni dom, koji se nalazi nasuprot njoj.

Zgrada nekadašnje krčme u Orvatskom sokaku (posljednji vlasnik: Đuro Mikšić-Izidorov), u kojoj je do 1938. g. bilo stjecište hrvatskih društava. Pokraj nje kuća Mikšić-Rošuljevih. Obje zgrade građene su početkom 19. st.
Snimljeno 1981. g.

Kečanska omladina pred »birtom« u predahu jedne zabave. Snimljeno oko 1935. g.

Za kratkog učiteljevanja Mariške Reinholz (1932—1933) naša se riječ u kečanskoj hrvatskoj školi nije čula jer ona, po narodnosti Mađarica, nije poznavala hrvatski jezik.

Po njenom odlasku dolazi na hrvatsku, još uvijek konfesionalnu školu učitelj Ivan Peja, karaševski Hrvat iz Klokotića (Clocotici). Na raspisani natječaj prihvatio je školski odbor upravo njegovu

ponudu iako je njegov zahtjev u pogledu plaće bio dva puta veći (6000 leja) od zahtjeva ostalih kandidata. Kečani su naime, svakako željeli da im učitelj bude Hrvat jer su se nadali da će takav učitelj unaprijediti rad u školi koja je ostala bez ijednog hrvatskog udžbenika. Čanadska biskupija u Temišvaru pod čiju je upravu škola spadala malo je marila za to da se kečanska i druge konfesionalne škole u hrvatskim selima opskrbe potrebnim školskim knjigama na našem jeziku. Školovanje u trajanju od sedam godina bilo je obavezno, a nastavni jezik bio je rumunjski. Hrvatski se predavao kao predmet, pri čemu su se đaci, njih tada oko 30, služili našim starim čitankama koje su bile u upotrebi do pripojenja Hrv. Keče Rumunjskoj. Peje se prisjećaju njegovi đaci, danas pedesetogodišnjaci i stariji, kao dobrog učitelja. Kao predmeti predavali su se i mađarski i njemački jezik jer su hrvatsku školu pohađala i djeca tih narodnosti. Iako je škola stajala kečanske Hrvate i do 150.000 leja godišnje, od nje su njihova djeca imala malo koristi. Dana 16. ožujka 1953. bila je sklopljena između Rumunjske i Jugoslavije školska konvencija o uređenju manjinskih osnovnih škola u Banatu.[41] Po tom ugovoru hrvatska je škola u Keči trebala postati državnom školom. Kako je u njoj bilo više od 20-ak hrvatske djece, za koje su roditelji tražili nastavu na materinskom jeziku, to je postojanje i rad te škole spomenutom konvencijom bio zajamčen. Kečanski Hrvati, razočarani dotadašnjim ustrojem i rezultatima rada svoje konfesionalne škole, te puni nade u provedbu slova i duha spomenute konvencije, predali su 1936. (po nekima 1935.) svoju konfesionalnu školu državi. Otada poučava učitelj Ivan Peja sve predmete, osim rumunjske povijesti i zemljopisa, na hrvatskom. Ova dva predmeta predaje on po tri sata tjedno na rumunjskom, a taj je predmet zastupljen u nastavnom planu od trećeg

[41] Budislav Vukas: *Međunarodnopravna osnova položaja naših manjina u Rumunjskoj,* u publikaciji »Hrvatska narodna manjina u Rumunjskoj«, Zagreb 1980, str. 12.

razreda dalje po šest nastavnih sati u tjednu. Hrvatsku školu odsada izdržava država.

Peja je u Hrv. Keći ostao do 1941, ističući se sve vrijeme predanim radom u nastavi i uspostavljanjem i održavanjem veza kečanskih i ostalih Hrvata u Rumunjskoj s matičnom zemljom.

Rad knjižnice i čitaonice započet u vrijeme Pejinog učiteljevanja, usko je vezan s otvorenjem Hrvatskog katoličkog doma 25. studenog 1938. godine. Nakon što je hrvatska škola predana državi, kečanski su Hrvati nastavili plaćati dotadašnji porez namijenjen uzdržavanju konfesionalne škole, pa su tako skupljenim novcem kupili jednu oveću seosku kuću u Orvatskom sokaku, te je obnovili i adaptirali za potrebe doma. U svom pozdravnom govoru koji je održao prilikom otvorenja prispodobio je Adam Mikšić-Hodi taj dom s turopoljskim gradom Lukavcem u kome su njihovi daleki pređi »... čuvali svoje blago, svoje imanje, svoju vjersku i narodnu kulturu ...« Upotpunjujući tu usporedbu, dodao je: »No mi danas nemamo takvih neprijatelja, pa će naš grad, naš Hrvatski katolički dom, služiti samo za našu vjersku i nacionalnu prosvjetu.«[42] I doista, ovo je zdanje postalo središtem hrvatskih nacionalnih i prosvjetnih zbivanja u Hrv. Keči. Mikšićeve pismene veze s kulturnim i javnim radnicima u Zagrebu, te sa raznim kulturnim ustanovama dale su rezultata. Potaknuti njegovim pismima s informacijama o stanju kečanskih i drugih Hrvata u Rumunjskoj, objavljivanim u zagrebačkim dnevnim novinama, mnogi naši javni radnici stali su u Keču slati knjige, pa je tako tijekom 1936. stiglo više od 200 knjiga što je činilo osnovicu knjižnog fonda Hrvatske knjižnice i čitaonice koja je 1938. osnovana u Hrvatskom katoličkom domu. Čitaonica je bila opskrbljena zagrebačkim dnevnicima »Jutarnji list« i »Obzor«, te periodikom crkvenih nakladnika. Rad ove ustanove nastavio se i idućih godina, pa i za vrijeme II svjetskog rata, da bi se ugasio prvih poratnih godina. Danas je zgrada

[42] P. V.: *Značajno slavlje Hrvata u Rumunjskoj,* »Euharistijski glasnik, Split—Poljud, veljača 1939, str. 56—59.

Školska djeca s učiteljem Ivanom Pejom, 1936. g.

Hrvatskog katoličkog doma prazna, a u vlasništvu je Rimokatoličke crkvene općine u Keči (Comuna Bisericeasca Rom.-Catolica) — Checea.

25. XI 1938. g. u ovom je zdanju otvoren Hrvatski dom. Svečan govor održao je tom prilikom Adam Mikšić-Hodi, kojega smo snimili na istom mjestu 41 godinu kasnije.

Institucija koju spomenusmo djeluje u Hrv. Keči od doseljenja Hrvata. Vidjeli smo da je selo u crkveno-upravnom pogledu uvijek pripadalo župi u Karpinišu. Kao bogoslužni objekt služila je kečanskim Hrvatima do 1926. jedna prostorija u školi. Te je godine troškom mještana od dva milijuna leja sagrađena crkva posvećena sv. Katarini. Glavni oltar, u vrijednosti od 150.000 leja, darovao je Đuro Vojkica, a orgulje koje su stajale 217.000 leja, dar su Franje Mikšića-Števinog.[43] Sa svojim župnicima iz Karpiniša Hrvati u Keči nisu imali sreće. Ti su župnici bili odreda Mađari te su se u vršenju bogosluženja služili samo mađarskim jezikom, na-

mećući ga tako svojim vjernicima filijale u Hrv. Keči. Tako je to trajalo sve vrijeme pod mađarskom vladavinom. No, ni nakon I svjetskog rata nije se stanje poboljšalo, pa Adam-Mikšić-Hodi, predsjednik rkt. crkvene općine, strahuje da će Hrv. Keču zadesiti zla kob Radnje i Čenije u kojima je zbog odnarođenja našeg življa najvećma nestalo.[44] Župnik iz Karpiniša stoji ih godišnje 7.500 leja, a ne zna ni riječi hrvatski već »... nam u našoj crkvi evo, nakon preko 18 godina što nismo pod mađarskom vlasti (...) vlada (....) još uvijek mađarski jezik...« Borba za uvođenje hrvatskog jezika u crkveno-bogoslužnu praksu potrajat će još koji decenij, pa će tek sredinom sedamdesetih godina završiti onako kako to odgovara etničkoj realnosti hrvatskog dijela sela. Danas se misni obred vrši na hrvatskom književnom jeziku, a pjeva se i moli na domaćem govoru, dok se propovijed obavlja na mađarskom, jer župnik slabo vlada našim jezikom.

Nakon Pejinog odlaska u mirovinu službuje na hrvatskoj školi učitelj Radislav Maksić (od veljače do srpnja 1941), po narodnosti Srbin. Pod jesen te godine preuzima učiteljsku službu Jozo Srzić, Hrvat iz okolice Makarske, dotada učitelj u karaševskom selu Ravniku. On je, s još četiri hrvatska i trideset srpskih učitelja iz Jugoslavije, došao u Rumunjsku nakon sklapanja spomenute školske konvencije kojom je predviđeno da će do osposobljavanja rumunjskih građana za rad u školama naše narodnosti tu nastavu izvoditi učitelji iz Jugoslavije. Za njegovo je vrijeme kečansku hrvatsku školu pohađalo oko 30 đaka, a bila je obavezna u trajanju od sedam godina. Njegovi kečanski učenici koji su danas ljudi u muževnim godinama sjećaju ga se kao dobrog narodnog učitelja. Zbog poznatih prilika izazvanih I B — politikom tadašnjih rumunjskih vlasti Srzić napušta 1948. Keču, a učiteljicom postaje Mila Mikšić, r. Vincekova iz Keče.

---

[43] P. Vlašić: *Hrvati u Rumunjskoj*, Beograd 1928, str. 14.

[44] A. Mikšić: *Crkveno-školske prilike Hrvata u Rumunjskoj*, »Jutarnji list«, Zagreb, 1. III 1936.

Učitelj Jozo Srzić sa svojim đacima u Keči, školske godine 1942/43.

Do 1951, do kada je ona učiteljevala broj je djece u četiri razreda pao na 16. Sve predmete preda-

vala je na hrvatskom, a rumunjski se učio kao predmet. Nastavu je inspicirao nadzornik za naše škole u tom kraju Joca Ćosić, poznati kulturni radnik među šokačkim Hrvatima u Rekašu. Udžbenici na našem jeziku, te za rumunjski, dolazili su iz inspektorata za naše škole. Djeca, došavši u prvi razred, besprijekorno su vladala hrvatskim što je svakako bila posljedica služenja materinskim jezikom u domovima kečanskih hrvatskih obitelji.

Godine 1951. hrvatska je škola zatvorena. Učenici koji su je te godine pohađali prešli su u kečansku srpsku školu koja se održala do 1960. godine. Te godine počela su hrvatska i srpska djeca pohađati rumunjsku osnovnu školu i tako je i danas.

Prestankom rada hrvatske škole ugasila se i druga važna ustanova koja je kroz stoljeće i pol, u uvjetima otrgnutosti kečanskih Hrvata od matičnog naroda, čas s manje a čas s više uspjeha stajala na braniku naše riječi i narodne svijesti u Hrv. Keči. U pojedinim razdobljima svog postojanja njen je rad bio ozbiljno ometan, pa su se njena hrvatska obilježja svodila samo na činjenicu da su njeni đaci hrvatske narodnosti. Čim su pritisci odnarođivanja jenjavali, naša je riječ u njoj opet stala odjekivati. Kad je ona posve zamukla, značilo je to težak udarac nacionalnom identitetu hrvatske zajednice u Keči.

Hrvatska kečanska društva svojim su postojanjem i radom osnaživala osjećaj pripadnosti narodu iz kojeg su potekli pradjedovi kečanskih Hrvata. Zahvaljujući tim društvima kulturnoj je javnosti u matičnoj zemlji bilo omogućeno djelotvorno pomaganje ove naše narodne grane u njenim naporima da se održi. Zasluga je tih društava da su, predvodeći kečanske Hrvate, uspijevala suzbijati asimilatorske težnje koje su dolazile od brojčano jačih etničkih skupina u tom kraju. Njihov doprinos održavanju nacionalne svijesti i očuvanja materinskog jezika bio je od iznimnog značenja. Od kada u selu na mjestu hrvatske škole i većine društva zjapi praznina, otežano je čuvanje našeg jezika i drugih obilježja narodnog bića, pa se otada negativan razvoj na tom polju nastavlja.

NEKI NARODNI OBIČAJI

Život u obiteljskim zajednicama okupljenim u selu, u prošlosti, i stoljetna vezanost za zemlju, bili su praćeni mnogim narodnim običajima i vjerovanjima. Tu su baštinu kečanski Hrvati donijeli u novu banatsku domaju i nastavili je njegovati kroz cijelo 19. stoljeće. Utjecaji narodnosti uz koje žive bili su neizbježni pa je dolazilo do preuzimanja tuđih običaja i do modificiranja ili pak napuštanja vlastitih.

Održavanje godišnjih običaja o vjerskim blagdanima i drugim praznicima, te životnih, uz rođenje, ženidbu i smrt, trajalo je u svom intenzitetu sve do početka ovog stoljeća, a u daljnjem razdoblju, nakon I svjetskog rata, sve se to pomalo smanjivalo, da bi od kraja II svjetskog rata u većini nestalo. Da se sjećanje na davne običaje kečanskih Hrvata otimlje zaboravu, treba zahvaliti u prvom redu Adamu Mikšiću-Hodiju,[45] a zatim Ani Mikšić-Vincekovoj, r. Mikšić-Sučevoj,[46] koji su autoru spremno iznijeli svoja zapamćenja.

---

[45] Pismeno priopćenje Adama Mikšića-Hodija autoru, siječanj 1979.

[46] Pismeno priopćenje Šime Mikšića-Vincekovog, po kazivanju majke mu Ane, od 24. XII 1978.

Božićno doba započinjalo je na blagdan sv. Lucije (13. XII). Na taj dan, u rano jutro, domaćica je uzimala u ruke ž e r a č, poduži štap za poticanje vatre, da bi njime iz kokošinjca istjerala kokoši. Time se mislilo postići da one ranije počnu nesti. Ovog se dana utvrđivalo da do Božića ima još samo 12 dana, koliko je i u godini mjeseci. U te dane pozornije su se promatrale vremenske prilike, pa se reklo da će vrijeme dogodine, po mjesecima, biti baš onakvo kakvo je bilo kojega od tih dvanaest dana. Uoči Badnjaka djeca su vikala: »Danas dan, zajtra dan, prikosutra Božić!« Na Badnjak (24. XII) držao se strog post.* Smjelo se jesti samo pogače, a odrasli muškarci mogli su se krijepiti rakijom. Na taj je dan selom išlo šestero djece koje je učitelj--kantor podučio u crkvenom pjevanju. Djeca su nosila b e t l e m, koji su sami izradili od drveta i kartona. Navraćali su u svaku kuću pjevajući pjesmu »Oj pastiri čudo novo« i pokazivali ukućanima betlem. Zatim su zapjevali pjesmu »Kakve stojasnosti u Betlemu«, našto bi ih ukućani darivali novcem. Na odlasku su »betlemari« zapjevali i treću pjesmu, a ta je bila »Svim na zemlji mir veselje«. Pošto su dar spremili u svoju kasicu, djeca su odlazila dalje.

Muški članovi obitelji imali su toga dana pune ruke posla u stajama jer je trebalo nanijeti mnogo hrane i prostirke za marvu. U nadolazeće dane naime, ništa se u staje nije smjelo unositi a ni iz njih iznositi. Pred mrak je kućegospodar obišao sve staje, poškropio ih posvećenom vodom i u svaki kut bacio po jedan orah. Zatim se uputio u polja i na odaju i tamo blagoslov ponovio, u nadi da će iduća godina donijeti mnogo plodova.

U to su vrijeme žene u kuhinji već dogotovile večeru. Kućegazda je tada prvi ušao u družinsku sobu, a za njim ostali članovi obitelji. Tu se čekao

* Tradicionalni obiteljski godišnji post držao se u kućama Mikšića uoči sv. Tri kralja (6. I), a u kućama Kaurića na sv. Anu (26. VII). Koncem prošlog stoljeća ti su postovi plaćanjem misa u crkvi ukinuti. Pretpostavljamo da je običaj kućnog godišnjeg posta donesen iz starog zavičaja.

b o ž i ć koji je u sobu unio najmlađi ukućanin. Bila je to jedna košarica napunjena zrnjem pšenice, ječma, raži, zobi i kukuruza, a u to je bila zabodena goruća svijeća. Pod pazuhom druge ruke držao je donosilac košarice rukovet slame umotan u stolnjak. Stupivši tako u sobu, čestitao je ukućanima Božić, zaželjevši im dobro zdravlje, te da im polje u izobilju rodi, a marva da se isto tako plodi. Nakon zajedničke molitve izvuku se iz rukoveti dvije najduže slamke pa se prekrižene stave na stol. Ovim je trebalo iskazati želju da lan dogodine naraste visok.[47] Stolnjakom u kome je bila slama pokrije se stol, na što dođe kolač-pletenica koji tu ostaje sve do Nove godine. Preostala slama stavi se pod stol kao i košarica sa zrnjem. Sve će to, kad prođu blagdani, ukućani dati marvi da pojede. Unošenje božića u kuću nekad se oglašavalo pucnjem iz puške, a s pucnjavom se nastavljalo i dok se večeralo.

Večera počinje tako da svaki ukućanin pojede po jedan češanj bijelog luka umočen u med, čime će se obraniti od svake bolesti vrata (grla). Zatim na stol dolazi riblja čorba, pa mlinci, rezanci s orasima ili makom, te kobasice s hrenom. Za sve vrijeme večere na stolu gori svijeća iz košarice, a sada se, pošto je večera završena, ugasi i to tako da se zabode u zrnje u košarici. Na vrući vrh voštanice uhvati se zrnje, pa kojega se nabroji najviše, ta će žitarica dogodine najbolje uroditi. Kućegospodar zatim baca po sobi orahe, a ukućani, napose djeca, trude se da ih što više skupe. Zatim ih razbijaju, i ako je jezgra u prvoga zdrava, dotičnog će člana obitelji dogodine zdravlje dobro služiti. Jedenjem oraha s medom završava se ovaj veseli dio večeri. Do pol noći nije se išlo spavati. Djeca su se međusobno zabavljala dok nisu pozaspala, dok su stariji čekali da se oglasi crkveno zvono što je bio znak da se pođe na polnoćku.

Na Božić ujutro, čestitari iz siromašnijih kuća, dolazili su pred kućna vrata imućnijih suseljana i

[47] Vidi Milovan Gavazzi: *Godina dana hrvatskih narodnih običaja,* sv. II, Zagreb 1939, str. 23, 34, 47—48.

svoju čestitku izražavali ovako: »Pi-pi, gusu-gusu, me-e-e, be-e-e, mu-u-u, i-h-a-ho...« Oponašanje glasova domaćih životinja i peradi ukazuje na bavljenje njihovim uzgojem. I djeca bi se tog dana javljala: »Danas dan, zajtra dan, prikosutra Božić van!« Oba božićna dana nije se u kuću smjelo ništa unositi, a ni van iznositi. Tek trećeg dana uzimala se u ruke metla i kuća se čistila i pospremala, a tako i staje.

Ovo se vrijeme svršavalo blagdanom Triju kraljeva (6. I). Uoči toga dana morale su djevojke-udavače postiti, a navečer prije spavanja, stavljale su pod jastuk na uzglavlju razne predmete da bi u snu mogle vidjeti hoće li se te godine, i za koga, udati. Običaj je bio da se toga dana peku k r o f l i, pokladice. U tri kolača stavljao se u svakoj kući po novčić, pa oni koji ih nađu, bit će »kraljevski« sretni. Nakon ovog blagdana slijedio je blagoslov kuća. U sobi u kojoj je svećenik ulazio, praćen dvojicom dječaka-ministranata, gorjela je svijeća, a uz križ na stolu nalazio se i komadić kruha i grumen soli.

Iza božićnih blagdana počinjala su prela. Djevojke i momci, a i mlađi bračni parovi, odlazili su večerom, dva, tri puta tjedno, u kuću gdje se držao taj skup. Bilo je tu i starijih žena koje su prele, dok su mlađe žene bile zabavljene ručnim radom, a muškarci su vodili duge razgovore. Mladež je pjevala i zabavljala se. Već početkom ovog stoljeća djevojke u Hrv. Keči nisu više znale presti.

Četiri dana što su neposredno prethodila pokladama f a š n j a k u, bili su posebno obilježeni. Srijeda uoči poklada zvala se v r t e č a s r e d a. Toga dana nije se u kući ni u gospodarstvu ništa smjelo okretati, pa ni kola voziti, ni bilo kakav stroj s kotačima pokrenuti da marva ne bi dobila vrtoglavicu. Slijedi potom č e t v r t e k l a k o m e c kad je išla »šunka u lonec«. Ovoga dana moralo se devet puta jesti da čovjeku jedna noga ne bi ostala kraća. Poglavito su djeca pazila da ne propuste koji od obroka, jer šunku skuhanu u komadu trebalo je pojesti. Na š a n t a v i p e t e k pozorno se pazilo da se ne skače i ne pleše kako se ne bi ošepavilo. Zadnji dan pred poklade zvao se m i š j a s u-

b o t a, kad se u kući vodilo računa o tome da se ne tka, ne plete, ne šije i ne prede, jer bi sve to pojeli miševi.

Tri pokladna dana bili su dani zabave i veselja, kad se »igralo na bal«. U srijedu nakon toga, na Pepelnicu, momci su se, vraćajući se sa zabave praćeni tamburašima, navraćali u kuće u kojima je bilo djevojaka da bi ih »popelili«. Sobom su naime nosili jedan tanjur pun pepela koji su prethodno poškropili rakijom, i onda pepelom pomazali djevojku po čelu. U kućama su bili ponuđeni pićem i darivani jajima. Kad su obišli sve djevojačke kuće, odlazili su u b i r t, i tamo naredili da im se od donesenih jaja pravi p r a ž e t i n a, tj. kajgana.

U v u z m e n o, tj. korizmeno vrijeme, do Uskrsa, nije bilo zabava ni plesa. Nedjeljom poslije podne, momci i djevojke skupljali su se u selu na mjestu zvanom b a r o k, koji se nalazio obično u nekom poprečnom sokaku ili na kraju sela. Tu su se igrali raznih igara. Navlastito je bila omiljela igra loptom. Za to je bila potrebna drvena lopatica slična reketu, te lopta ušivena u kožu ili čohu, u veličini stisnute šake. Glavni je igrač bio onaj s lopaticom kome je sa suprotne strane suigrač rukom loptu dobacivao, a ovaj ju je lopaticom udario, š o r a l. Lopta je u visoku luku letjela na drugu stranu gdje su je, u polju, čekali ostali igrači. Tko ju je uhvatio, išao je na drugu stranu da je šora.

U isto to vrijeme mladež se zabavljala i drugim igrama, a jedna od njih je ž a b e c. Momak ili djevojka u ulozi žapca stoji leđima okrenut sudionicima igre u parovima. Dižući ruke, on viče: »Žabec!« Zadnji par trči nato prema naprijed i kad razdvojeni prođu žapca, on trči za jednim od njih. Uhvati li ga, ide s njime natrag u red parova, a onaj koji je ostao sam, postaje žabec. Uz ovu igru čula se i pjesma »Molte boga velike devojke« koja glasi:

Molte boga velike devojke, jo-jo-jo,
da se vedro nebo naoblači, jo-jo-jo,
da se spusti kiša iz oblaka, jo-jo-jo,
da istera babe iz sokaka, jo-jo-jo,

da si momci cure prate, jo-jo-jo,
a da babe ne klevete, jo-jo-jo.

U igri zvanoj b u b a n j i c a sudjelovalo je više mladića i djevojaka koji su, držeći se za ruke, činili kolo. Dvoje njih međutim, trčalo je oko kola pri čemu je drugi udarao, b u b a l, prvoga rukama po leđima. Taj je primao udarce sve dok netko iz kola nije istupio, njega zamijenio i počeo bubati onoga koji je to dotada činio.

Na baroku se igrala i igra v i n o r, praćena pjevanjem istoimene pjesme. Mladi su se podijelili u dvije skupine koje su stale u dva reda jedan nasuprot drugom, na razdaljini od 6—7 m. Pri tome su se sudionici igre čvrsto držali za ruke. Jedna djevojka se oglasi pjesmom: »Oj vinore, vinore!«, dok druga sa suprotne strane odgovara: »Čujem, čujem vino!« Prva nastavlja: »Pošto vam je vino?« Druga uzvraća: »Eto tak, jopet tak, kako vam je drago«. Prva nastavlja: »Nam je drago lepog Janka.« Nato prozvani mladić izlazi iz svog reda pa trči prema grupi koja ga je pozvala u namjeri da se probije kroz njihov red i uzme jednu djevojku te je sobom povede u svoj red. Ako u tome ne uspije, mora ostati u tom drugom redu. Igra traje dok jedna od skupina ne ostane na 2—3 igrača. Ova se igra kao i sve prethodne, osim šoranja lopte, igrala samo među Hrvatima.

U četvrtak pred Uskrs zavežu se crkvena zvona i ona se neće oglasiti do subote pred večer. Umjesto zvona za najavu početka molitvi služilo je t o k o l o k a l o. Bila je to daska od tvrdog drveta koju su objesili pod zvonik (još prije gradnje crkve u Hrv. Keči). Taj zvonik nalazio se na stazi neposredno uz zgradu Doma, a sastojao se od četiri jaka stupa ukopana u zemlju, visine 3—4 m. Na stupovima, na četiri ugla, postavljene su gore vjenčanice koje su stupove povezale, a iznad njih dizao se četverostrešni krov od daske. Pod njim je bilo učvršćeno zvono. Zvonilo se sa zemlje potezanjem užeta koje je bilo vezano za vrh zvona. Djeca su dakle, dolazila do zvonika i sa dva drvena č a k a n c a ili čekića, kad je trebalo, udarala u dasku. Misli se da

je ovaj običaj primljen od pravoslavnih Rumunja i Srba koji i danas pred svojim crkvama u Keči na taj dan »tokoloču«. Tako je to potrajalo do 1922. kad je učitelj-kantor Julije Knežević, umjesto tokolokala, uveo š k r e b e t a l j k u ili čegrtaljku.

Idućeg dana, to jest u petak, ništa se nije radilo, a jele su se samo kokice i pila medena rakija. U subotu kad se u predvečerje oglasilo zvono, djeca su, djevojke i mladići hrlili k bunaru gdje su se u vodi iz vedrice umivali, da im koža na licu ne bude pjegava i hrapava. Potom su svi išli u crkvu. Šareno obojena jaja koja su toga dana djeca na dar dobivala pričinjala su im posebno veselje. Njima su se naime, tuckali ili ć o k a l i, pa čije je jaje u tome napuklo, morao ga je dati onom tko ga je razbio.[48]

Od jela u te dane rado su se jeli k a l a š u n i, jelo od tijesta u koje se umatao kravlji sir, što je potom bilo izrezano na manje komade i onda kuhano. Ovo jelo bilo je u Keči poznato samo kod Hrvata.

Jurjev dan (23. IV) označavan je u Hrv. Keči običajem p o l i v a n j a u čemu su sudjelovali momci i djevojke, ali i mlađi ljudi i žene. Svaki je momak na svom bunaru napunio vedro vodom, te ga stavljao do dvorišnih vrata, v r a t o n c a, iza daščane ograde, p r o š č a, i čekao da naiđe neka djevojka. Kad ju je dočekao, izlio je na nju vodu iz vedra. No ni djevojke nisu ostajale dužne. Spremivši vedro puno vode za vrata, znale su je izliti na mladića koji je prošao ispred kuće. Ako bi ta djevojka polivenom mladiću dopala šaka, on bi je priveo k bunaru te je vodom iz korita dobro nakvasio.

Kad je na taj dan pao prvi mrak, mladići i djevojke palili su na stazi pred kućama vatre od slame i kukuruzovine. Mladi su preko vatara morali skakati, a i krave na povratku s paše trebale su prijeći preko vatre da im na vime ne bi došla bolest zvana p o g a n e c. Mrzovoljnoj ženi muž je preko

[48] M. Gavazzi: Isto, sv. I, str. 28—29.

godine prijekorno znao reći: »Na Đurđevdan nisi skakala vatru pa si mesto krave dobila poganec.«[49]

Sjećanja na običaje u povodu rođenja sasvim su oskudna. U starije vrijeme davali su muškom djetetu na krštenju obično ime nekog pretka, većinom djeda ali i oca, ili mu je nadjeveno ime sveca koji je padao na dan rođenja ili krštenja. I ženskoj su djeci davana svetačka imena. U izboru imena imao je udjela i kum, odnosno kuma. Već od sredine druge polovice 19. st. mladoj su ženi starije ukućanke opetovano govorile da je sramota imati više djece. U tome su najrevnije bile svekrve i muževe tetke i bake. Zna se da u prisutnosti starijih ukućana nije bilo uputno da se otac nježnije odnosi prema svom malom djetetu. To se prepuštalo majci. Djecu su uz majku podizale i bake, kako one u kući tako i one u majčinom rodu. Djeca predškolskog uzrasta boravila su u kući, rijetko su ih roditelji vodili na odaju ili u polje. Bake su ih zabavljale sjedeći u družinskoj sobi ili na dvorištu i pritom kazivale pjesmice. To se kazivanje ponavljalo više puta dok dijete ne bi pjesmicu zapamtilo i počelo je recitirati. Evo nekih pjesmica koje su djeci još donedavno kazivane:

Potukli se vrapci u popinu bašču.
Popa uzme lopatu- udri gusku po vratu.
Guska viče ga — ga, nemoj popo zaboga!
Dati ću ti jaje. — Koje je to jaje?
Odnela ga devojka. — De je ta devojka?
Otišla je putom. — De je taj put?
Zarasla ga trava. — De je ta trava?
Popasle ju ovce. — De su te ovce?
Kod svetoga Nikole, koj pravi ikone.

— — —

Čikino dete, što ga ne zovete?
Mi smo ga zvali, šećera mu dali.
Levo, desno, slama, seno,
zob, zob, neka bude zob!

———————

[49] B. Vujkov: Isto, str. 360.

— — —

Puna kola sena.
Ja seno krave, krava mene mleka.
Ja mleko mačke, mačka mene smole.
Ja smole šušteru, šušter mene cipele.
Ja cipele gospoje, ona mene novce.
Ja novce birtašu, birtaš mene vina.
Ja vino popijem i tu čašu razbijem.

Sa sedam godina djeca su polazila mjesnu hrvatsku školu. U slobodno vrijeme, u to doba kao i dok još nisu pohađala školu, dječaci i djevojčice rado su se igrali igre zvane žmurci ili ipače-opače. Na sokaku ili u nečijem dvorištu jedan je od njih bio određen da žmiri. On bi se sagnuo i nagnut na neki zid ili drvo iz sveg glasa vikao: »Ededem bededem bed (ti si mali zec ti si mala brabuljačka) ededem bededem bed«. Kad je to nekoliko puta ponovio, pošao je u potragu za suigračima koji su se u međuvremenu kojegdje posakrivali. Koji je od njih uspio neopažen dotrčati na polazno mjesto, spasio se, a kojega bi žmiritelj prvoga otkrio, taj bi išao na njegovo mjesto žmuriti.

Grupa dječaka, njih deset do petnaest, igrala se porke (rum. porc-svinja). Na sredini igrališta nalazila se jedna rupa, a oko nje u krugu, na 3—4 m udaljenosti, više manjih rupa, u razmacima od po 2—3 m. Uvijek je morala biti jedna rupa manje no što ima igrača. Oni su držeći u rukama svoje štapove započinjali igru od srednje rupe u kojoj je ležala krpena ili u novije vrijeme gumena lopta. Stojeći oko jame s loptom, igrači su uglas kazivali, često i na mađarskom, ovo. »Kulje kuvamo svinjama (a svinjaru ništa ne damo) samo jedno g . . . o«. Ponovivši to tri puta, na izgovor posljednje riječi pohitali su u krug kako bi svaki zauzeo po jednu rupu stavljanjem vrha štapa u nju. Onaj koji je ostao bez rupe postao je svinjarom. On je morao poći po loptu koju su suigrači zauzevši sebi rupe, uspjeli u međuvremenu izbaciti iz srednje jame i hitnuti je daleko iz kruga. Dok je svinjar štapom gurao loptu u jamu, njegovi suigrači su mu se ru-

Kečanske Hrvatice sa svojom djecom oko 1930. g.

gali i nastojali da mu loptu svojim štapovima otmu i odbace ponovo što dalje izvan kruga. Svinjar je za to vrijeme pazio hoće li koja jama na trenutak

ostati prazna pa da je on zauzme. Ako bi mu to pošlo za rukom, prestao bi biti svinjarom, a tu je dužnost nastavio vršiti onaj suigrač koji je ostao bez rupe. Ako je svinjar uspio dotjerati loptu do srednje jame i u nju je smjestiti, on je svoj posao obavio pa je igra krenula ispočetka. Porke su se dječaci igrali na dvorištu u selu i na odaji — salašu.

I kačka je dječačka igra u kojoj su sudjelovala dvojica. Jedan od njih donio je sobom kačku, valjkasto drvce, dugo oko 15 cm, zašiljeno na oba kraja. To je stavio na zemlju poprečno na plitko iskopanu dugoljastu rupu. U ruci je imao štap dug 50—60 cm, stanjen na jednom kraju. Njime je hitnuo kačku u polje gdje ju je čekao suigrač. Pošto ju je uhvatio, odnosno podigao sa zemlje, bacao ju je natrag da pogodi štap položen preko rupe. Ako ga je doista pogodio, odlazio je da on kačku baca s pomoću štapa, a onaj je drugi došao na njegovo mjesto. Dogodi se da igrač iz polja kačku ne pogodi. Tada suigrač stavi kačku u jamu tako da jedan njen kraj viri iz nje. Potom je udari štapom, i dok je ona u zraku, nastoji je udariti što više puta može. To poigravanje kačkom donosi igraču bodove: nakon prvog udarca jedan, nakon drugog deset, nakon trećeg sto, nakon četvrtog tisuću itd. Kad vidi da mu zadržavanje kačke u zraku neće više biti moguće, udari je iz sve snage štapom kako bi ona što dalje odletjela. Tada koracima mjeri razmak od jame do kačke, i to u vrijednosti jedinice, desetice, stotice ili tisućice, ovisno o tome koliko je bodova igrač osvojio dok se poigravao kačkom. Ako se npr. poigrao dva puta, osvojio je sto bodova, a kačka je nakon posljednjeg udarca pala na 12 m udaljenosti, tada je osvojio ukupno 112 bodova. Onaj sudionik u igri koji je u toku nadmetanja sakupio više bodova, uzimao je kačku u lijevu ruku, bacio je malo uvis i nato je štapom udario da odleti što dalje. Kad je ovo ponovio još dva puta, spustio je štap preko jame. Pobijeđeni suigrač je morao otići do kačke, podići je sa zemlje i staviti u zube te na jednoj nozi doskakutati do rupe. Tu je, sagnuvši glavu, ispustio kačku iz zuba kako bi pala i pogodila štap, sve još uvijek stojeći na jednoj no-

zi. Ako kačkom štap ne bi pogodio, ili ako bi u zaboravu spustio nogu, nije bio g i l t, pa je prijenos kačke na opisani način morao biti ponovljen.

Igra p o p i k a (rum. popic — komadić drveta) nazvana je po valjkastom drvu dužine oko 30 cm, promjera 10—12 cm, koje je bilo s obje strane ravno zarubljeno. Sudionci igre povukli su preko igrališta ravnu crtu, i uz nju se, njih desetak, jedan do drugoga poredali. Svaki je desnom rukom pridržavao svoj štap koji je donjim krajem bio oslonjen na palac desne noge. Igrači su štapove zamahom noge izbacivali u pravcu popike postavljene na oko 20 m udaljenosti od crte. Čiji je štap pao njima najbliže, taj je prvi postao p o p i k a š, tj. čuvar popike. Pošto su igrači uzeli svoje štapove i vratili se na svoja mjesta iza crte, počeli su iz ruku redom bacati štapove k popici kako bi je srušili. Ako bi to nekom uspjelo, oni koji su već bacili štapove, potrčali su da ih uzmu. Za to je vrijeme popikaš morao podići popiku i postaviti je na njeno mjesto. Usto je pazio da nekoga suigrača dodirne svojim štapom i sebe tako oslobodi dužnosti popikaša.

Zimi, u nečijoj sobi, igrali su se dječaci i djevojčice m u t a v e m u z i k e. Tu je u krug stalo 7—8 sudionika te igre pa je najstariji među njima brojao do deset dodirujući pri tome redom suigrače. Tko je brojanjem označen sa deset, izlazio je iz kruga. Igrač koji je posljednji ostao s brojiteljem postao je mutava muzika. Ovo odabiranje moglo se vršiti i tako da je brojitelj skandirao slijedeće stihove: »Od ormara do ormara (do dva cara carevina) už, muž, puž kerekeš (da pukneš deset)«. Koga bi dodirnuo pri izgovoru posljednjeg sloga, bio je mutava muzika. Njemu su tamnom maramom povezali oči, a potom su se suigrači posakrivali koje gdje po sobi. Igrač s povezom kretao se nasumce sobnim prostorom ne bi li uhvatio koga od suigrača. Kad bi čuo korak ili prigušen smijeh nekoga od njih, upućivao se na tu stranu. Ako bi konačno na nekoga natrapao i uhvatio ga, ovaj je tada dobivao povez na oči i postao mutava baba.

Dječaci su se katkad igrali ž a n d a r a i l o p o v a, obično u nečijem dvorištu, na sokaku ili na staroj štaciji — željezničkoj stanici. Stali su u vrstu i jedan po jedan iz nje izlazili, svaki na jednu stranu, tj. u grupu žandara i lopova. Lopovi su se potom razbježali, a žandari su pošli da ih traže. Prilikom hvatanja neki je od lopova znao pružiti otpor pa bi ga žandari onda morali svladavati. Igra je trajala dok i posljednji lopov ne bi bio otkriven, uhvaćen i doveden u zatvor, koji se nalazio negdje u kutu šopre, kotarke ili tora, a nekad i na otvorenom gdje je na označenom mjestu uhvaćeni lopov morao ležati.

U ovim igrama sudjelovala su hrvatska djeca najčešće sama. Katkad su im se znali pridružiti i njihovi vršnjaci i vršnjakinje njemačke i mađarske narodnosti koji su također pohađali hrvatsku školu pa su se s hrvatskom djecom poznavali.

O sklapanju braka odlučivali su u starija vremena roditelji. Djevojci, odnosno momku, kratko je rečeno: »Spremi se za prsten!« Ako je put tome ipak trebalo utirati, pošiljani su u djevojčinu kuću s n u b o k i, provodadžije. Ovi momkovi izaslanici hvalili su ženika, njegov rod i kuću. Kad su uspješno obavili svoj posao i u znak toga donijeli momku od djevojke jabuku, išli su mladićevi roditelji, a nekad i on s njima, u prosidbu. Ako je tom prilikom na pitanje svojih roditelja hoće li poći za tog momka djevojka potvrdno odgovorila, vratio joj je mladićev otac njenu jabuku u koju je bio zaboden zlatnik od 5 ili 10 forinti. Ona je na to nadarila budućeg svekra i svekrvu sa po jednom maramom. Ovim je činom djevojka bila isprošena. Naskoro se, na ugovoreni dan i pošto su se roditelji momka i djevojke dogovorili oko djevojčinog t a l a, tj. miraza u zemlji, održe i zaruke. Na ručku koji priredе mladenkini roditelji gosti su najuža momkova rodbina kao i ona s djevojčine strane. Momkovi roditelji nadare buduću snahu novcem, a mladoženja daruje mladoj prsten. Iza toga se momak i djevojka prijave u općini i u crkvi da će se

Sa svadbe Vinka i Etele Pozojević u Hrv. Klariji 1909. g. Više od polovice svatova rođaci su iz Hrv. Keče.

uzeti. U tri iduće nedjelje mladenci budu u crkvi oglašeni, oni s e u z i v a j u, dok sami za to vrijeme ne idu u crkvu.

Hrvatske svadbe (Kečani kažu s v a b d e) u Keči bile su prilika da se sav rod nađe na okupu, a kako su skoro sve obitelji bile u bližem ili daljem srodstvu, to je broj uzvanika bio velik, rijetko manji od 100, a često i do 200. Koji dan prije svadbe obilaze u mladoženjino ime dva mladića s čuturom vina njegovu svojtu i pozivaju n a v e s e l j e, tj. u svatove. Pripreme za svadbu znale su trajati u obje kuće, a naročito u mladoženjinoj, po nekoliko dana: klalo se više svinja, tele i mnogo peradi, a pekli su se i »kuglofi« s grožđicem i razne pite, a u novije vrijeme i torte i raznovrsni kolači. Dan uoči svadbe mladoženja je u pratnji nekoliko mladića i djevojaka odlazio kolima do mladenke da bi odonud prevezao kući namještaj, odjeću i posteljinu, mladenkin š t a f i r, koji ona donosi u novi dom. Tom prilikom žene su u mladenkinom dvorištu privezale za svaka kola po nekoliko starih lonaca koji su putem za vrijeme vožnje udarali o kola i lupali. Time se htjelo pokazati da od mlade ne ide samo novo i lijepo nego i nešto staro i ružno.

Ovaj čin prevoženja mladenkine opreme bio je praćen velikim veseljem.

Na dan svadbe izjutra sakupe se kod mladoženje svatovi, te u povorci, u pratnji tamburaša, a u imućnijim kućama još i s v i r c a, tj. gajdaša, kreću po kuma i kumu, a zatim po starog svata i s t a r o j k u, starosvaticu. Po povratku u mladoženjin dom goste se i vesele, a prije polaska mladenki mladoženja se oprašta od roditelja, svojte i prijatelja, te od svoga momaštva. Zatim kreće svatovska povorka uz svirku, pjesmu i vrisku mladenkinoj kući. Tamo svatovi posjedaju za stol u jednoj većoj sobi, a mladoženja pođe s kumom i kumicom, te starim svatom i starosvaticom u drugu sobu gdje ih čeka mladenka s roditeljima i bližom rodbinom. Mladoženja ljubi tasta i punicu u ruku i zahvaljuje im se što mu daju svoju kćer za ženu. Za to je vrijeme mladenka skrivena negdje u kutu iza peći. Mladoženjina pratnja je traži, a rodbina mladenkina podmeće im neku žensku spodobu ružno odjevenu i peruškama okićenu koju ovi dakako, odbijaju. Konačno otkriju i mladenku pa sad mlado-

ženja očituje pred njom i svima prisutnima svoju sreću što je eto došao dan i čas kad će mu izabranica postati ženom. Pošto su tamburaši otpjevali kratku pjesmu »Izvedi brate, seju za ruku (ja bi je izveo, ali mi je žao) kad ti je žao, zašto si je dao?«, mladenka se opršta od roditelja, sve rodbine, svojih družica i vlastitog djevojaštva. Zatim sa svima prelazi u veliku sobu gdje ih čekaju ostali svatovi. Kad su svi posjedali za bogatu trpezu, dolaze dvije djevojke ili mlade žene s košarom punom umjetnih cvjetova i nude svakom svatu s mladoženjine strane da kupi po jedan cvijet. Nudeći govore da su cvjetovi skupi jer je mlada uložila mnogo truda zalijevajući ih. Kum i kuma kupuju cvjetove prvi, i to za mladence. Svojom rukom pričvršćuje mladenka cvijet mladoženji na grudi, a nju okiti kuma. Dođe tako vrijeme da se uz pjesmu pođe na vjenčanje. To se prvo obavlja u općini, a zatim u crkvi. Pošto se oprostila od roditelja i rodbine, kreće mladenka u pratnji mladoženje i svih svatova i dakako, tamburaša na vjenčanje. Ako se ide pješke, mladu pod ruku vodi brat il bratić, a mladoženju sestra ili sestrična. Ako se voze kolima, sjede isto ovako raspoređeni. Dok se mlada penje u kola, pjeva se pjesma »Metla nogu na potegu, pa sve viče neću / a na kuma namiguje da se kola kreću.« Na putu na vjenčanje pješice pazi neka starija ženska osoba da netko pred mladencima ne bi prešao put. Kum putem baca sitan novac, a kuma bombone, što djeca s veseljem kupe. Po obavljenom vjenčanju u crkvi čestitaju svi svatovi mladencima, a za cijelo to vrijeme mladoženja čvrsto drži mladu pod ruku da netko ne bi između njih prošao, a to ne bi bilo dobro. Odavde se svatovska povorka uputi prema mladenkinoj kući. Usput se navrate u krčmu gdje kum časti sve svatove pivom.

Kod mladenke čeka svatove obilat ručak koji se otegne i do kasno popodne. Između jela svatovi pjevaju i plešu. Tako stigne i večer kad svatovi, mladoženjini uzvanici, s mladom polaze k mladoženji. Oprostivši se od roditelja i rodne kuće, što je redovito popraćeno suzama, kreću svi u dom mladoženje, osim uzvanika s mladenkine strane koji će nešto kasnije kao p o g a č a r i doći za njima. Na kućnom pragu mladoženjine kuće dočekuje mladenku, uz druge, i jedan dječak. On joj izuje jednu cipelu, a u nju mladenka stavlja novac i tako je otkupljuje. Tu je i mladoženjina majka koja u jednoj ruci drži goruću svijeću a pod svakim pazuhom po jedan kolač-pletenicu što predaje mladenki. U sobu je moguće ući samo ako se u drveno korito napunjeno vodom koje stoji pred kućnim pragom baci novčić. Mlada, s pletenicama i svijećom prva ulazi u sobu, a za njom pošto plate s k e l u, i ostali svatovi. U sobi svi posjedaju za stol. Prije večere pije se rakija, a dok se večera, rakija i vino. Večera se najčešće sastoji od telećeg paprikaša, svinjskog pečenja te raznovrsnih kolača. Za vrijeme večeri stižu od mladenkine kuće pogačari (kažu im i p o d i č i), a ime su dobili po tome što se govorilo da je za njih ostalo samo suhe pogače, jer su svatovi dok njih nije bilo, već sve pojeli. Poslije večeri na kumov poziv: »Dar!«, mladence darivaju, u čemu prednjače mladenkini roditelji i rodbina. I ostali svatovi trude se da svojim prilogom budu zapaženi. Kumov poziv se ponavlja, što on popraćuje svakojakim šalama, a to čine i ostali svatovi. Kada je darivanje konačno gotovo, kum prebroji skupljeni novac, našto mladenka pruži ruku i sa hrpe zagrabi onoliko koliko u šaku stane, i to je njeno. Uz novac darivaju se i odjevni predmeti, kućanske potrepštine i slično. Sada nastaje veselje praćeno svirkom i plesom, i to potraje do jutra. Tada mladenka skida svoj vijenac, a žene iz mladoženjine rodbine povežu joj glavu maramom. Nakon toga odvedu je na bunar gdje se mlada umije. Svatovsko veselje nastavlja se cijelog tog dana. Uvečer se svatovi raziđu i time je pirovanje završeno.*

Od običaja u povodu smrti poznat je onaj kad umrlom stavljaju u lijes popudbinu u obliku novčića. Običava se da se mrtvome stavi u lijes i njegov molitvenik. Naricanja ili z a p e v a n j a kod

* Vrijeme svatova bilo je u pravilu u kasnu jesen, a posljednji mogući, s t r a ž n j i d a n svadbe bila je sv. Katarina (25. XI).

kečanskih Hrvata bilo je samo u najstarije vrijeme njihova boravka u Banatu, o čemu se dosada nije sačuvalo tragova. Dok m r t a v e c leži u kući na odru, dolazi se k njemu na č u v a r i j u. Sva rodbina naime, te prijatelji i prvi susjedi, sjede u sobi gdje je mrtvac. Do pola noći sjedeći uz nj priča se o svemu i svačemu, a od pol noći muški se svijet uz priču i časti rakijom. Do danas se zadržao trag vjerovanja po kojemu mrtvac stražari na ulazu u groblje sve dotle dok ga ne smijeni slijedeći umrli kojega tu ukopaju.[50]

Žalost za mrtvim traje šest tjedana, kad se u crkvi služi zadušnica. Ovo se može ponoviti i 6 mjeseci odnosno godinu dana nakon smrti. Nakon zadušnice svi koji su joj pribivali idu na groblje gdje obave molitvu, a s groblja se upute kući umrloga jer je njegova obitelj sve pozvala na p o m a n u. Prisutni se počaste kolačima i pićem. Običaj držanja podušja preuzet je od pravoslavnih Rumunja. Običaji u povodu smrti prakticiraju se u većini i danas.

Uprkos činjenici što je uprava gospoštije u Biledu već prvih godina po doseljenju Hrvata u Keču imala, svog liječnika (ili bar ranarnika), a 1805—1806. bio je to Felix Augustinus Scheitz (chirurgus dominalis), koji je za navedeno razdoblje primio plaću u iznosu od 200 forinti,[51] usprkos tome dakle, možemo reći da je zdravstena zaštita svekolikog tamošnjeg stanovništva bila u prošlom stoljeću nedovoljno razvijena.

Naš se čovjek u Keči suprotstavljao raznim boleštinama pripremanjem i uzimanjem svojih vlastitih ljekarija. Iskustva pučkog liječenja donesena iz pokupskog zavičaja primjenjivala su se i u novom kraju, a preuzimani su i lijekovi koji su među narodom u Banatu bili otprije uobičajeni. Tako je ljekovitom biljkom smatran crveni luk koji se i pečen u kriškama tako stavljao na čir da bi izvukao gnoj i ubrzao zacjeljenje. Istoj svrsi služilo je i ze-

[50] A. Messner-Sporšić: *Dodatak*, Isto, str. 237.

[51] *Acta oeconomica — Dominium Banaticum*, vol. CLXXV, 1805, Quittung Nr. 220.

Svjetiljka koja se uoči Dana mrtvih nosi na groblje da bi tu noć i sutradan u njoj gorjela svijeća. Snimljeno kod Franje Mikšića-Hodija 1981. g.

čje salo kojim se čir namazao i potom previo. Bol u želucu ublažavana je uzimanjem čaja od kamilice. Čaj se kuhao i od brkova (tučkova) klipa kukuruza na stabljici, i pio se da umine bol u bubrezima. Proljev se zaustavljao tako da se pio čaj od dunje, od ploda a i lista, ako ga je bilo. U istu svrhu pilo se i ulje od bundevina sjemena i drugih uljarica. Rakija, posebno komovica, upotrebljavala se u liječenju višestruko. Njome su se »jačale« žene kad ih je znalo zaboljeti u trbuhu, a oblozi od komovice blagotvorno su djelovali na otok. Komovica je služila i za masažu. Vidjeli smo da se bijeli luk jeo s medom na Badnjak uveče da čovjeka ne bio bolio vrat, pa ga stoga možemo smatrati kultnim jelom.[52] Infekciju na koži malog djeteta liječile su majke tako da su ga, nakon pečenja kruha, stavljale u još toplu peć. Reklo se da će se dijete tako »očistiti od šuge«.

Narodna medicina imala je svoju primjenu u Hrv. Keči i u liječenju domaćih životinja, jer su se sve do početka ovog stoljeća time bavili sami gospodari ili pak pojedinci iz sela ili okolice. Svi su se oni više ili manje razumijevali u pripremanje narodnih ljekarija i davanje oboljeloj marvi. U liječenju najviše se pažnje posvećivalo konjima, zatim govedima, a malo ili nikako svinjama i ovcama.

Ako je konj patio od k o l i k e, zajahao ga je odvažan jahač i uzagrapce potjerao da se životinja dobro istrči i iznoji, pa se vjerovalo da je tada prestajala bol. Znali su i zapaliti staru krpu te je staviti konju pod nos da udiše taj dim.

Kad konj nije mogao mokriti, metali su na vanjski kraj mokraćnog kanala mljevene ljute paprike. Mislilo se da će njeno djelovanje nadražiti životinju na mokrenje.

Konja bolesnog u noge liječili su tako da su narijetko umijesili ilovače i dobro je ispolijevali octom. Potom su tom mazi oblijepili noge do koljena i naviše. Ovi oblozi mijenjali su se više puta na dan.

[52] Vladimir Mitrović: *Narodna medicina kod Hrvata u srednjem Banatu*, »Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena«, JAZU, knjiga 47, Zagreb 1977, str. 350—351.

Zagnojeno konjsko kopito liječio je potkivač — k u r š m i t. On je kopito obrezao sve do oboljelog mjesta, očistio ga i u tu ranu stavio kučina natopljenih u terpentinu ili posutih modrom galicom stucanom u prašinu. Ove zahvate vršio je još i nakon I svjetskog rata kečanski kovač i potkivač Jure Žunac, rodom iz Boke, koga su stoga zvali majstor Boko.*

Posjekotinu na nozi kod konja ili goveda isprali su vodom u kojoj se skuhala stabljika ili bobičasti plodovi kurjačke jabučice (pogančeve trave) i ranu potom previli krpom.

Kad je gospodar opazio da mu konj jako suzi ili da slabije vidi, npr., zbog mrene na oku, stucao je u avanu najprije komadić stakla, a potom i šećera. To je onda stavio u cjevčicu od trske i upuhao u bolesno konjsko oko.

Kravu koja se nadula jer se prejela zelene djeteline ili trave, pokrili su mokrom ponjavom i po njoj stalno sipali vodu. Znali su je napajati i vodom s otopljenim vapnom ili pak davati joj da pojede više mućaka.

Slinavku i šap na govedu liječili su tako da su na jedan kraj štapa omotali kučine i njih natopili mješavinom octa i sitno narezanog bijelog luka. Time su mazali goveđa usta i gubice i druga oboljela mjesta.

O nošnji kečanskih Hrvata i Hrvatica u prvim decenijima po doseljenju u novi zavičaj nemamo sasvim točnih podataka. Naime, već oko 1900. nose muškarci odjeću poput Mađara, a taj je utjecaj vidljiv i na tadanjoj ženskoj nošnji. Zna se međutim da su pokupsku nošnju nosili djedovi današnjih osamdesetgodišnjaka, od svoje mladosti, a bili su rođeni tridesetih i četrdesetih godina prošlog stoljeća. Muškarci su tako ljeti nosili široke lanene gaće i duge košulje r u b a č e, sa širokim rukavima, sve tkano u kući. Na nogama su imali opanke,

* Igrajući se pred njegovom k o v a š n i c o m, djeca su vikala: »Majstor Jure kuje, daleko se čuje.«

a na glavi šešire. Zimi su navlačili hlače i kapute, te obuvali čizme. Momci su, pri kraju prošlog stoljeća, počeli nositi uske hlače, bogato tkane košulje, te prsluke (p r u s l j u k e) s limenom dugmadi. Za remenom kojim su se opasivali bila je zataknuta maramica. Sare njihovih čizama bile su na rubu ukrašene, bile su to čizme n a b i r a n g e. One su stajale i do 18 forinti. Na glavi je taj momak imao šešir, ispod kojega je na čelo padao pramen uredno počešljane kose. Šešir je obično bećarski naherio. Stariji muškarci, te oni srednje dobi, pušači, imali su lule s dugim kamišem i srebrnim poklopcem, a za one čiji je donji dio bio od bijele tvari slične porculanu, a ta bi s vremenom požutjela, reklo se da su lule o d p e n e. Njima su se, što su bile žuće od upotrebe, njihovi imaoci više ponosili.

Od dijelova stare ženske nošnje spominje se o p l e ć e, što je gornji dio rublja, zatim s k u t e, a to je podsuknja, r o k l j a ili suknja. te š p e n c e l, platneni kratki kaputić. D u š a n k a je kraća ženska košulja a oblačila se prije spavanja. Tada se na glavu stavljala i bijela platnena kapa na povez ispod brade. Ljeti su žene preko ramena ogrtale šarenu svilenu maramu, a zimi su oblačile b u n đ u r, kratki ogrtač od crne svile, ispunjen vatom, s rubovima opšivenim crnom kožicom. Na glavi su žene uvijek imale maramu, a obuvale su cipele.

Na gubljenje običaja i nošnje utjecalo je intenzivno komuniciranje kečanskih Hrvata s pripadnicima ostalih nacionalnosti banatskog prostora, odlasci hrvatske djece u škole izvan mjesta,* udaje hrvatskih djevojaka za pripadnike drugih narodnosti, odlasci kečanskih Hrvata u zanimanja izvan poljodjelstva te nastajanje novih zabavnih sadržaja.

Sjećanje na većinu iznesenih običaja živi još samo u svijesti malog broja osamdesetgodišnjaka

* 1908. bilo je u internatu realke u Segedinu šestero djece Mikšića iz Hrv. Keče.

Na ovoj slici iz 1903. g. (Tijelovska svečanost) razabire se da kod muškaraca stare nošnje nema, a da su njeni ostaci kod ženskog svijeta još prisutni.

Šimo Mikšić-Vincekov s lulom svog pradjeda Vinka. Snimljeno u Vršcu 1979. g.

koji su ih u mladosti dijelom držali ili pak od svojih starih o tim običajima slušali. Djeca tih osamdesetgodišnjaka imaju o običajima prethodnih naraštaja nepotpunu predodžbu, a unučad jedva da o toj običajnoj baštini išta zna.

Uzmak i nestajanje najvećeg dijela običaja među Hrvatima u Keči na svoj je način doveo do osiromašenja hrvatskog identiteta sela.

KEČANSKI GOVOR

Od baštine koju su im namrli njihovi pokupski pradjedovi očuvali su kečanski Hrvati do danas, uglavnom, samo svoj govor. I u naše dane govori stariji i srednji naraštaj, u međusobnom ophođenju, kajkavski. Domaća kajkavština s natruhama štokavštine banatskih Srba, u isključivoj je upotrebi u obiteljima, u međusobnom razgovoru na ulici i drugdje, te dijelom i u crkvi.[53] Mladi svijet i djeca, pod utjecajem škole, gdje se naš jezik više ne uči, te drugih činilaca, služi u međusobnom razgovoru i rumunjskim, našto ih stariji prijekorno opominju: »Kaj sad Orvati, a divanite po rumunski!«

Kečansku kajkavštinu treba promatrati kao sastavni dio hrvatskog kajkavskog govora kojim se služe potomci pokupskih Hrvata i u Boki, Neuzini i Radojevu (prije Klarija) u jugoslavenskom Banatu. Dok se u kajkavskom govoru ova tri sela osjeća jaka tendencija izjednačavanja s govorom tamošnjih štokavskih Srba, životne prilike u Keči koja je već skoro 60 godina u sastavu Rumunjske, utjecale su na razvoj toga govora nešto drugačije. I u kečanskom kajkavskom govoru prisutni su utjecaji

[53] I. Brabec: *Hrvatski govori u Banatu*, Zagreb 1972, str. 258.

banatske štokavštine, ali u nešto manjem opsegu, a zapaža se i svojevrsna tendencija vlastitog konzerviranja, uz povećanu prisutnost rumunjskog utjecaja u leksiku.

Primjere današnje kečanske kajkavštine iznosimo u slijedećoj domaćoj priči i u tri anegdote.[54]

NE DAJ SE POZOJEVIĆ!

U našu komšijsku Klariju bili su Pozojevići ko u Keču Mikšići, pa se naši stari rugali Klarincima: »Ne daj se Pozojević!« O tome ima i jedna lepa istinita privopest.

Homa u blizinu Klarije je bilo veliko imanje grofa Čekonića, 89.000 jutara. Tam su išli i naši Kečani, a osobito Klarinci, da zaradidu. Sejali su kukuruz napole i iz trećega, i bilo tam uvek zarade za siromake, pa je tu onda i izišla rečenica: »Malo radi, pošteno kradi, pa Bok pomaže«. Osobito je bil bogat hotar za divljačinu, bilo je puno zeca, samo jedan put se godišno lovilo, puno jarebica i fazana, pa su naši Pozojevići bili dosta raubšiceri. Osobito zimi, kad je sneg bil, onda su grofovi brižljivo ranili tu divljač. Zece i srne ranili senom, a za jarebice i fazane pravili su male kupe od tuluzine i očistili sneg i tam mećali žito za jesti. Onda su Pozojevići išli noćum na čekanje zeca, pa bi kojeg ulovili a bi napunili torbu od toga žita da bi jedva vukli do kući. U siromašnim obiteljima je bilo mesa za decu, kad je mogel koj zec dojti, a kad je palo više zeca i po koja srna, onda je nadošla rečenica: »Evo ženo, kuvaj, peci, a i prodaj i kupi masti!«

Bil je tak optužen jedan Ivić Pozojević da je lovil kradom. Grof je imel svojega fiškala, zval se Babić, i on je bil Orvat.[55] Pa pozove Babić Ivića da se prijavi u njegovoj kancelariji. Pozojević nervozen kaže: »Boga mu njegvoga, budem ja pokazal njemu!« Bilo je to zimi. Pošel Pozojević, a pod bekeš iznutra u žep je metnul jeden veliki nož da mu se kraj vidi ispod bekeša. Ulazi u kancelariju besen pa još iz rukama u žep razotkriva bekeš da bi se nož bolje videl. Babić ga mirno ispituje, al se Pozojević ne da, oštro larma i se pravda. Babić izvadi maramicu i iz ladice pisaćeg stola mali revolver pa ga lepo iz maramicum čisti i briše. Nato se Pozojevićev bekeš smiril i na njegovom nožu se omekšal oštrec, pa i on sam se smekšal da su se lepo pomirili. Pozojević plati malu globu i obeća da više ne bude lovil. Od onda je ostalo: »Ne daj se Pozojević!«

[54] Pismeno priopćenje Adama Mikšića-Hodija autoru, siječanj 1979.

[55] Bit će da se ovdje radi o Jožefu Babiću, r. 1848., čiji rod vuče lozu iz varaždinske županije, a bio je pravnik u upravi imanja spomenutog grofa Csekonics Endre, r. 1846. Vidi Borovszky Samu, Isto, str. 534.

BOKINSKE ŠALE

— Mrela jednom čoveku punica, pa on otišel k popu da ju sarani. Pital je popa pošto je bude saranil. Pop je rekel: »Ako u reverendu, onda dva forinta, ako u rubaču, onda jeden forint.« On će popu: »Molim vas, saranite je samo u gaće, ja sam siromak.«

— Isto je ovaj išel u dućan da si i on kupi crnu pantliku, znak žalosti. Dućandžija mu pokazuje više fela, širije i vuže pantlike. Kaže on dućandžiji: »Ja ne razumem u te patlike kakve to trebadu, širije ili vuže« Ovaj mu razjašnjava koj kak žali takvu pantliku kupi. Koj žali mlogo, taj kupi širiju, koj žali manje, taj kupi vužu pantliku. A on će: »Onda molim dajte mene jeden crni konec!«

— Kratko vreme posle svabde kaže ćaćko svom nuku: »Iz svircom si nam dopeljal toga vraga u ižu, a koj nas vrag bude kurtalisal od nje?«

Od glasovitih karakteristika kečanske kajkavštine spominjemo postojanje glasa *l* na kraju riječi i sloga: Bil je tak optužen jeden Ivić Pozojević da

je lovil kradom.[56] Anče je moja zalva. Glas jat izgovara se kao *e*: U starije doba bilo je mlogo zapevanja mrtvaca. No, na tom se mjestu vidi i glas *i*: U Orvatsku Klariju išlo se prik vinograda. Suglasnički skup *šć* očuvan je: Mladoženja se oprašća od roditelja. Prisutan je i skup *jt* i *jd*: Svi moraju prejti skelu. Baba pazi da negdo ne prejde mladencima put. Uobičajeno je gubljenje krajnjeg *i* u upitnoj i odnosnoj zamjenici: Koj je uvatil loptu, ide šorati. Susreće se pojava sekundarnog suglasnika: Homa budem došel. Poluglas se reflektira kao *e*: I dendenes divanidu orvatski. Nema sibilarizacije: Sredu zajtra idu momki da pepelidu devojke. Ispred početnog *u* stoji protetsko *v*: Ja te tak vučim.

U oblicima zapaža se nastavak —*du* u 3. licu plurala prezenta: Tam su išli i naši Kečani, a osobito Klarinci da zaradidu. Budućnost se kazuje futurom egzaktnim: Pital je pošto je bude saranil. U dativu jednine sačuvao se stari nastavak —*e*: Onda molim dajte mene jeden crni konec. U instrumentalu jednine karakterističan je nastavak —*um*:, a u istom padežu jednine —*om*, dok prijedlog *sa* s tim padežom poprima oblik *iz*: Gdo je iz menum? Iz svircom si nam dopeljal tog vraga. Lokativ je zamijenjen akuzativom: Ako u reverendu, onda dva forinta, ako u rubaču onda jeden forint.

Veznik *ako* u pogodbenoj rečenici u svezi je s *da:* Ako da budem imel prilike posetiti Turopolje... Povratna zamjenica stoji ispred glagola: .... oštro larma i se pravda. Negativan oblik prezenta od glagola biti skraćuje se: Nikakav toček ni se smel okrećati. Nekad je neskraćen, ali ga razdvaja povratna zamjenica: Ni se je mlogo toga verovalo.

Priloženi rječnik sadrži velik broj kajkavskih riječi koje su sastavni dio leksičkog fonda ovog govora, kao i dosta tuđica preuzetih iz mađarskog, njemačkog, rumunjskog i turskog jezika. Prisutnost

---

[56] I. Brabec: Isto, str. 258.

riječi preuzetih iz štokavskog govora banatskih Srba također je vidljiva.

A

ajgir — pastuh
ajziban — vlak
alvija — dvorište
aljina — odjeća
akov — mjera za tekućinu (56 l)
aršov — štihača

B

babuš — baka
balvan — uzdužna vezna greda
barok — mjesto skupsljanja mladeži
baroš — veliki čekić
baskija — letva
bekeš — kaput podstavljen kožom
bicek — nerast
bik — parni stroj (vršalice)
biranga — ukrašena poruba na sari
birt — gostionica
biti rad — voljeti
blazina — perina
Bokinec, Bokičanka — stanovnik, stanovni, ca Boke
bokter — noćni čuvar sela
brez — bez
brićeš čakšire — jahače hlače
brigader — brigadir
bunardžija — kopač bunara
bunđur — ženski vatirani kaputić

C

cepljiga — kraća daska
cirkva — crkva
cucek — pas
cujka — rakija
culo — svežanj u marami
cvetlje — cvijeće

Č

čakanec — čekić
čamov — jelov, borov
čej — rafija, liko
čep — šiljati dio roga koji ulazi u gredu
čera — jučer
čerešnja — trešnja
čerez — zbog
čiga — kolotur
čikov — vrsta ribe
čokanec — čaša od 0,5 dl
črep — crijep
čunek — čunak
čuvarija — sjedenje uz mrtvaca

Ć

ćaćko — djed
ćošek — ugao
ćokati se — udariti (šaranim) jajima
ćurka — pura
ćurkan — puran

D

de — gdje
dečkerec — dječačić
dendenes — dandanas
delba — dioba
denje — bdijenje
deska — daska
deteljina — djetelina
diskuerati — istanjurati zemlju
divaniti — razgovarati
divljačina — divljač
dlanj — dlan
doba — dreš (vršalica)
dojti — doći
dolma — nasip
dolov — ormar, komoda
dopeljati — dovesti
drupčenik — amište
dušanka — ženska spavaća košulja

DŽ

džak — vreća

Đ

đanta — torba, taška

E

elevator — stroj za dizanje slame
engrešeminte — umjetno gnojivo
erbovati — naslijediti

F

faklija — luč
fašnjak — poklade
fela — vrsta
ferma — državno gospodarstvo
fiškal — advokat
fiže — u kući
fletno — okretno
flinta — puška
flotant — prolazan
friško — brzo
frtalj (frtaljek — mjera za žitarice (12.5 kg)
furt — stalno, neprestano

G

gašnjak — svitnjak
gepl — vršalica na ručni pogon
gilt — vrijedi
gornjik — poljar
gospon — učitelj
gosponka — učiteljica
gradina — vrt
gradinica — dječji vrtić
graja — građa
grebenj — naprava za čišćenje stučenog lana
greblje — grablje
grobljar — grobar
grojzd — grozd
grojzde — grožđe
gromila — hrpa, mnoštvo
gumba — dugme
gumbica — dugme na košulji
guvno — gumno

H

hajcer — ložač parne vršalice
halat — alat
hasna — korist
herđav — loš
homa — odmah
hotarica — umjetna uzvisina između dva hatara
hura — ophod selom uz klicanje

I

ikona — fotografija
iti — ići
izlaz — seoski pašnjak
iža — kuća
iža (velika iža) — družinska soba
ižica — manja stambena zgrada u dvorištu

J

jauzina (četrsat) — obrok oko 4 h popodne
jedared — jednoč
jeden — jedan
jeftika — tuberkuloza
jel — jer
jeterva — jetrva
jopet — opet
južina — ručak

K

kaca — uređaj kod kopanja bunara
kačka — dječja igra
kalašun — kolač sa sirom
kanaper — kanapa
kaštel — dvorac
katana — vojnik
kesno — kasno
kibla — mjera za težinu žitarica (50 kg)
Klarinec, Klaričanka — stanovnik stanovnica Klarije
klasa — razred (u školi)
klopinja — otučak
klup — klupa
knez — općinski načelnik
kočina — staja za svinje
koj — koji
kolečka — ornice
kolektiv — poljoprivredna radna zadruga
komora — smočnica
končed — godišnji odmor
koperativa — zadružni dućan
koperta — ponjava za prekrivanje kreveta
korobač — pleteni bič
korombačiti se — poigravati se (konj)
koruš — kor
koser — kosir
kota — poljoprivredni višak koji se otkupljuje
kotarka — kukuruzana
kotel — kotao
kovašnica — kovačnica
krastola — velika žlica

kršćenje — krštenje
kulko — koliko
kulje — pečeni (kuhani) kukuruz
kupa — kup kukuruzovine
kuršmit — potkivač koji se razumio u liječenje konja

L

lada — sanduk
lagacko — polagano
lakomec — lakomac
larmati — vikati
lenija — sporedni put u polju
levek — lijevak
leto — godina
linje — rublje
lokotenent — poručnik
lopar — okrugla lopata kojom se stavlja kruh u peć
lotre — ljestve

M

mačka — letva koja učvršćuje par rogova
maćija — maćeha
majka — baka
maniti — ostaviti
mašina — automobil
mekanik — mehaničar
meljačina — meljava
merica — mjera za težinu žita (25 kg)
meša — misa
meša (Velika i Mala Meša) — Vel. i Mala Gospa
mlogi — mnogi
moker — mokar
molovati — slikati
motoruga — gredica u velikom kolu suvače
mrtavec — mrtvac

N

nabivaćka — starinska puška
nabivati — nabijati
nadra — njedra
najti — naći
naslikovati — naslikati
nataroš — bilježnik
negdo — netko
nekaj — nešto
nemeš — mali plemić
Neuzinec, Neuzičanka — stanovnik stanovnica Neuzine
nevesta — snaha
nićanice — niti (dio tkalačkog stana)
nigdo — nitko
noćum — noću

NJ

njeov — njihov

O

ocuciti se — ošteniti se
odaja — salaš
ode — ovdje
okrećati — okretati
oljba — mjera za tekućinu (3/4 l)
ombar — hambar
ondak — onda
opleće — gornji dio ženskog rublja

opreti — otvoriti
opsega — drveno kru-
nište bunara
oraj — orah
oritek — štap sa željeznim produžetkom za čišćenje pluga u oranju
Orvat, Orvatica — Hrvat, Hrvatica
oštrec — oštrica
ošvica (krogla) — ovratnik
otec — otac

P

pajvan — uže za vezanje voza
pajta — zgrada gdje se suši duhan
palonjati — skupljati pokošeno žito u snopove
pantalone — hlače
paor — seljak
paor (zemlje) — 36 jutara
pašaport — pasoš
pena — fina tvar za izradu donjeg dijela lule
pendžerek — prozorčić
petelj — pijetao
piktor — slikar
plevara — zgrada u koju se sprema pljeva
podigati se — podizati se
pogačar (podič) svat s mladine strane
pogajati se — pogađati se
poganec — bolest kravljeg vimena
poharati — opljačkati
poištvo — pokućstvo, namještaj
pomana — karmine
pomošnica — uzdužna motka na kolima s vozom
popevati — pjevati
popika — dječja igra
popiknuti se — spotaći se
porka — dječja igra
posel — posao
poša — kravata
pralić — zubac u velikom kolu suvače
pražetina — kajgana
prdačiti se — rugati se
prdačljiv — podrugljiv
prečaga — poprečna motka na kolima s vozom
preja — osnova na tkalačkom stanu
prekljica — letva u vrhu krova suvače
pridati — predati
priko — preko
prikosutra — prekosutra
pripovedalnica — pripovjedaonica
prošća — daska u plotu
prošencija — procesija
presljuk — prsluk
putanjica — staza

R

raboš — zarez
raca — patka
raspršćati — raspršiti
raubšic(er) — krivolovac
ravnik — lemeš
rendov — blanjalo
ridikil — ženska torbica
risar — radnik koji radi u ris
ris — nagrada u naravi (o žetvi i vršidbi)
roklja — suknja
rogi — držci na plugu
rubača — košulja
ruda — vodoravni dio đerma
rušnjik — ručnik
ruvo — odjeća

S

se — sve
sediti — stanovati
senjara — sjenik
sestrica — sestrična
sigrati se — igrati se
simo — ovamo
skažnja — kazivanje određenih riječi
skute — podsuknja
sneja — snaha
snevati za — sanjati o
snočka — sinoć
snubok — provodadžija
sokak — seoska ulica
Srbljin — Srbin
steklo — staklo
stražnji — posljednji
streliti — ustrijeliti
strefiti se — dogoditi se
striče — stric
strinka — strina
stupa — sprava za tučenje lana i konoplje
sunkalo — prostor u trijemu
sustati — umoriti se
suvača — mlin na konjski pogon
suvarač — mlinar u suvači
svabda — svadba
svaja — ženina sestra
svak — svajin muž
sveker — svekar
svetek — blagdan

Š

šantav — šepav
šari — šaren
šćipati — štipati
šipka — motka za izvlačenje vode iz bunara
škrebetaljka — čegrtaljka
šopra — zgrada s kolnicom, pljevarom i sjenarom
šorati — udarati loptu lopaticom
špencel — ženski platneni kaputić
šmarc — pulover, vesta
špital — bolnica
štacija — kolodvor
štafir — djevojačka otprema
štalog — staja
štegnje — stepenice, stube

šteti — htjeti
šušter — postolar

T

tak — tako
tal — miraz u zemlji
tamoka — tamo
tato — otac
tenek — tanak
testera — pila
tetec — tetak
tocilo — brus na nožni pogon
toček — kotač
tokolokati — udarati drvenim čekićem o dasku
tratament — liječenje, terapija
treći, u izrazu iz trećega — obrađivati zemlju na trećinu
trice — posije
trijer — vijalica
trlica — sprava za čišćenje stučenog lana
trošilica — sprava za drobljenje grožđa
trščak — predjel obrastao trskom
trzalo — trzalica (za tamburu)
tudaj — tuda
tuliko, tulko — toliko
tuluzina — kukuruzovina

U

ulište — starinska košnica
upreg — četiri vola u oranju
uprepastiti se — uplašiti se
ušor — ušur
utrkevati se — utrkivati se
uvatiti — uhvatiti
uzivati se — oglasiti ženidbu (udaju) u crkvi
užina — ručak

V

vakance — školski praznici
vama — carinarnica, carina
vane — napolju
vedera — razglednica
vedro — vedrica
vek — uvijek
venec — vijenac
verš — stih
vila — rašlje đerma
vitrior — petrolej
vojsek — vosak
votezerati — glasati
vratonca — ulazna vrata u dvorište
vrći — staviti
vrteno — vreteno
vučiti se — učiti
vuho (vuvo) — uho
vujna — ujna
vujo — ujak
Vuzem — Uskrs
vuže — uže

Z

zableknjen — zaprepašten

zaglavek — željezni klin za cijepanje klada
zajmebože — uzvik (od za ime Božje)
zajtra — ujutro
zalva — zaova
zamusan — uprljan
zapevanje — naricanje
zdela — zdjela
zel — zao
zeti — uzeti

Ž

žerač — motka za poticanje vatre
žerelo — otvor u zidu kroz koji se iz kuhinje loži sobna peć
žganec — žganac
žižek (žižeg) — starinska svjetiljka na mast
žlijeb — rupa u gredi u koju ulazi čep roga

Hrvatska antroponimija u Keči sadrži uz hrvatska (kajkavska) osobna imena i mađarske, njemačke, a u novije vrijeme i rumunjske utjecaje. Najčešća su osobna imena, s umanjeničkim varijantama, ova: Adam-Ado-Adić, Andrija, Antun-Toni, Augustin-Gušti, Đuro-Đurica-Juraj, Jure, Juco, Eduard-Eduš, Franjo-Franjić-Franci-Ferenc-Fero-Ferko, Filip, Fridrih-Fricika, Gašpar-Gajo, Imbro-Imbrica-Imrić, Ivan-Ivica-Ivić-Ivi, Jakob-Jakić, Janko, Josip-Joško-Jože, Karlo, Ljudevit-Lacko-Lajoš, Matija-Mato, Nikola-Niki, Oto-Otika-Otuš, Petar-Perica-Petrić, Stjepan-Števica-Števika-Štefić-Stevo, Šimo, Tomo-Tomaš-Tomić, Valent, Vinko-Vince. Danas se događa da se taj Vinko piše Vichentie, Đuro, Gheorghe, Petar, Petru, Ivan Ion, a Franjo Francisc.

Ženska osobna imena: Aleksandra-Sanda, Ana-Anka-Anče, Antonija-Tonka, Barbara-Barica, Doroteja-Dora, Elizabeta-Beta-Betika, Emilija-Emika-Mila-Mimica-Ilka-Iluška, Franciska-Franci, Helena-Lela-Lelika, Hermina-Mina-Minka, Ivanka, Julijana-Julka, Katarina-Katica-Katalin, Lucija-Lucika, Magdalena-Magda, Marija-Marica-Mara-Mare, Olga, Otilija-Tilka, Rozalija-Roza-Roze, Veronika-Vera, Vilma. Broj hipokoristika i kod muških i kod ženskih imena vrlo je velik. Uočljivo je da broj svetačkih imena daleko nadmašuje narodna.

Hrvatska prezimena u Keči, od doseljenja Hrvata do danas, su ova: Bedeković, Berković, Bužan, Delimanić, Grajić, Jugović, Kaurić, Klobučar, Ku-

šević, Mikšić, Novaković, Murišan, Pozojević, Srbić, Šimunčić, Žunac i Žužić. Moguće je da je osim ovih prolazno egzistiralo još neko prezime.

U razmatranju značenja osnovne riječi možemo zaključiti da su od muških i ženskih osobnih imena, narodnih i svetačkih, izvedena ova prezimena: Berković (od Berko, Berislav), Jugović (od Jug), Mikšić (od Mikša), Novaković (od Novak), Šimunčić (od Šimun), Žužić (od Žuža, Suzana). Prezimena nastala od životinjskih imena: Pozojević (pozoj-zmaj, aždaja) i Žunac (žuna). Po zanimanju pretka izvedeno je prezime Klobučar, a patronim Grajić mogao je nastati od glagola grajati što izvorno znači govoriti. Prezime Bužan podsjeća nas na ime stare župe Bužani u današnjoj Lici, a Srbić na stari toponim Srb u istom kraju. Prezimena Kušević i Bedeković postoje u zapadnim hrvatskim krajevima već od 15, odnosno 16. stoljeća.[57]

Od riječi iz turskog jezika potekla su prezimena Delimanić (deli-hrabar) i Kaurić (kaur, tj. gavur-nevjernik, naziv za kršćanina) i Uzbašić, prvobitno Juzbašić (yüzbaša-zapovjednik nad sto vojnika). Prezime Murišan* izvedeno je od rumunjskog hidronima Mureşul (Muriš).

Vidjeli smo kako je grananje najbrojnijeg hrvatskog kečanskog roda, onog Mikšićevog, navelo vlasti da im daju nadimke. Kasnije su im nove nadimke nadijevali njihovi suseljani, jedni Mikšići drugima. U klasificiranju tih nadimaka možemo ih podijeliti u više grupa:

1. Nadimci nastali od osobnih imena ili etnonima: Adamov, Andresov, Antalov, Feračko, Gajin,** Đurin, Ivkov, Izidorov, Jakobov, Lacin, Lenardov, Mačev (od Mato), Petrakov, Perčev, Števin, Talijan, Vincekov, Vevin (od Stevo), Žužin. Nadimak Hodi nastao je od mađarskog prezimena, a Arađan od toponima Arad.

2. Nadimci potekli od riječi koje označuju privremeno ili stalno zanimanje, kao i vršenje neke javne ili druge funkcije: Kolarev, Kovačev, Kranjec*** (naziv za trgovca-pokućarca). Kureš (od lat. curator-skrbnik), Sučev, Šušter (od njem. Schuster-postolar), Vagner (od njem. Wagner-kolar).

3. Nadimci izvedeni od riječi koje znače fizičku ili karakternu osobinu: Belić, Brkačev, Crnić, Cvikereš, Langinus (prema lat.), Reulj (prema rum. rîu-zao), Rošulj (prema rum. roşu-crven), Rickeš (prema mađ. rücskös-hrapav), Šćopulj (prema rum. schiop-šepav).

4. Postanak nekih nadimaka nije jasan, no zajedničko je većini njih da su podrugljivi: Banjaš, Busija, Bomba, Coco, Kiflin (volio jesti pecivo), Mrcin (prema mrcina), Vrtin, Guguc. Nadimci od mila su Čičin i Čiko. Veći dio ovih nadimaka nosila je samo jedna osoba i nisu prenošeni na potomka, pa bismo mogli reći da su individualni.

Novi nadimci nastaju među kečanskim Hrvatima i danas. Oni zamjenjuju stare ili im se dodaju, pa neka obitelj ili osoba ima i dva i tri nadimka, od kojih je jedan u stalnoj upotrebi, a za ostale, one starije, zna samo stariji svijet.*

---

[57] *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika,* JAZU Zagreb, 1882—1976, dio 1—221, 237, 751, dio 3—382, dio 5—84, 835, dio 8—246, dio 11—325, dio 16—325, dio 16—187, dio 23—504, 532.

* U drugoj polovici prošlog stoljeća Kečani su s puta u Erdelj kamo su išli po drvenu građu, donijeli jedno napušteno malo muško dijete. Po rijeci Muriš kraj koje su ga našli dali su mu prezime. Današnji Murišani u Keči njegovi su potomci.

** Nadimci Gajin i Vevin odnose se na dvije današnje obitelji Kaurić.

*** Nadimak Kranjec nosi obitelj Klobučar.

* Od dva nadimka koja nosi Adam Mikšić-Rošulj-Hodi, novijeg je postanja ovaj drugi, a imenovani ga ima od oko 1904. kad su bili izbori za mađarski parlament. Kandidat Pirkner iza kojega je stajao grof Csekonics Endre imao je u Hrv. Keči pristaša među većim posjednicima. Njegov protukandidat bio je Hodi Gyula, a pristaše su mu bili srednji i siromašniji Kečani. Hodijev korteš je skupio u Orvatskom sokaku više dječaka, među njima i malog Adama, dao svakom po krajcar i crveno pero, znak svoje stranke, a oni su nato išli po selu i vikali: »Abzug Pirkner, elyen a Hodi! »Tuda je naišao jedan od Pirknerovih pristaša i potjerao dječake, a maloga Adama Mikšića-Rošulja prekorio riječima: »Ti Hodi!«

Nazivi u rodbini najvećim su dijelom hrvatski. Djeca kažu ocu *tato*, a majci *mama*. Stric je *striče*, a njegova žena *strinka*. Očeva sestra je *teta*, dok je njen muž *tetec*. Majčinog brata zovu *vujo*, a njegovu suprugu *vujna*. Djed je *dedo*, *ćaćko* ili *ćaća*, a baka je *majka*, kadšto *babuš*. Žena zove muževu sestru *zalva*, a žene dvojice braće su *jeterve*. *Svaja* je ženina sestra, a njen muž je *svak*. Muško dijete sina i kćeri je *nuk*, a žensko *nuka*.

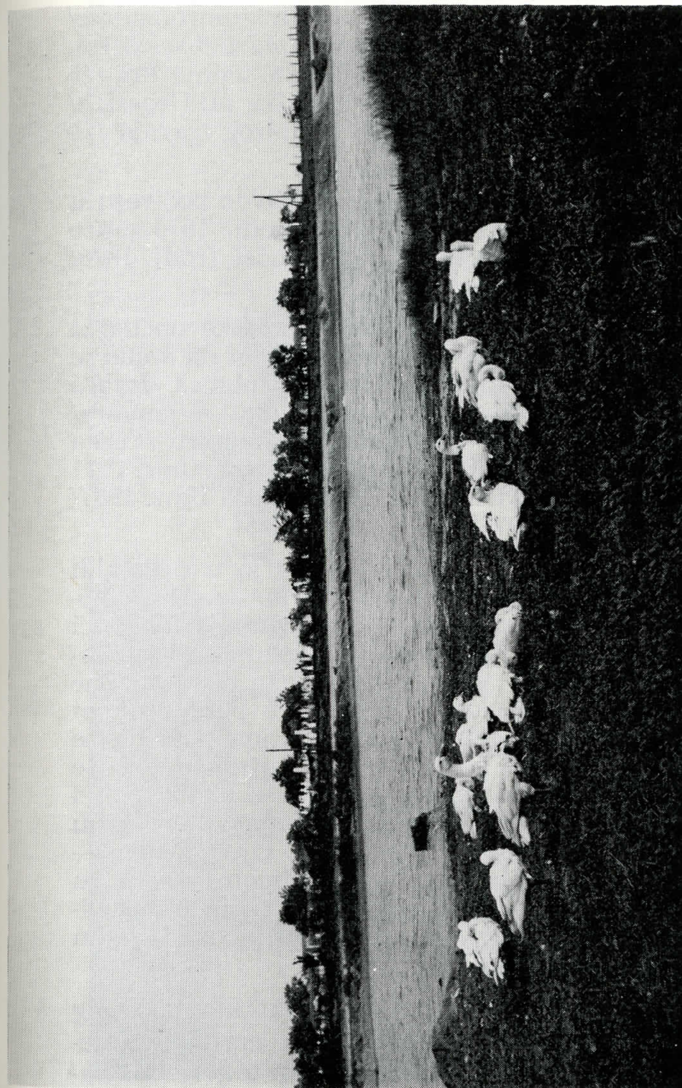
Toponimija u Keči nije osobito bogata. Čestice nekadanjeg kečanskog hatara nazivaju se ovako: Begija, Bunefikacija, Brinzov, Gar, Grčka bašća, Izlaz, Kanal, Kod Bužanke, Kukuska unka, Kurjačka greda, Kurjačko, Kut, Lap, Maksina greda, Planišće, Prekanala (preko kanala), Prekaj (preko ajzibana), Stari Jetin, Stepenjasa, Šurka, Trnova greda. Ako ovima dodamo nazive dviju hrvatskih ulica, Orvatski sokak i Mačev kraj, te nazive dviju bara, Cvikerešova bara (po nadimku Ota Mikšića-Števinog, zvanog Cvikereš) i Čikina bara (po nadimku Števe Mikšića-Kureša, koji je nosio i nadimak Čiko), onda je ovdašnja toponimija iscrpljena.

Grobni natpisi na hrvatskom groblju u velikoj većini su na našem jeziku. Pravopis starijih natpisa pod utjecajem je mađarskog, što je posljedica navike klesara koji je bio u većini slučajeva Mađar. Završetak našeg prezimena *-ić* bilježi se u starijim natpisima prema latinskom kao *-ich:* Uzbasich, i u novije vrijeme prema rumunjskom na *-ici*: Mixici.* Suglasnički skup *-kš-* bilježi se sa *x* (Mixich, Mixici), što je imalo za posljedicu da nosioci tog prezimena sebe prezivaju Miksić.

Spomen na jednog Kaurića iz prvog naraštaja koji se rađao u Banatu čuva ovaj grobni natpis: Ovaj (spomenik podiže) Mixich Katalin-Števin nyenom) ocu Kaurich Vincze (1810—1860) Laka mu zemlja bila.

Na visokom biljegu od crnog mramora čita se: Ovde počiva u miru /Fricika/ pl. Uzbasich /rođen/

* U starijim ispravama pisalo se ovo prezime i Mixits, a danas i Micsici. Prezime Kaurić piše se Kaurici (Caurici), prezime Žunac Junat, prezime Grajić Graici, a prezime Klobučar Klobucear (Clobucear).

Pogled na Cvikerešovu baru, na južnom kraju Orvatskog sokaka. Snimljeno 1979. g.

godine 1842 11tog veljače Februar /umro/godine/ 1894/ 9tog lipnja Juni /i/ Barbara /pl./ Uzbasich /pl. Mattanovich /umrela/ godine 1895 26. srpnja Juli /živila 76 godina/ Laka im zemlja /Tilka pl. Uzbasich/ /rodj. pl. Mixich/ umrela 1903 god 4tog travnja /živila 63 leta/.

Noviji su natpisi kraći, na pr.: Ovde počivaju u miru /Mixich Aleksander-Mačev/ rodj. 1870 umro 1938 /i supruga Mixich Ana rodj. Sučev /rodj. 1876/ Laka im crna zemlja.

Obitelj dugogodišnjeg kneza hrvatske općine u Keči počiva u grobu s kamenim križem na kome je crnim slovima zabilježeno: Ovo je grobnica /Imbro Mixich/Vincekov/ Rodj. 1856te godine 4 januara/ /Umr. 8. Sept. 1936/ Ovde počivaju u miru /Ćerka Mare Mixich/ Rodj. 1885te godine 8 Sept. /Umr. 1921 godine 29 juli/ Mixich Imbro /Rodj. 1888 Umr. 1957/ Mixich Iluška / Rodj. 1892. umr. 1965.

Naš jezik u Hrv. Keči prošao je u proteklih osamnaest decenija svakojaka iskušenja. U prošlosti na njega se bila okomila mađarizacija, dolazeći od države i crkve. Posljednjih decenija, nakon zatvaranja hrvatske škole i prestanka rada većine hrvatskih društava, on je u uzmaku pred jezikom većinskog naroda. Domaća kajkavština povukla se u Orvatski sokak i Mačev kraj, a najsigurnijom se osjeća u hrvatskim domovima. Tu se ona još drži u međusobnom komuniciranju članova hrvatskih obitelji, ali ipak ni tu nije njena riječ jedina — djeca i mladi znaju se u međusobnom razgovoru poslužiti jezikom na kojem uče u školi. Tada, vidjeli smo, trebaju očekivati riječi prijekora koje im upućuju stariji ukućani.

Presađena iz brežuljkastog Pokuplja i ravnog Turopolja kečanska je kajkavština narušena utjecajima štokavskog banatskog govora te jezicima naroda ovoga prostora. Usprkos svemu ona se održala. Njena životnost ne dolazi u pitanje zbog utjecaja koje navedosmo, pa ni razumljivog utjecaja jezika većinskog naroda, nego zbog sve manjeg broja življa koji se njome služi.

Nadgrobni spomenik Mikšić-Vincekove obitelji na hrvatskom groblju u Keči. Slikano 1978. g.

VEZE SA SUNARODNJACIMA

Veze kečanskih Hrvata, po vremenu doseljenja najmlađih naših sunarodnjaka u Rumunjskoj, sa karaševskim Hrvatima, sa šokačkim Hrvatima u Rekašu te sa danas već odnarođenim bunjevačkim Hrvatima u Radnji, novijeg su datuma, a one s Hrvatima u bližoj Čeniji započete su u starije vrijeme. Slabe veze s većinom sunarodnjaka posljedica su dislociranosti hrvatskih naseobina u Rumunjskoj, različitosti vremena kad su im preci u te krajeve stigli, te socijalnih razlika među njima u prošlosti. Od Keče do Rekaša ima, u istočnom pravcu, oko 60 km. Radnja leži oko 100 km Keči na sjeveroistok, dok su karaševska sela udaljena od Keče oko 160 km, a leže u istočnom pravcu. U starija vremena kad su ceste bile slabe, ove su udaljenosti bile znatne, pa je to svakako utjecalo na nepostojanje dodira Kečana sa svojim sunarodnjacima u tom kraju. Socijalni status kečanskih Hrvata, naročito do 1848, a i kasnije, omogućivao im je pristup u više slojeve tadašnjeg društva, na što šokački i karaševski Hrvati nisu mogli ni pomisliti. I ovo je bila zapreka u uspostavi i održavanju dodira među našim življem toga prostora.

Promotrimo li susrete kečanskih Hrvata sa sunarodnjacima u Radnji, sa sigurnošću možemo zaključiti da datiraju najkasnije od sredine druge polovice 19. st. Dok se u Hrv. Keči još na konjima vršilo, žurili su se Kečani da vršidbu obave do M a l e M e š e (Male Gospe, 8. IX) kako bi mogli poći u staro zavjetno proštenište Radnju. U hrvatskoj koloniji u mjestu Lipova osnovao je franjevac provincije Bosne Srebrene Marko Bandulavić misijsku postaju 1626. godine.[58] Kako su Lipova i Radnja susjedna mjesta koja dijeli rijeka Muriš, to se pod Lipovom zacijelo misli na Radnju. Na taj put dug 100 km išlo se prijekim cestama pješice u p r o š e n c i j i, procesiji, a nju su pratila zaprežna kola namijenjena onima koji su pješačeći obnemogli. To pješačenje trajalo je dva dana, a ono se održalo sve do II svjetskog rata. U Radnji su se kečanski Hrvati sastajali sa rekaškim i karaševskim Hrvatima. Ovo hrvatsko s h o d i š ć e, na kome su crkveni obredi vršeni na hrvatskom jeziku, imalo je ne samo religiozni nego i nacionalni značaj. Sigurno je da su se ugledniji Kečani u Radnji sastajali s Ivanom Gomilčevićem (1885—1934), predvodnikom radnjanskih Hrvata.[59] S pravom pretpostavljamo da su se tom prilikom vodili razgovori o tome kako u uvjetima što su ih nametali vrijeme i prostor očuvati nacionalnu posebnost. Običaj hrvatskog okupljanja u Radnji, u smanjenom opsegu, uz crkvene obrede na našem jeziku, živ je i danas.

Veze sa susjednim Hrvatima u Čeniji bile su sve do najnovijeg vremena vrlo žive. Neki kečanski Hrvati kupovali su u prošlosti zemlje u Čeniji, pa su se tamo i preselili. Bilo je slučajeva da su se neki Mikšići iz Keče u Čeniju priženili, pa hrvatskih obitelji s tim prezimenom još ima u tom mjestu. Čenijski Mikšići održavaju veze sa svojom kečanskom rodbinom i danas. Primjer za to je Šimo Mikšić-Reulj, čiji se djed, također Šimo, priženio u Čeniju 1872. godine. Uzbašići doseljeni u Čeniju iz Keče,

[58] E. F. Hoško: *Djelovanje franjevaca Bosne Srebrene u Slavoniji, Srijemu, Ugarskoj i Transilvaniji tijekom XVI. i XVII. st.*, Sarajevo 1979, str. 106—107.

[59] S. Krpan: *Ivan Gomilčević 1885—1934*, u publikaciji »Hrvatska narodna manjina u Rumunjskoj«, Zagreb 1980, str. 76.

Šimo Mikšić-Reulj iz Čenije (lijevo) sa svojim gostom Adamom Mikšićem-Rošuljem (Hodijem) iz Keče. Slikano 1979. g.

kao i Vučetići Brinjski, održavali su veze s hrvatskim obiteljima u Keči. Možemo reći da su veze kečanskih Hrvata sa sunarodnjacima u Čeniji proizlazile iz rodbinstva i posjedovnih interesa i nisu prelazile granice izvan toga.

Dodiri kečanskih Hrvata s našim življem u karaševskim selima bili su u ovom stoljeću uspostavljeni uzajamnim poznastvima pojedinaca. Tako je Kečanin Adam Mikšić-Hodi održavao žive veze sa župnikom u Ravniku drom Aleksandrom Berkovićem (1859—1937), rodom iz Neuzine, iz obitelji nekadašnjih hrvatskih predijalaca, porijeklom iz Brkiševina u Pokuplju.[60] Kako je ovaj imao udatu sestru u Hrv. Keči, to ju je posjećivao i tako širio krug poznanika među kečanskim Hrvatima. Svakako da se u Keči znalo njegovo ispravno djelovanje na nacionalnom planu koje se ispoljavalo u pomaganju hrvatskih škola u karaševskom kraju nabavom naših udžbenika iz Kraljevine SHS dvadesetih godina.

Kečansko-karaševske veze postojale su i tridesetih godina nakon sklapanja jugoslavensko-rumunjske školske konvencije. Već sam dolazak učitelja Ivana Peje iz Klokotića na hrvatsku školu u Keči potvrđuje postojanje sunarodnjačkih veza. Upravo njega odabrao je kečanski školski odbor za učitelja poznavajući ga kao Hrvata i dobrog školnika. To je bilo moguće ako se poznavala i sredina iz koje je Peja potjecao i dolazio. U to vrijeme naumili su kečanski Hrvati predati svoju konfesionalnu školu državi, kako bi ona uz primjenu duha i slova spomenute konvencije bila doista hrvatska. Tada Adam Mikšić-Hodi korespondira sa župnikom u Klokotiću Kurtom, »velikim narodnim rodoljubom«, jer su i Klokotićani iz istih razloga kao i Kečani, odlučili da svoju školu predaju državi.[61] Kečansko-karaševske dodire prekinuo je II svjetski rat, a nakon toga oni su se sveli na kontakte rijetkih Kečana sa znancima ili rođacima u selima karaševskog kraja.

Intenzivne veze s hrvatskim šokačkim ogrankom u Rekašu uspostavili su kečanski Hrvati tridesetih

---

[60] Pismeno priopćenje Adama Mikšića-Hodija autoru, 30. IV 1979.

[61] Isto, 16 X 1979.

godina našeg stoljeća. Namjera obiju strana bila je da se kao Hrvati što bolje upoznaju kako bi se zajedničkom akcijom djelotvorno suprotstavili nasrtajima odnarođivanja koji su dolazili od jačih i povlaštenih narodnosti u tom kraju. U mjesecu travnju 1936. gostovao je u Rekašu kečanski tamburaški zbor praćen od dvadesetak suseljana, te je pred rekaškom hrvatskom publikom, a i domaćim Nijemcima, izveo lijep program. 25. studenog iste godine, na sv. Katarenu, kad je Hrv. Keči god, uzvratila je veća skupina Rekašana posjet Hrv. Keči, pa je tom prilikom Joca Ćosić (1898—1965), tada učitelj na hrvatskoj školi u Rekašu, održao prisutnima predavanje o povijesti Hrvata u Rumunjskoj. Ovi su događaji imali odjeka i u matičnoj zemlji.[62] Dodiri kečanskih Hrvata s braćom u Rekašu zasnovani su i održavani isključivo u cilju poboljšanja položaja jedne i druge grane Hrvata u Rumunjskoj. Na to ih je navela životna realnost koja je održanju hrvatskog identiteta bila nesklona. Motiv nastanka tih veza i njihov sadržaj daju nam pravo da zaključimo kako su kečansko-rekaške hrvatske veze bile sadržajno najvrednije u nizu dodira koje su kečanski Hrvati imali sa sunarodnjacima ovdje u zemlji. Na žalost, događaji u Rumunjskoj koji su prethodili II svjetskom ratu, učinili su im kraj. Do obnove veza, u novije vrijeme, u onom opsegu, nikad više nije došlo.

Da su kečanski Hrvati znali da na prostoru stare Ugarske žive brojne skupine Hrvata, sasvim je sigurno. Nemamo doduše potvrde pretpostavci da su s njima održavali izravne veze, no da je onih posrednih, i to preko knjiga, bilo, sasvim je bjelodano. Naše posjete Keči između 1974. i 1981. dale su nam mogućnost da se u to uvjerimo. U kućama kečanskih Hrvata i danas se mogu naći hrvatski molitvenici izdani među Hrvatima na tlu Ugarske. Spominjemo tu molitvenik hrvatskog gradišćanskog autora Ivana Čukovića (1865—1944) *Vsakidanja hrana kršćansko-katoličanske duše, prvo izdanje, Gradci*

[62] *S: Stvaraju se bratske veze među Hrvatima u Rumunjskoj,* »Hrvatski dnevnik«, Zagreb, 6. XII 1936.

1898. Od istog autora nalazimo i *Jezuš i Marija prelipa zrcala kršćanskog nauka, molitvene knjige s vsimi crkvenimi jačkami, II izdanje, Šopron,* bez naznake godine tiskanja, za koje je međutim dan imprimatur 28. travnja 1906. godine. Našli smo i nabožnu knjigu autora Lajče Budanovića (1873—1958), bunjevačkog Hrvata, pod naslovom *Velika slava Božja s molitvama i pismama, Budimpešta 1908. godine.* Uzimanje u ruke ovog štiva i služenje njime pomoglo je čuvanje našeg jezika, a preko tog i nacionalne svijesti. Da nije bilo toga hrvatskog štiva pruženog od sunarodnjaka s tla stare Ugarske, u ruke kečanskih Hrvata dolazile bi mađarskim jezikom pisane knjige tog sadržaja što bi umanjivalo napore poduzimane za očuvanje materinske riječi. Kečanskog hrvatskog čitaoca nije smetalo što su prva dva molitvenika pisana gradišćanskom čakavštinom, a treći štokavštinom i ikavicom. I jedno i drugo štivo bilo je za njega jednostavno njegovo, hrvatsko.

Raspadom Austro-Ugarske 1918. i ulaskom Hrv. Keče u okvire rumunjske države 1924. veze ove vrste, tj. posredne preko knjiga, s Hrvatima na prostoru stare Ugarske prekinute su, pa su se dodiri sa sunaronjacima ograničili na one Hrvate koji su se s Kečanima našli u jednoj državi, o čemu je bilo riječi.

Prve susrete s pripadnicima srpske narodnosti u Banatu imali su pokupski doseljenici odmah po dolasku. Uprava gospoštije u Biledu dodijelila im je sa zemljom i kmetove, a među njima jamačno je bilo i Srba. Iz duboke klasne razlike koja je među njima postojala proizlazila je i priroda međusobnih odnosa. Nakon 1848. pa kroz iduća desetljeća ne spominju se među slugama i pastirima kečanskih Hrvata ljudi srpske narodnosti. Kroz sve to vrijeme nema ni tragova približavanja, pa ni veza koje bi nastajale ženidbama i udajama, jer je u ovom bila konfesionalna pripadnost jedino mjerodavna.

Razgraničenjem između Kraljevine SHS i Rumunjske izvršenim 1919. srpski je življ u Keči ostao u Rumunjskoj a hrvatski došao u sastav Kraljevine SHS. Kad je pet godina kasnije i Hrvatska

Keča predana Rumunjskoj, primljen je ovaj čin s razočaranjem. Ono se osjećalo ne samo na hrvatskoj nego i na srpskoj strani jer se i ova nadala da će ipak ući u okvir granica matične zemlje. Te neizvjesnosti oko granice u razdoblju 1919—1924. podjednako su tištile i Hrvate i Srbe u Keči.

Početak sadržajno bogatije hrvatsko-srpske suradnje datira iz sredine tridesetih godina našeg stoljeća. Srpska zemaljska narodna stranka, čije je sjedište bilo u Temišvaru, upućuje prestavku temišvarskom biskupu Augustinu Pachi u kojoj ukazuje na nepravdu što dušobrižnik kečanskih Hrvata, župnik u Karpinišu, ne zna ni riječi hrvatski nego sav obred u kečanskoj crkvi obavlja na mađarskom jeziku.[63] Ova je praksa dakako, išla na ruku odnarođivanju kečanskih Hrvata što srpskoj strani u tom kraju nikako ne odgovara već protiv toga ustaje. Zbližavanje kečanskih Hrvata i Srba na širem banatskom prostoru ogleda se i u naporu da se na gradilištu u Temišvaru dobivenom od gradske općine izgradi dom Srba i Hrvata gdje bi bio i internat za djecu obiju narodnosti koja se školuju u tom gradu.[64] Znamo da je spomenutu predstavku biskup Pacha uzeo u razmatranje, no zna se i to da je borba za uvođenje hrvatskog jezika u kečanskoj crkvi potrajala još koji decenij. Nije nam poznato je li došlo do gradnje spomenutog doma u Temišvaru.

Vidimo da je nosilac zbližavanja i suradnje Hrvata i Srba u Banatu bila spomenuta stranka koja je stoga i uskoro potom trebala i svoje ime promijeniti kako bi ono odgovaralo njenim akcijama. Bilo je naime predloženo da se stranka prozove Srpsko-hrvatska zemaljska narodna stranka. Kad po nalogu ministra unutrašnjih poslova Calinescua i ministra za narodne manjine Silviua stranka nije mogla samostalno izaći na parlamentarne izbore (krajem tridesetih godina), nominiralo je stranačko

[63] S. Krpan: *Adam Mikšić, rođen 1896,* u publikaciji »Hrvatska narodna manjina u Rumunjskoj«, Zagreb 1980., str. 66.

[64] Adam Mikšić: *Dopis iz Rumunjske,* »Jutarnji list«, Zagreb, 15. V 1936.

vodstvo u bukureštanki parlament Spasoja Nikolića i Paju Todorova za srpske delegate, a Adama Mikšića-Hodija iz Keče za hrvatskog delegata.[65] Ovaj oblik suradnje Hrvata i Srba u Rumunjskoj međutim, nije mogao biti ostvaren jer su ga spriječile skore političke promjene u zemlji.

Kako smo naveli, hrvatskim je učiteljem u Keči bio od veljače do srpnja 1941. Srbin Radislav Maksić. Iako je vrijeme njegova službovanja bilo veoma kratko, ipak je dokazom da veze i suradnja kečanskih Hrvata sa Srbima u tome kraju postoje. Vidjeli smo da su po ukidanju hrvatske škole u Keči hrvatska djeca polazila nepun decenij mjesnu srpsku školu. Pružanje gostoprimstva djeci kečanskih Hrvata u srpskoj školi još je jedna potvrda suradnje naših dviju narodnosti u samoj Keči.

Danas pripadnici hrvatske i srpske narodnosti u Keči, u suvremenim prilikama, žive jedni uz druge u radu i naporima da sebi osiguraju što ljepši život u sadašnjici.

Veze kečanskih Hrvata sa starim zavičajem u Pokuplju i s Hrvatskom i Jugoslavijom uopće zabilježene su u tri maha. Potvrdu prve posjete starom pokupskom kraju sačuvala je usmena predaja, a do te posjete došlo je 1802. godine. Drugi puta došlo je do dodira sa starim zavičajem u tridesetim godinama našeg stoljeća kad je na molbu i želju Kečana matični narod djelom pokazao kako mu je stalo da se taj naš narodni ogranak u Rumunjskoj održi. Prekid izazvan II svjetskim ratom potrajao je do kraja šezdesetih godina kad su dodiri s matičnom zemljom ponovno uspostavljeni na način adekvatan vremenu i prilikama.

Podatak o prvoj posjeti kečanskih Hrvata Pokuplju rekosmo, sačuvala je usmena predaja. U kući Mikšića-Reulja legenda o toj posjeti i danas živi. Radi se o pričanju već navedene Marije Mikšić-Reulj, r. Kaurić, koje je slušala od djeda svog Imbrice Kaurića. Njegovo kazivanje počiva na predanju poteklom od njegova djeda Đure, zvanog Ćaće

[65] Pismeno priopćenje Adama Mikšića-Hodija autoru, studeni 1979.

Pred »gankom« svoje kuće, zdesna: Marija Mikšić-Reulj, r. Kaurić, sa sinom Adamom i snahom Elizabetom, 1979. g.

(žena mu je bila Janče). Ovaj je govorio da su dvojica Kaurića pošla već iduće godine po doseljenju u Banat, dakle 1802. godine, u rodno Pokuplje da obiđu kuću, rodbinu i selo. Kad su došli do rodne kuće, veoma su se ražalostili jer su u njoj našli strane ljude. Kuća je bila dijelom pregrađena, no nepromijenjen je ostao trijem i banak oko peći. Ova vijest govori nam o nostalgiji odseljenog naraštaja za rodnim krajem što je i razumljivo. Jesu li uslijedila putovanja i iz drugih kuća iz Keče u stari kraj u to i kasnije vrijeme, nije predajom a ni drugačije zabilježeno.

Prvi dodiri iz našeg stoljeća potječu iz 1927. kad su kečanske i ostale Hrvate u Rumunjskoj posjetili

neki franjevci-misionari na čelu s Petrom Vlašićem koji je o našim sunardnjacima u toj zemlji i pisao.[66] Prikaz prošlosti hrvatskih predijalaca i nekih aspekata aktualnog života njihovih potomaka iz pera Ante Messner-Sporšića bio je poznat manjem broju Hrvata u Keči koji su se sjećali i boravka autora toga rada kod njihovog suseljanina Franje Mikšića-Števinog u doba kad je Hrv. Keča pripadala Kraljevini SHS.[67] Godine 1933. dolazi do prvih pismenih veza kečanskih Hrvata s »majkom domovinom«, kad se Adam Mikšić-Hodi obratio pismenom molbom Hrvatskom radiši u Zagrebu da se Hrvatima u Keči (tada je u selu bilo 95 hrvatskih obitelji) pošalje hrvatskih novina, časopisa i knjiga.[68] Ovaj je poziv naišao u Zagrebu na nesvakidašnji odjek pa je odavde poslano u Keču na stotine knjiga, te novina i časopisa, što je omogućilo otvaranje Hrvatske knjižnice i čitaonice 1938. godine. Preko dnevnih novina bila je naša javnost dobro obavještavana o kečanskim Hrvatima, kao dijelu hrvatskog narodnog ogranka u Rumunjskoj. U akciji pomaganja njima ». . . da i dalje ostanu Orvati . . .« sudjelovale su mnoge znanstvene i kulturno-prosvjetne ustanove kao Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Matica hrvatska, Hrvatsko književno društvo sv. Jeronima, Radno udruženje za svjetsku zajednicu Jugoslavena (posebno njegov tajnik Hinko Sirovatka), Zbor duhovne mladeži zagrebačke, Hrvatski radiša, Hrvatsko-slavonsko gospodarsko društvo, Akademija regina apostolorum iz Sarajeva, Pučka kasina iz Subotice, te neki pojedinci, znanstveni, kulturni i drugi javni radnici. U toj dosta širokoj akciji povezivanja kečanskih Hrvata s matičnom zemljom sudjelovao je i velikogorički župnik Mijo Stepanić. On je zaslužan za uspostavu veza između Mikšića iz Hotnje kraj Pokupskog i kečanskih Mikšića,

[66] Vidi Petar Vlašić: *Hrvati u Rumunjskoj,* Beograd, 1928.

[67] Vidi citirane radove A. Messner-Sporšića iz 1931. i 1934. godine.

[68] S. Krpan: *Adam Mikšić, rođen 1896,* u publikaciji »Hrvatska narodna manjina u Rumunjskoj«, Zagreb 1980, str. 64—65.

što predstavlja posebno i svojevrsno poglavlje u historijatu veza između kečanskih Hrvata i matične zemlje.

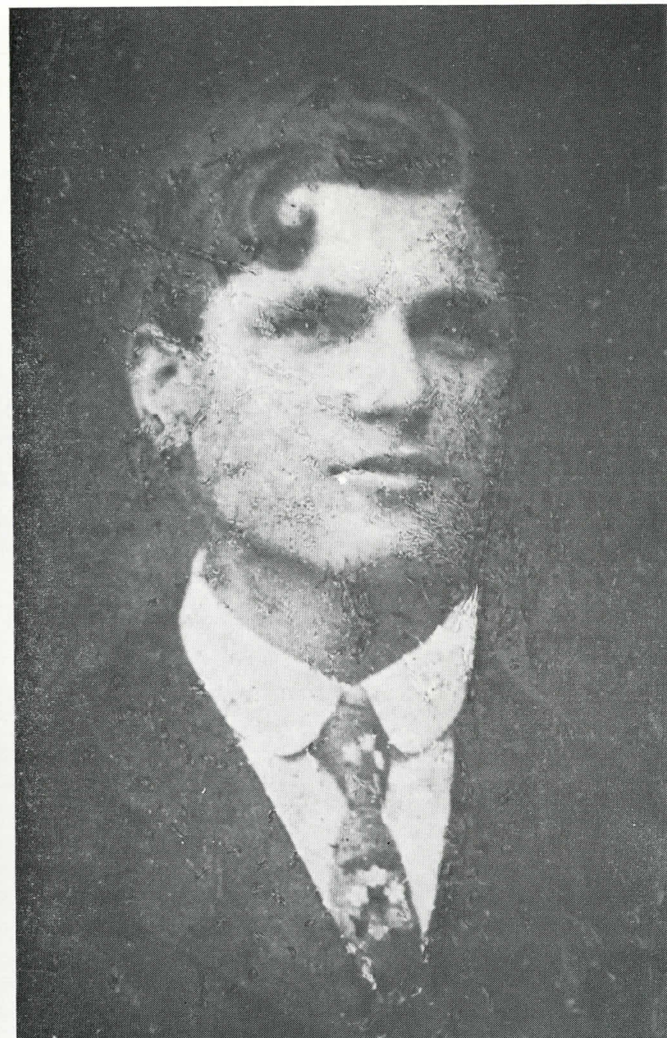
Izmjena pisama između potomaka davnih suplemenika okrunjena je jednom posjetom: 5. veljače 1940. stigao je u Keču na poziv ovdašnjih Mikšića, Miko Mikšić (1882—1944) iz Hotnje, i tu je kao gost, okružen neviđenom pažnjom proveo više dana. Svakog je dana bio gostom na ručku u jednoj kući, a na večeri u drugoj. Tada je u Keči bilo 68 obitelji s prezimenom Mikšić. O tome događaju pisale su neke jugoslavenske novine i »Temišvarski vesnik« koji opširno izvješćuje o boravku Mike Mikšića iz Hotnje (svi su ga kečanski prezimenjaci zvali »brat Miko«) uz napomenu da Kečanski Hrvati ». . . imaju školu na materinjem jeziku i da razvijaju svoju narodnu kulturu po svojoj volji«.[69] Pun darova za djecu hotnjanskih Mikšića Miko je otputovao za svoju Hotnju. O istom događaju izvješćuje i beogradski dnevnik »Vreme«.[70] Uz opis Mikinog boravka u Keči, članak sadrži i historijski pregled roda Mikšića, njihov pohod iz Donjeg Lukavca u Pokuplje, te preseljenje u Banat, kao i prikaz uspostave veza u sadašnjosti. Novosadski dnevni list »Dan« pridružuje se u donošenju vijesti iz Keče gdje je u središtu zbivanja bio spomenuti Miko Mikšić iz Hotnje.[71] I u ovom članku govori se o prošlosti Mikšićeva roda, te o nastanku novovjekih veza koje su rezultirale posjetom Mike Mikšića iz Hotnje Keči i Mikšićima u njoj. Veze hotnjanskih i kečanskih Mikšića započete dopisivanjem i posjetom Mike Mikšića Keči 1940. nastavljaju se i danas, i to preko pisama a i posjetom Mikinog potomstva nekim kečanskim Mikšićima.

---

[69] A. Mikšić: *Sastanak braće nakon 140 godina,* »Temišvarski vesnik«, Temišvar, 3. III 1940.

[70] *Hrvati Miksići u rumunskoj Keči uhvatili vezu sa svojim starim turopoljskim krajem,* »Vreme«, Beograd 5. III 1940. (bez naznake autora)

[71] *Posle 140 godina sastali su se Mikšići iz Hrvatske i Rumunije,* »Dan«, Novi Sad, 30. III 1940. (bez naznake autora)

Miko Mikšić (1882—1944) iz Hotnje koji je posjetio kečanske Mikšiće 1940. g. Snimljeno oko 1913. g.

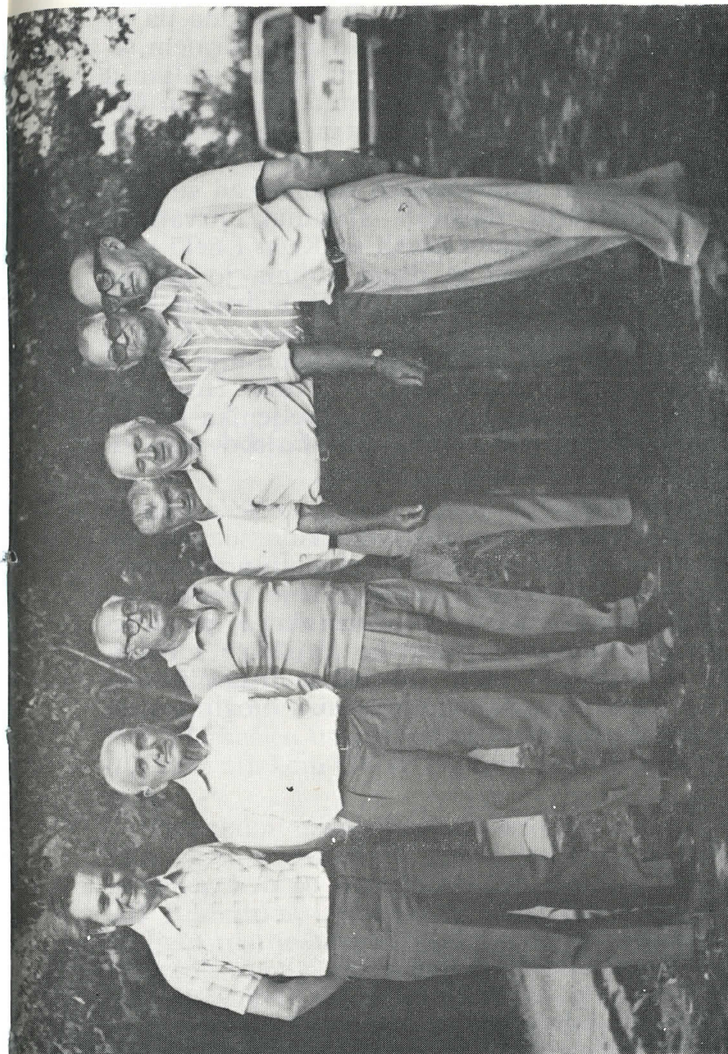

Kečanski Hrvati s Petrom Vlašićem 1927. g.

Ivan Mikšić iz Hotnje, sa suprugom Janom, održava veze s kečanskim Mikšićima i danas. Snimljeno 1978. g.

Nastupom II svjetskog rata, a naročito razvojem poratnih prilika izazvanih I B — politikom koju su provodile tadašnje vlasti u Rumunjskoj, veze su kečanskih Hrvata s matičnom zemljom posve zamrle. Čak i one s rodbinom u Radojevu, te u Boki i Neu-

Šestorica Mikšića i autor (prvi slijeva) snimljeni u Keči 1978. g.

zini, bile su u tim godinama toliko otežane da se može govoriti o njihovom nepostojanju. Krajem šezdesetih i početkom sedamdesetih godina dolaze u Keču prvi posjetioci iz starog kraja. Bili su to članovi Kulturno-umjetničkog društva »Seljačka sloga« iz Buševca kraj Velike Gorice. Oni su tu posjetu obnovili i krajem sedamdesetih godina kad su Adamu Mikšiću-Hodiju darovali stotinjak hrvatskih knjiga. U tom desetljeću obišli su Keču i neki naši novinari i jezikoslovci te drugi kojima je problematika kečanskih Hrvata kao i onih u drugim krajevima Rumunjske bliska. Naš boravak u Keči u više navrata prošlih godina, te informiranje naše i iseljeničke javnosti o kečanskim i drugim Hrvatima u Rumunjskoj u glasilima Matice iseljenika Hrvatske korak su naprijed u održavanju i njegovanju veza s tim našim narodnim ogrankom.

Vrijeme tridesetih godina našeg stoljeća bilo je najplodnije razdoblje u nizu veza koje su naši kečanski sunarodnjaci imali sa svojom stranom domovinom. Pomoć primljena otuda bila je rezultat jedne razgranate i dobro provođene akcije, pa je to pripomoglo osnivanju Hrvatske knjižnice i čitaonice u Keči. Ostali dodiri, nastali u drugačije vrijeme i u bitno drugim uvjetima, nisu mogli dostići razinu onih iz tog desetljeća.

KEČANSKI HRVATI DANAS

Vidjeli smo da se 1801. u Keču doselilo trinaest hrvatskih obitelji iz Pokuplja, a kad su se dvije obitelji ubrzo nakon doseljenja vratile u stari kraj, ostalo ih je jedanaest. Ne zna se točan broj članova pojedinih obitelji, no vjeruje se da je ukupan broj doseljenika iznosio oko 100.* U jedanaest idućih decenija broj se obitelji Delimanića, Kaurića, Mikšića i Uzbašića uosmerostručio, dok su Bužani i Bedekovići tijekom 19. st. ustupili mjesto u Keči drugima.

Početkom našeg stoljeća bilo je u Keči, u rumunjskom i hrvatskom dijelu, 169 kuća sa 1024 stanovnika, i to po narodnosti 598 Hrvata, 220 Srba i 206 Rumunja.[72] Krajem prošlog i početkom ovog stoljeća rast je hrvatskog življa u Keči usporen. Prvi je uzrok tome nizak natalitet. Bivalo je sve više hrvatskih obitelji s jednim djetetom, a to se objašnjavalo ovako: »Kaj treba još jedno dete, kaj bude erbovalo?« Nasljednik na posjedu trebao je biti jedinac kako se imanje ne bi dijelilo. Ako bi to jedino

* U nekim obiteljima Mikšića sačuvala se predaja da su s njihovim davnim precima iz Pokuplja došle i dvije obitelji u njihovoj službi — Jugovići i Srbići.

[72] Borovszky Samu: Isto, str. 70.

dijete bilo žensko, pa se još i školovalo, obično se udavalo za Mađara izvan Keče, pa je Hrv. Keča ostajala bez još jedne svoje obitelji. Na prijelazu stoljeća rod Mikšića-Števinih sačinjavalo je pet obitelji koje su imale jedanaestero djece, od toga devet kćeri. Ove su se poudavale većim dijelom za strance i tako za Hrv. Keču bile izgubljene. Kad ni dva njihova sina nisu imala muškog potomstva, ovaj je veliki rod izumro. Tuberkuloza koja je među Hrvatima u Keči harala već u prošlom stoljeću nije prestajala ni u prvim decenijama našeg vijeka. Računa se da je u tom razdoblju u Hrv. Keči umrlo 300 dojenčadi i djece u ranoj dobi, te 70 mladih žena. Bilo je slučajeva da je opaka sušica zatrla cijele obitelji. Ilustrativan je primjer nestanka obitelji Valenta Mikšića-Rošulja (1842—1873), suca u Banloku i Biledu, za koga se tvrdi da je prvi od kečanskih »Orvata« stekao fakultetsku diplomu. On, žena mu Katalin rođ. Mikšić-također Rošulj (1845—1875), te troje njihove djece u dobi od 8—17 godina, pomrlo je u razdoblju od deset godina od tuberkuloze. Statistički podaci pokazuju kako je broj hrvatskog stanovništva u Keči, nakon navedenog popisa, padao.[73]

Godina	Broj hrvatskih obitelji	Broj žitelja
1914.	113	442
1926.	81	309
1935.	96	345
1939.	96	370
1951.	75	275
1975.	50	137
1978.	50	125

Podaci iz 1926. potječu iz vremena kad je Hrv. Keča već bila u sastavu Rumunjske. Broj žitelja te godine u odnosu na ranije brojidbe znatno je smanjen. Bila je to posljedica gubitaka u I svjetskom ratu i političkih promjena u razdoblju od 1918. do 1924. godine. Tih je godina izvjestan broj ljudi i cijelih obitelji otišao u Jugoslaviju, što se naročito odnosilo na one koji svoju egzistenciju nisu više vidjeli u poljoprivredi. Koncem tridesetih godina kad su se prilike već nešto stabilizirale, broj je žiteljstva nešto porastao.

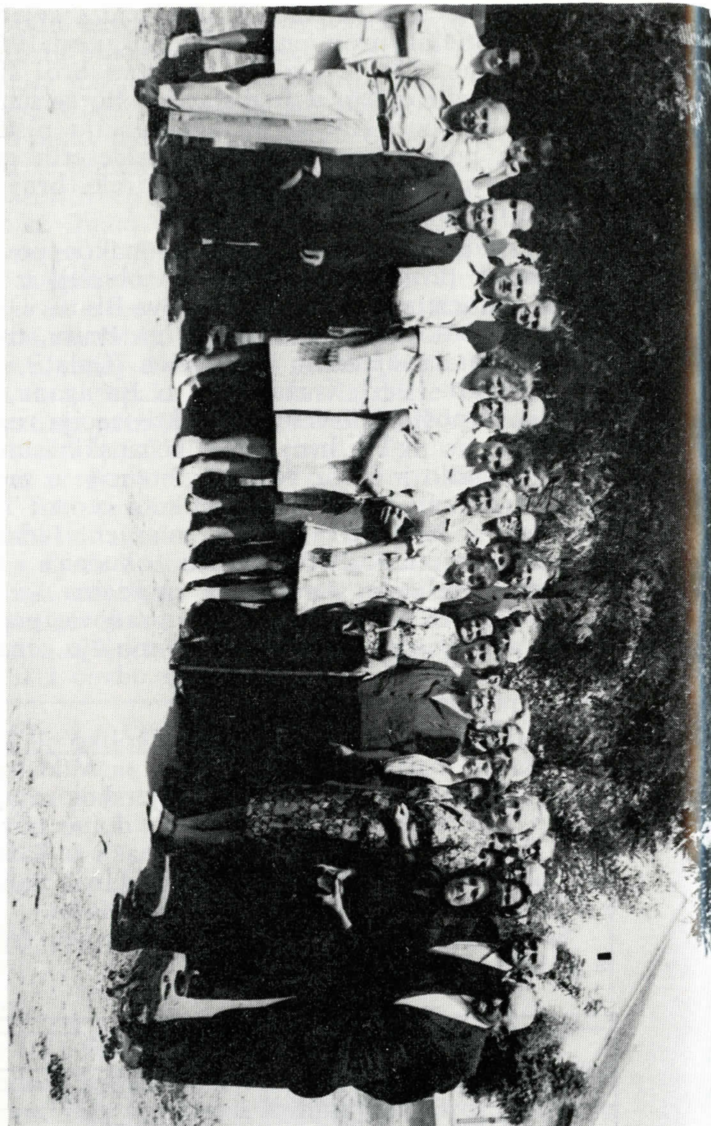
[73] Pismeno priopćenje Adama Mikšića-Hodija i Šime Mikšića-Vincekovog autoru, 6. XII 1977.

Od sredine pedesetih godina, nakon povratka dvadesetak prorijeđenih hrvatskih obitelji iz internacije u mjestima Frumušica Nuova-Brateš i Šivica (Frmuşiţa Nuova-Brateş i Şiviţa) na Prutu, tridesetak kilometara sjeverno od Galaca (Galaţi), u godinama 1951—1955, (sužanjstvo u Baraganu, kažu u Keči), te pošto je izvršena kolektivizacija rumunjskog sela, ne malen broj naših kečanskih sunarodnjaka potražio je izvor svoje egzistencije u zaposlenju u industriji, poglavito u velikom centru Temišvaru, pa je broj Hrvata opet smanjen. Jedan dio njih prodao je u Keči svoje kuće i okućnice i kupio stanove u velikim stambenim zgradama (u blok, kako se u Keči kaže) susjednih gradova, posebno Temišvaru. U tome gradu te u Žombolju, ima oko 15 takvih obitelji. Neke je posao odveo i u dalja mjesta po Rumunjskoj.

Po raspadu Monarhije 1918. nekoliko je kečanskih Hrvata ostalo i u Mađarskoj, pa Mikšića ima danas i u Budimpešti. Nakon II svjetskog rata, koji je selu i hrvatskom življu u njemu donio nove gubitke, neki su se stanovnici Keče našli u Saveznoj Republici Njemačkoj, pa se Mikšići danas nahode i u Bremervördeu i u Frankfurtu na Majni.

Struktura kućanstva kečanskih Hrvata izgledala je 1978. ovako:

sa 5 članova	4 obitelji
sa 4 člana	4 obitelji
sa 3 člana	15 obitelji
sa 2 člana	17 obitelji
sa 1 članom	10 obitelji

Skupina naših sunarodnjaka snimljena u Orvatskom sokaku 1978. g.

Uočljiv je velik broj samačkih domaćinstava — 10 ili 20% od ukupnog broja. Broj kućanstava sa po dva člana još je veći —17 ili 34%. Ove dvije skupine čine više od polovice svih domaćinstava — 27 ili 54%. O nepovoljnosti ove činjenice za opstanak Hrvata u Keči ne treba posebno govoriti. Srednje razvijenih kućanstava ima svega 15 ili 30%. Nije ohrabrujuće ni to što malen broj domaćinstava ima relativno visok broj članova — svega 8 obitelji sa po 4, odnosno 5 članova ili 16%.

Od ukupnog broja hrvatskog stanovništva spominjemo dvije njegove kategorije: ledične osobe oba spola između 50 i 60 godina kojih je u selu 17 ili 13,5%, zatim umirovljenike kojih ima 30 ili 24% od ukupnog broja žitelja. Ove dvije kategorije stanovnika, koje su pri kraju svog radnog odnosno životnog vijeka, broje više od trećine sveukupnog žiteljstva — 47 ili 36%.

Iz ovih brojčanih podataka je vidljivo da se broj kečanskih Hrvata smanjuje. To je posljedica odseljavanja aktivnog stanovništva u gradove, niskog nataliteta u obiteljima koje ostaju u selu i srazmjerno velikog broja osoba koje nisu osnovale bračne zajednice. Zasada nema znakova da će se taj negativan proces zaustaviti. To nas navodi na žalosnu misao da za nekoliko decenija u kućama kečanskih Hrvata njih više neće biti.

Od 50 sadašnjih hrvatskih obitelji u Keči 44 nose prezime Mikšić. Dvije obitelji prezivaju se Kaurić, pa su tih 46 obitelji, rekli bismo, starosjedilačke. Zatim se u Keči nalazi jedna obitelj s prezimenom Žunac doseljena iz Boke, kamo su im preci, pokupski predijalci došli iz Glinske Poljane.[74] Ovima pridodajemo po jednu obitelj s prezimenom Grajić, porijeklom iz Boke, te Murišan koje su u Hrv. Keči zabilježene već u drugoj polovici 19. st. Na kraju, tu je i jedna obitelj koja se preziva Klobučar, a oko

[74] Obitelji s prezimenom Žunac u Pokuplju danas nalazimo nešto zapadnije, u Rečici kraj Karlovca gdje ih prema Leksiku prezimena SR Hrvatske ima u većem broju (str. 763). Brojni Klobučari (str. 300) obitavaju u više obitelji u Delnicama i okolici.

Obitelj dugogodišnjeg kneza (načelnika) hrvatske općine u Keči Imbre Mikšića-Vincekovog, snimak iz 1904. g.

1890. došla je amo iz Delnica. U tih 50 obitelji, vidjeli smo, živi svega 125 članova.

Malobrojni aktivni stanovnici Keče zaposleni su u svojstvu stručnih radnika u mjesnoj Poljoprivrednoj radnoj zadruzi »Pariška komuna« koja raspolaže sa oko 3000 ha oranica. U zadruzi prevladava ratarska proizvodnja, i to žitarica i industrijskog bilja. Usto se uzgaja i rogata marva, te nešto stoke sitnog zuba. U zadruzi te u seoskim radnjama i prodavaonicama zaposleno je nešto preko 15 naših kečanskih sunarodnjaka. Nešto manji broj našao je posao u velikoj stočarskoj farmi u Beregsovu (Beregsau), kamo svakodnevno odlaze i vraćaju se u popodnevnim satima u selo svojim kućama. U susjednim mjestima Žombolju i Čeniji zaposleno je također nekoliko kečanskih Hrvata koji isto tako putuju na rad.

ZAKLJUČAK

Kečanski Hrvati najvećim su dijelom potomci predijalaca čiji je stari zavičaj brežuljkasto donje Pokuplje i još ranije ravno Turopolje. Stjecajem povijesnih okolnosti došli su u banatsku ravan. Priviknuvši se na susjede drugih narodnosti, na podneblje i okolinu, organizirali su život u feudalno-agrarnim okvirima, koje je nalagalo vrijeme. Godina 1848. neke je od njih zbacila s pozornice života, no većina je njih, uz prilagodbu novom dobu, uznapredovala, te u gospodarskom i prosvjetnom pogledu bilježila uspon. Oni koji su se gospodarski znatnije podigli iznad svoje sredine i sljubili s dominantnim narodom stare Ugarske, napustili su svoj jezik i narodno ime kao na pr. rod Delimanića.* Oni koji su ostali vjerni selu, bili su izloženi gospodarskim i političkim mijenama. Nasrtaji mađarizacije kroz cijelo 19. st., te u dvadesetom, do 1918, imali su za posljedicu smanjenje broja našeg življa u Keči. Nizak natalitet i odlasci iz sela značili su daljnje gubitke. Već navedena internacija dvadesetak obitelji 1951—1955. zadala im je daljnji udarac. Sve je ovo bilo uzrokom da je rast broja našeg pučanstva u Keči ne samo zaustavljen nego se ono počelo i smanjivati. Dodamo li tome i neke njihove zle navike, lako je uočiti da su sve te nedaće bile preteško breme za njihov narodni organizam. Gašenje nekih bitnih hrvatskih institucija u selu i pomanjkanje uvjeta za daljnji rad nekih hrvatskih društava još ih je više ošamutilo. Mehanizacija u kolektiviziranoj poljoprivredi oslobodila je višak radne snage među kečanskim Hrvatima, pa su se ti naši ljudi okrenuli gradu i tvornici u njemu. Broj hrvatskih obitelji u Keči i opet se smanjio, a na pročeljima nekoč hrvatskih kuća u Orvatskom sokaku i Mačevom kraju čitaju se imena koja nisu hrvatska. Lakši život što ga nakon školovanja ili izučavanja nekog praktičnog zanimanja nudi grad privlačio je i naše Mikšiće i Kauriće, pa se obitelji s tim prezimenima sve više susreću u Temišvaru, Žombolju i drugim okolnim mjestima. Ti prvi odseljenici još znaju svoj materinski jezik, kečansku kajkavštinu, a znaju to i njihova djeca rođena u starom obiteljskom domu u Keči. Idući u grad u školu djeca taj jezik sve više zapuštaju i tako ga zaboravljaju. Oni koji su u gradu rođeni slabo će ga ili nikako znati jer roditelji, pogotovo ako je majka Rumunjka, kod kuće sve češće govore samo rumunjski. Sve te okolnosti upućuju na zaključak da se oni, otrgnuti od rodne Keče, nezaustavljivo asimiliraju. Oni pak koji su u Keči ostali, vide kako ih je u selu sve manje pa ih obuzima osjećaj nemoći da učine nešto za trajnije očuvanje narodnog bića. Vlastito prorjeđivanje čini im se kao neka neumitnost. Kako se veze s matičnom zemljom na razini onih iz tridesetih godina našeg stoljeća, iz objektivnih razloga uglavnom, nisu ponovile, osjećali su se oni u tim decenijama osamljenim, pa je i ova okolnost pridonosila rastu spomenutog osjećaja nemoći.

Kečanski Hrvati rado i danas dočekuju čovjeka i pisanu riječ iz zavičaja svojih predaka, u što smo se opetovano uvjerili prilikom naših posjeta. Posjete članova Kulturno-umjetničkog društva »Seljačka Sloga« iz Buševca kraj Velike Gorice, kao i pojedinaca iz Zagreba, čine mi posebno zadovoljstvo. Zainteresirani su za prilike u starom zavičaju i vrlo dobro upućeni u zbivanja kod nas jer primaju i čitaju naš dnevni i periodični tisak — čiji primjerci u Orvatskom sokaku i Mačevom

* Imre Delimanić (1837—1889), kotarski predstojnik u Čeniji, i sin njegov Lajoš (1883—1919), veliki župan u Vel. Bečkereku — pomađareni.

kraju idu iz ruke u ruku — a slušaju i naš radio i gledaju naš televizijski program. Stoga su susreti s njima uvijek veoma zanimljivi. Njihovo okretanje matičnoj zemlji evidentno je na svakom koraku, što se s naše strane, nekad više, a nekad manje, uzvraća.

LITERATURA

Borovszky Samu: *Magyarország vármágyéi és városai — Torontál vármegye,* Budapest, bez naznake godine izdanja

Ivan Brabec: *Hrvatski govori u Banatu,* Zagreb 1972, poseban otisak iz »Ljetopisa JAZU« 1972.

Milovan Gavazzi: *Godina dana hrvatskih nardnih običaja I, II,* Zagreb 1939.

Emanuel F. Hoško: *Djelovanje franjevaca Bosne Srebrene u Slavoniji, Srijemu, Ugarskoj i Transilvaniji tijekom XVI. i XVII. stoljeća,* u publikaciji »Povijesno-teološki simpozij u povodu 500. obljetnice smrti bosanske kraljice Katarine«, Sarajevo 1979.

Stjepan Krpan: *Adam Mikšić, rođen 1896,* u publikaciji »Hrvatska narodna manjina u Rumunjskoj«, Zagreb 1980.

Stjepan Krpan: *Prilog povijesti hrvatskog školstva u Keči i Rekašu,* u publikaciji »Hrvatska narodna manjina u Rumunjskoj«, Zagreb 1980.

Stjepan Krpan: *Ivan Gomilčević (1885—1934),* u publikaciji »Hrvatska narodna manjina u Rumunjskoj«, Zagreb 1980.

Emilij Laszowsky: *Plemenita općina Turopolje, sv. I, zemljopis, narodopis i povjesni pregled,* Zagreb, 1910.

Emilij Laszowsky: *Die adelige Familie Mikšić,* »Agramer Zeitung«, Nr 41, Zagreb, 20. Feber 1909.

Leksik prezimena Socijalističke Republike Hrvatske, Zagreb 1976.

Ante Messner-Sporšić: *Kolonije hrvatskih plemića u Banatu,* »Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena«, JAZU, knjiga XXVIII, sv. 1. Zagreb 1931.

Ante Messner-Sporšić: *Dodatak radu »Kolonije hrvatskih plemića u Banatu«,* Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena«, JAZU, knjiga XXIX, sv. 2, Zagreb 1934.

Adam Mikšić: *Dopis iz Rumunjske,* »Jutarnji list«, Zagreb, 15. V 1936;

Adam Mikšić: *Crkveno-školske prilike Hrvata u Rumunjskoj,* »Jutarnji list«, Zagreb, 1. III 1936.

Adam Mikšić-Hodi: *Pismena priopćenja autoru,* 1978—1982.

Adam Mikšić: *Sastanak braće nakon 140 godina,* »Temišvarski vesnik«, Temišvar, 3. III 1940.

Adam Mikšić-Hodi: *Tako je bilo, autobiografski zapisi,* rukopis Keča 1979.

Šimo Mikšić-Vincekov: *Pismena priopćenja autoru,* 1977—1980.

Felix Milleker: *Geschichte der Gemeinde Jaša Tomić (Módos, Modosch) im Banat,* Vršac 1935.

Vladimir Mitrović: *Narodna medicina kod Hrvata u srednjem Banatu,* »Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena JAZU«, knjiga 47, Zagreb 1977.

Rječnik hrvatskog ili srpskog jezika, JAZU, Zagreb 1882—1976.

Petar Vlašić: *Hrvati u Rumunjskoj — putopisno-povijesne crtice s narodnim običajima,* Beograd 1928.

Balint Vujkov: *Cvjetovi mećave — hrvatske narodne pripovijetke iz Mađarske, Rumunjske, Austrije i Čehoslovačke,* Zagreb 1971.

Budislav Vukas: *Međunarodnopravne osnove položaja naših manjina u Rumunjskoj,* u publikaciji »Hrvatska narodna manjina u Rumunjskoj«, Zagreb 1980.

S.: *Stvaraju se bratske veze među Hrvatima u Rumunjskoj,* »Hrvatski dnevnik«, Zagreb, 6. XII 1936.

P. V.: *Značajno slavlje Hrvata u Rumunjskoj,* »Euharistijski glasnik«, Split-Poljud, veljača 1939.

Hrvati Miksići u rumunskoj Keči uhvatili vezu sa svojim starim turopoljskim krajem, »Vreme«, Beograd, 5. III 1940. (bez naznake autora)

Posle 140 godina sastali su se Mikšići iz Hrvatske i Rumunije, »Dan«, Novi Sad, 30. III 1940. (bez naznake autora)

IZVORI

Nadbiskupski arhiv Zagreb, *Acta oeconomica — Dominium Banaticum*

Arhiv rimokatoličke župe u Karpinišu (Carpiniş, prije Gertjanos i Gyercsamos), *Liber Baptizatorum I, Protocollum Defunctorum I, Liber Copulatorum I*

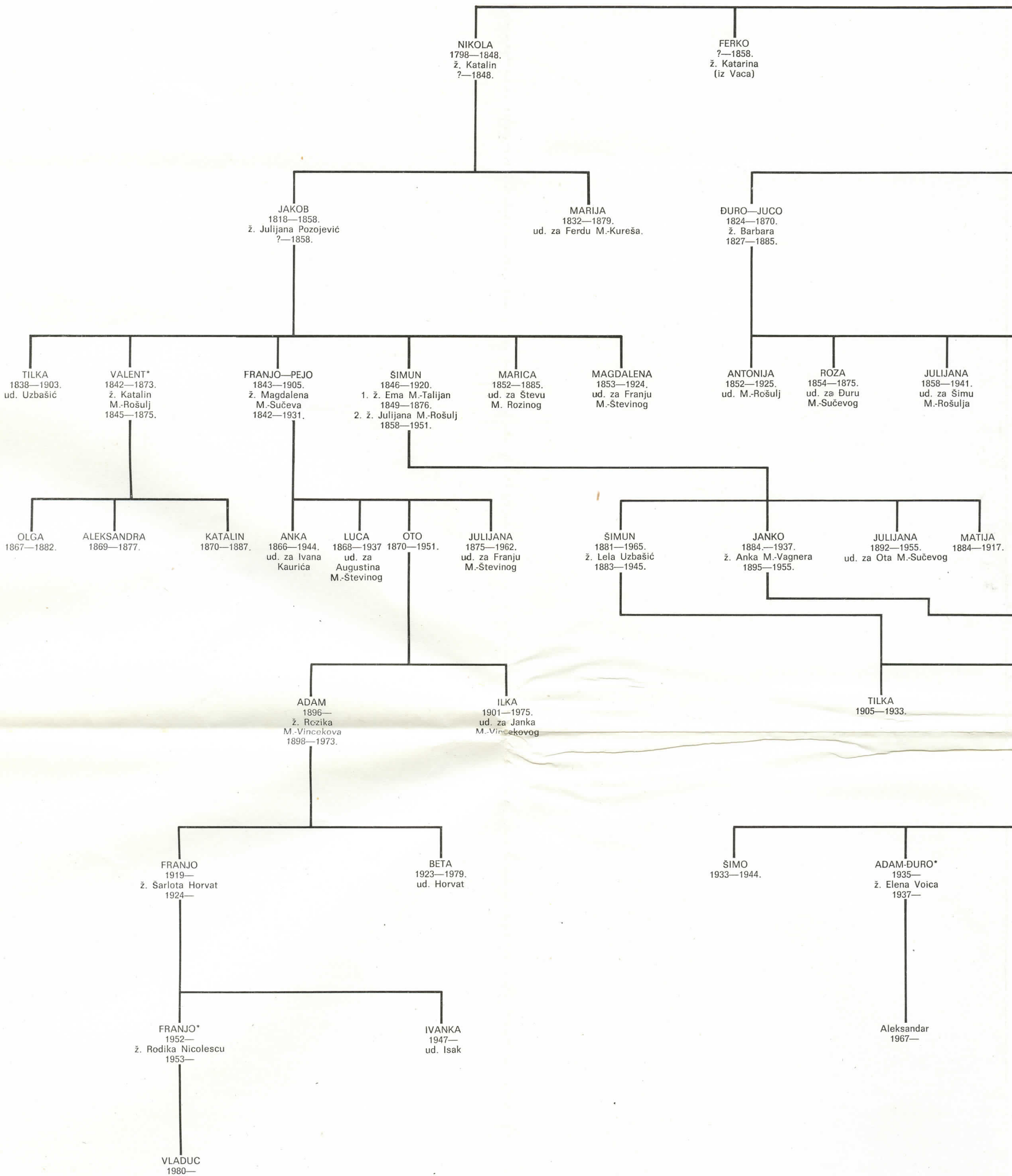
Isprava iz 1751, te 1806. i 1935. u posjedu Adama Mikšića-Hodija u Keči, te fotokopija isprave iz 1806. i 1935. u posjedu autora

Pisma iz 1880. i 1881. i diploma iz 1913, u posjedu Šime Mikšića-Vincekovog u Vršcu

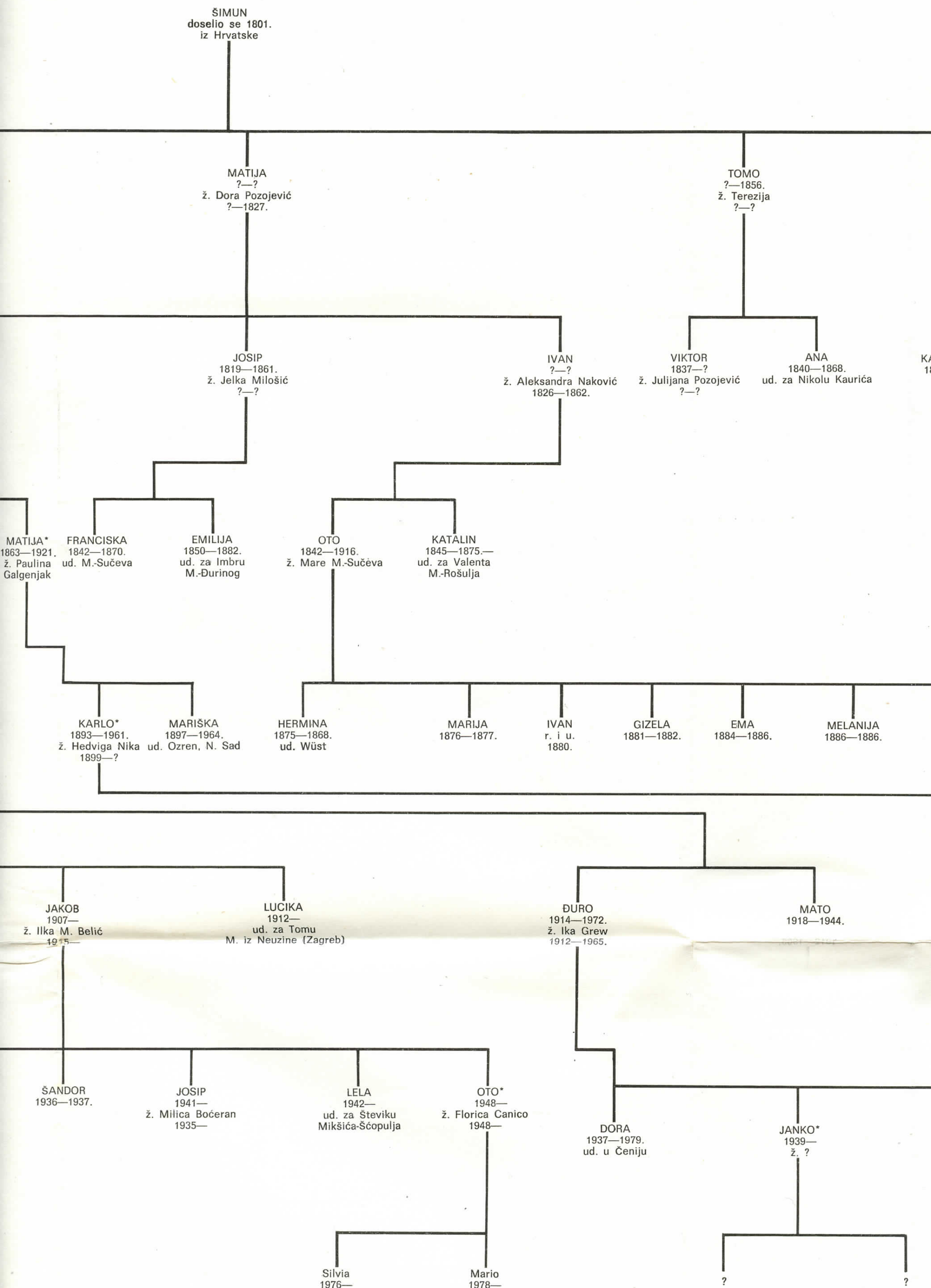
SLIKOVNI PRILOZI

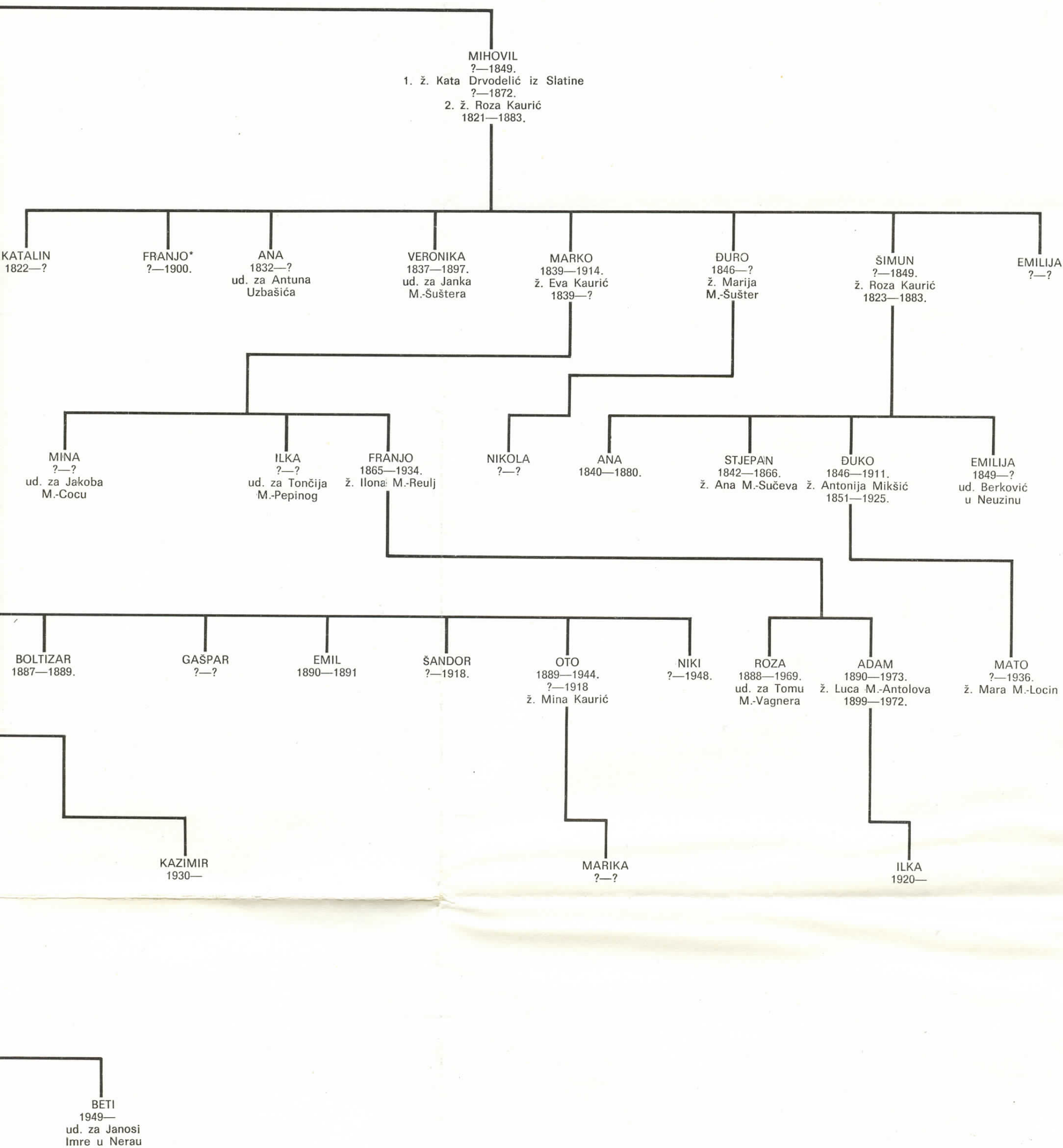
KAZALO

Izdavač Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, Ulica Matice hrvatske 2 — Za izdavača Tomislav Previšić — Likovna oprema Alfred Pal — Tehnički urednik Boris Kreber — Korektura Marija Galić — Tisak SOUR »VJESNIK« — OOUR TM, Zagreb 1983.

NIKOLA 1798—1848. ž. Katalin ?—1848.
FERKO ?—1858. ž. Katarina (iz Vaca)
JAKOB 1818—1858. ž. Julijana Pozojević ?—1858.
MARIJA 1832—1879. ud. za Ferdu M.-Kureša.
ĐURO—JUCO 1824—1870. ž. Barbara 1827—1885.
TILKA 1838—1903. ud. Uzbašić
VALENT* 1842—1873. ž. Katalin M.-Rošulj 1845—1875.
FRANJO—PEJO 1843—1905. ž. Magdalena M.-Sučeva 1842—1931.
ŠIMUN 1846—1920. 1. ž. Ema M.-Talijan 1849—1876. 2. ž. Julijana M.-Rošulj 1858—1951.
MARICA 1852—1885. ud. za Števu M. Rozinog
MAGDALENA 1853—1924. ud. za Franju M.-Števinog
ANTONIJA 1852—1925. ud. M.-Rošulj
ROZA 1854—1875. ud. za Đuru M.-Sučevog
JULIJANA 1858—1941. ud. za Šimu M.-Rošulja
OLGA 1867—1882.
ALEKSANDRA 1869—1877.
KATALIN 1870—1887.
ANKA 1866—1944. ud. za Ivana Kaurića
LUCA 1868—1937 ud. za Augustina M.-Števinog
OTO 1870—1951.
JULIJANA 1875—1962. ud. za Franju M.-Števinog
ŠIMUN 1881—1965. ž. Lela Uzbašić 1883—1945.
JANKO 1884.—1937. ž. Anka M.-Vagnera 1895—1955.
JULIJANA 1892—1955. ud. za Ota M.-Sučevog
MATIJA 1884—1917.
ADAM 1896— ž. Rozika M.-Vincekova 1898—1973.
ILKA 1901—1975. ud. za Janka M.-Vincekovog
TILKA 1905—1933.
FRANJO 1919— ž. Šarlota Horvat 1924—
BETA 1923—1979. ud. Horvat
ŠIMO 1933—1944.
ADAM-ĐURO* 1935— ž. Elena Voica 1937—
FRANJO* 1952— ž. Rodika Nicolescu 1953—
IVANKA 1947— ud. Isak
Aleksandar 1967—
VLADUC 1980—

RODOSLOVLJE MIKŠIĆA
GRANE ROŠULJEVE

NAPOMENA:
* Živi (živio je) izvan Hrv. Keče.
ž. -žena, ud. -udana, M. -Mikšić

ljeznom (Eisenstadt, Austrija). Član je skupštine Društva za suradnju s gradišćanskim Hrvatima i drugim hrvatskim narodnim manjinama u susjednim zemljama u Zagrebu.

U pripremi za izdanje nalazi mu se zbirka esejističkih prikaza o značajnim književnim, kulturno-prosvjetnim i političkim radnicima gradišćanskih Hrvata od XVII st. do danas.

Nastavlja s istraživanjem prošlosti i sadašnjosti Hrvata u Rumunjskoj, pogotovo kulturne komponente njihova života, o čemu će u dogledno vrijeme uslijediti još jedna mnogorafija.